

V ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIÍCH

O

d okamžiku svého zajetí až do léta 1916 prožíval Jaroslav Hašek v ruském zázemí těžký úděl deseti-tisíců českých a slovenských zajatců.

Prvním zajateckým táborem, s nímž se Hašek seznámil, byl zajatecký tábor v Dárnici poblíž Kyjeva. Vzdálenost 350 km mezi Dubnem a Kyjevem urazil v zajatecké koloně po prašných ruských cestách pěšky. Dárnickým táborem procházela většina zajatců; v něm se soustřeďovali zajatci ze všech ruských front a odtud se rozváželi do celého Ruska i na Sibiř.

Dárnický zajatecký tábor zůstal navždy hluboce vryt v paměti každého zajatce. V přilehlém lese je pochováno tisíce lidí, kteří hrůzu tohoto tábora nepřežili. Nejkrutější osud byl připraven těm, kteří do tábora přišli v zimě 1914–1915. Tehdy tábor ještě neexistoval; byl tam jen prostor obehnaný ostnatým drátem a hustě porostlý stromy. Zajatci, kteří přicházeli na podzim a v zimě, dostávali motyky, pily a sekery a museli si své podzemní příbytky (zemljanky) sami stavět. To se dalo za nedostatečné stravy a krutých mrazů. Do té doby, než příbytky byly postaveny, museli zajatci spát pod širým nebem. Zuřila mezi nimi úplavice a tyfus. Tábor byl ustavičně přeplněn; scházela i nejjzákladnější hygienická opatření. Hladem, mrazem a nemocemi umíraly stovky zajatců.

V době, kdy do tábora s transportem válečných zajatců přicházel Jaroslav Hašek, se životní podmínky v podstatě nezměnily. Jedině ubytování zajatců již bylo lepší. V táboře bylo vybudováno asi čtyřicet zemljanek; ani ty však pro množství zajatců nedostačovaly.

V Dárnici Hašek nezůstal dlouho. Byl zařazen do jednoho z transportů, které odtud vyjížděly do všech končin carského Ruska. Konečnou stanicí tohoto transportu byl zajatecký tábor Tockoje v tehdejší samarské gubernii. Toto město dřevěných baráků leželo 50 km jihovýchodně od Buzuluku na řece Samaře v bažinatém terénu, přímo stvořeném pro malarii. V tomto táboře žil Hašek déle než půl roku.

V zajateckém táboře Tockoje měl Hašek možnost seznámit se do nejmenších podrobností s těžkým životem válečného zajatce, jemuž den co den hrozil hlad, nemoc, smrt. Měl možnost přesvědčit se o tom, jak přehnané byly názory českých a slovenských vojáků, kteří věřili, že carské Rusko je přijme pro jejich odpor bojovat v rakouské armádě s otevřenou náručí. Měl možnost konfrontovat všeslovanské citění českého a slovenského lidu a českých a slovenských vojáků s krutou skutečností reakční politiky vládnoucích kruhů carského Ruska.

Postavení všech válečných zajatců v carském Rusku bylo tíživé; postavení zajatců slovanských národností však bylo přímo nesnesitelné.

Carské úřady zneužívaly slovanských myšlenek, kterými byli ovlivněni zajatci slovanských národností. Věděly, že slovanští zajatci jsou mnohem spolehlivější než zajatci německé a maďarské národnosti. Aby měly slovanské zajatce včas po ruce, ponechávali je většinou v zajateckých táborech v evropském Rusku, zatím co zajatci jiných národností odjížděli na dalekou Sibiř. Již sám tento fakt zhoršoval postavení slovanských zajatců, neboť cenová hladina v evropském Rusku byla nesrovnatelně vyšší než na Sibiři. Nadto však zajatců slovanských národností se jako poměrně nejspolehlivějšího živlu používalo k těm nejtěžším a vyčerpávajícím pracím. „Na práce do evropského Ruska“, uváděl ve svém pamětním spisu gen. Brusilov z počátku roku 1917, „jsou téměř výhradně posíláni Slované jako živel spolehlivější; tím pak . . . Slované, kteří dobrovolně přešli na naši stranu v naději, že se setkají s bratrským chováním se strany ruské vlády a společnosti, ocitají se v situaci hladových, bosých, polonahých, často i nemocných otroků, přinucených vykonávat práci, která je nad jejich síly, a snášení nelidské jednání různých vykořisťovatelů.“ Nejobávanější, nejnebezpečnější a zdraví nejskodlivější prací, do níž byli ve zdrcující většině zapojováni zajatci slovanského původu, byla stavba železnice v severním Rusku a ženijní práce přímo na frontě. Na to, že vojáci slovanského původu přecházeli na ruskou stranu většinou dobrovolně, nebraly carské úřady ohled. Nejkriklavějším v tomto směru byl případ pražského 28. pěšího pluku. Příslušníci tohoto pluku, kteří se dali dobrovolně zajmout a s demonstrativní a radostnou okázalostí odcházeli do ruského zázemí, byli odesláni na vražednou práci do severního Ruska, na stavbu murmaňské železnice. Carské úřady při tom nezajímalo, zda někdo ze zajatců má technické

či jiné vzdělání a zda by se jeho sil nedalo využít jinak. I v zajateckých táborech byli slovanští zajatci vystaveni mnohem většímu útlaku než zajatci jiných národností, neboť vedení těchto táborů bylo většinou v rukách germanofilských carských důstojníků.

O zdravotní situaci a o následcích takového zacházení se slovanskými zajatci se v uvedeném již Brusilovově pamětním spisu praví: „Zdravotní podmínky v táborech nesnesou kritiky. Do tábora naprosto zdravého přivázejí zajatce zřejmě nakažené skvrnitým tyfem nebo naopak do tábora, v němž zuří skvrnitý tyf, přivázejí zajatce zdravé. Velký oddíl zajatců odeslali nejprve do Kurganu a rozdělili jej po vesnicích. Žili tam dobře, ale brzo je odeslali na stavbu murmaňské železnice. Práce tam byla těžká, z velké části tam byli řemeslníci, učitelé, zvěrolékaři atd., kteří nebyli zvyklí na tak těžkou práci. Díky špatné stravě a špatnému obydlí – polovina zemřela na kurděje. Z Murmaně byli zajatci posláni na zotavenou do Semibratova v jaroslavské gubernii. Místnosti, které tam měli obývat, byly uznány komisí, poslanou velitelem vojsk moskevského vojenského obvodu, za vhodné pro 2 000 lidí, a to zdravých. Přijelo jich asi 3 000 a část musela strávit noc pod širým nebem. Celou noc lilo; zatím mezi zajatci, příjezděcími z Murmaně, byli umírající a přibližně jedna třetina nemohla chodit bez cizí pomoci. Brzy tam vznikla epidemie skvrnitého tyfu. . . V trojickém táboře zemřelo ze 4 500 Slovanů tyfem více než polovina. V táborech Turkestanu zemřela díky zlořádům správy polovina zajatých Slovanů na tyf, malarii, úplavici a kurděje . . .“

Nebylo divu, že za takových okolností zajatci slovanského původu rychle procítali ze svých všeslovanských snů, že se začali dívat na situaci střízlivými očima skutečnosti, že v nich rostl odpor a nenávisť proti carským úřadům a carskému režimu.

Obdobná situace byla i v zajateckém táboře Tockoje. Podzimní měsíce, které tam Hašek trávil, ještě jakž takž šly. Následky nedostatečné stravy, již většinou tvořila zelná polévka s nepoživatelnými rybami a kaše se slunečnicovým olejem, následky špatného ošacení, těžké práce a nedostatku základních hygienických a lékařských potřeb se plně projevíly v zimních měsících 1915-1916. V táboře, v němž pochopitelně žádná ošetrovna neexistovala, se objevil skvrnitý tyfus. Začal se úžasně šířit nejen mezi zajatci, ale i mezi ruskými vojáky,

kteří tábor střežili, a později i mezi ošetřujícím personálem, který byl do tábora poslán. Jeden dřevěný barák byl uvolněn jako ošetřovna. V něm se na přechodnou dobu ocitl i Jaroslav Hašek, který rovněž onemocněl tyfem. Ač jeho onemocnění bylo ošetřujícím personálem posuzováno jako beznadějný případ, Hašek v boji s tyfem zvítězil a uzdravil se. Přesto však tato nemoc zanechala stopy na jeho zdraví a přispěla svým dílem k jeho předčasné smrti. Ti, kteří tyfem onemocněli, uvádějí, že „popisovat takový den v tyfovém baráku bylo by neuvěřitelné“, že „i těm největším humoristům, ba i Jaroslavu Haškovi nechtělo se dělati vtipy a žerty za těchto smutných okolností.“¹ Epidemie tyfu v táborech vrcholila před vánocemi 1915. Tehdy bylo každého rána odváženo z jednotlivých baráků až deset mrtvých. Ze 16 000 slovenských zajatců tohoto zajateckého tábora zemřelo v tomto období podle Brusilovova pamětního spisu na tyf více než 6000 zajatců.

S příchodem jara se situace v táborech opět zlepšila. Jaroslav Hašek však již v Tockoje dlouho nepobyl; počátkem června 1916 byl na základě své přihlášky povolán do řad československých legií.

Jedním ze základních pilířů buržoasní historiografie o vzniku samostatné Československé republiky byla legionářská legenda. Podle ní samostatnost našim národům přinesly dohodové státy a Masarykova zahraniční akce. V tomto smyslu byl patričně oslavován i vznik t. zv. České družiny v carském Rusku. Oslavná literatura popisovala nadšení, s jakým prý Češi a Slováci za hranicemi vstupovali do vojenských jednotek, aby po boku dohodových armád pomáhali porazit blok centrálních mocností a přinést tak českému a slovenskému národu svobodu. Česká družina byla vyzvedána jako první taková bojová jednotka, která na tuto cestu nastoupila. Je však známo, že tyto oslavné fráze měly pouze zakrýt skutečnou podstatu věci.

V předválečném carském Rusku žilo přes 100 000 Čechů a Slováků. Byli to většinou příslušníci zámožných vrstev a oddaní stoupenci carského režimu. V jednotlivých ruských městech měli své spolkové organizace. Žádné bližší spojení mezi těmito spolky – nehledíme-li na časopis „Čechoslovan“, který vycházel v Kyjevě – neexistovalo.

¹ Cestami odboje, díl II., Praha 1927, str. 196.

Počátek války způsobil mezi českými a slovenskými kolonisty v carském Rusku pravou paniku. „Za několik dní po vypuknutí války přišel rozkaz od vlády všechny cizozemce a příslušníky s Ruskem válečných států, podléhající branné povinnosti, zadržeti za účelem vypovězení z Moskvy a vyslání do vzdálených východních gubernií, což bylo ihned provedeno.“¹ Téměř okamžitě se rozkřiklo, že jen „pod administrativu rakouského konsulátu v Kyjevě spadá asi 20 000 rakouských poddaných, službou vojenskou povinných, z nichž velkou většinou jsou Češi a Poláci.“² Nechtěli-li přijít o svůj majetek, nechtěli-li se vystavovat možnosti zatčení, odeslání na Sibiř a jinému pronásledování, byli čeští a slovenští kolonisté nuceni žádat ruské úřady, „aby mohli přesto, že jsou rakouskými poddanými, vstoupit do ruského vojska a prakticky dokázat svou lásku k Slovanstvu.“³ Takových žádostí od jednotlivých městských spolků byla celá záplava. A nebyly adresovány jen příslušným ruským úřadům, ale i samotnému carovi. 20. srpna 1914 se dokonce zástupcům moskevského českého komitétu podařilo dosáhnout osobního rozhovoru s carem. Ujistili jej loyálními city ruských Čechů a Slováků k carskému režimu a vyslovili naději, že carská armáda vysvobodí český a slovenský národ z područí Rakousko-Uherska; přesvědčení o dalším osudu obou našich národů vyjádřili v závěrečných známých slovech: „Nechť zazáří svobodná, neodvislá koruna svatého Václava v paprscích koruny Romanových.“ Pro tento předpokládaný československý stát si rovněž vymysleli úřední název, jenž zněl: „Slovanským Ruskem osvobozené Československé království.“⁴

Nejpádnějším argumentem, který měl dokázat oddanost českých a slovenských kolonistů v Rusku carskému režimu a který mohl zabránit všemu pronásledování a sekvestraci majetku, byla ovšem účast Čechů a Slováků na frontě. Proto bylo usneseno „postavit český batalion z českých dobrovolníků, hlavně ze záložníků rakouské armády.“⁵ Z těchto důvodů, které neměly nic společného s vlastenectvím a národně osvobozenecským bojem, vznikla 20. srpna 1914 Česká družina, jež se měla formovati v Kyjevě. Z podobných důvodů vznikla

¹ F. Zuman: Osvobozená legenda, Praha 1922, díl I., str. 76.

² F. Zuman: Osvobozená legenda, díl I., str. 71.

³ F. Šteidler: Československé hnutí na Rusi, Praha 1922, str. 6.

⁴ F. Šteidler: Československé hnutí na Rusi, str. 7.

⁵ F. Zuman: Osvobozená legenda, díl I., str. 91.

česká rota „Nazdar“ ve Francii a legionářské jednotky v jiných dohodových státech.

Carské úřady povolily formování České družiny rovněž z ryze zjištěných důvodů. Ve schvalovacím posudku příslušných ruských vojenských kruhů se pravilo: „Třebaže ruská armáda nemá nedostatku v lidském materiálu, má podnět ruských Čechů velký význam se slovanského hlediska a legie nepochybně přinese naší armádě prospěch jako ideový činitel vzhledem ke slovanskému a zvláště českému živlu v rakouské armádě. Politický význam českého oddílu bude převládajícím, ježto nelze na něj hleděti jako na čistě bitevní jednotku.“¹ Česká družina měla tedy za úkol rozvracet rakouskou frontu; o nějaké samostatnosti českého a slovenského národa nebo o politických cílech její činnosti ve vztahu k národně osvobozeneckému boji nebylo v posudku ani slova.

V průběhu roku 1914 vstoupilo do České družiny 750 lidí. Rozdělena na malé jednotky byla dána k dispozici jednotlivým divisím a plukům III. armády, bojující v Haliči, s cílem vykonávat hlavně výzvednou službu. 13. ledna 1916 byla přejmenována na čs. střelecký pluk, složený z 8 rot, kulometného oddílu, záložní roty, hospodářského oddílu a hudby. Pluk čítal v této době celkem 1600 lidí. 13. května 1916 byl z pluku vyřazen druhý prapor a přejmenován na první prapor druhého pluku. Oba pluky, z nichž první nesl jméno sv. Václava a druhý jméno sv. Cyrila a Metoděje, početně rostly jen nepatrně. Brigáda, která z nich byla vytvořena, čítala k 1. prosinci 1916 pouhých 5750 mužů.

Usilovné budování vojenské jednotky dokonale přesvědčilo carské úřady o tom, že v českém živlu na Rusi nemají nepřítel. Proto koncem roku 1914 a průběhem roku 1915 stále více upouštěly od persekucních nařízení, která byla namířena proti příslušníkům nepřátelských států.

Válečná situace přinutila zbohatlé české a slovenské kolonisty v Rusku organizovat se i politicky. První krok k tomu byl učiněn koncem září 1914, kdy se v Petrohradě sešli zástupci českých komitétů z Moskvy, Kyjeva, Varšavy a Petrohradu, aby zvolili „zatímní přípravný výbor“, který měl připravit všeobecný sjezd. Předsedou tohoto výboru se stal bohatý kyjevský továrník Dědina. Sjezd se konal koncem března 1915 v Moskvě. Všechny organizace Čechů a Slováků v Rusku byly

¹ F. Zuman: Osvobozenká legenda, díl I., str. 78.

spojeny ve „Svaz čs. spolků na Rusi“. Ústředním tiskovým orgánem Svazu se stal časopis „Čechoslovák“, vycházející v Petrohradě a redigovaný Bohdanem Pavlů.

V té době však už byly zřejmé rozpory uvnitř Svazu, a to mezi dvěma nejvýznamnějšími skupinami, mezi skupinou kyjevskou a petrohradskou. Vnější příznakem těchto rozporů bylo, že kyjevská skupina obnovila v březnu 1916 vydávání časopisu „Čechoslovák“, jehož vycházení bylo pro nedostatek finančních prostředků do té doby zastaveno. Spory mezi oběma skupinami propukly pak plnou silou v souvislosti s II. sjezdem Svazu, který se konal ve dnech 25. dubna – 1. května 1916 v Kyjevě. V podstatě – opomeneme-li ryze osobní důvody, jež hrály rovněž značnou úlohu – pramenily z toho, že kyjevská skupina byla bezvýhradně carofilská, kdežto petrohradská skupina, vedená B. Pavlů, pošilhávala, vycházejíc z buržoasně demokratických posic, po Masarykově Československé národní radě, sídlící v Paříži. Stanoviska obou skupin se lišila i v otázce zajatecké. Petrohradská skupina se přimlouvala za to, aby zajatcům byla dána větší možnost mluvit do záležitosti Svazu; to ovšem pramenilo z toho, že v jejím čele stáli někteří bývalí zajatci, jako byl B. Pavlů. Kyjevská skupina však nechtěla o ztrátě svých privilegií ani slyšet. Proto petrohradská skupina ostře protestovala proti tomu, když kyjevti na sjezdu prosazovali – a díky většině také prosadili – návrh, aby správa Svazu, v níž měli většinu, představovala jakousi prozatímní vládu všech Čechů a Slováků v Rusku. Když návrhy kyjevských byly většinou sjezdu přijaty a když sídlo Svazu bylo přeneseno z Petrohradu do Kyjeva, přešla petrohradská skupina až na práci informační do politické pasivity.

Jedním z několika usnesení sjezdu bylo placení t. zv. národní daně. Určitou část ze svých výdělků měli odevzdávat nejen starousedlíci, ale i ti, kteří vstoupili nebo se přihlásili do vojenské jednotky. Daň vymáhal Svaz resolutně. V cirkuláři o tom se pravilo: „Češi a Slováci, neplatící válečné a národní daně, pozbývají nároku na potvrzení českého neb slovenského původu, žádané ruskými úřady, bez nichž budou pokládáni za rakouské poddané . . . a podléhají pak různým omezením, platným pro tyto.“¹

II. sjezd Svazu věnoval současně velkou pozornost početní-

¹ F. Zuman: Osvobozenká legenda, díl II., str. 92–93.

mu růstu vojenské jednotky. Cílem snah buržoasního Svazu bylo nahrazovat ve stále větší míře starousedlíky, kteří tvořili počáteční základ jednotky, českými a slovenskými zajatci z rakouské armády, kteří v desetitisících proudili do carského Ruska. K tomu měla Svazu dopomoci rozsáhlá agitace v zajateckých táborech, která, mlčíc ovšem o původních důvodech vzniku jednotky, zdůrazňovala – dělajíc z nouze ctnost – že jednotka byla vybudována proto, aby bojovala za samostatnost českého a slovenského národa. Již 17. prosince 1914 získaly české buržoasní spolky v Rusku oficiální povolení zařazovat do jednotky české a slovenské zajatce, ovšem zatím pouze v oblasti působnosti III. armády. Toto povolení bylo 21. dubna 1916 značně rozšířeno a týkalo se již všech českých a slovenských zajatců v Rusku. V té době, na jaře 1916, došlo ke zřízení českého agitačního střediska přímo v ústředním zajateckém táboře v Dárnici a k založení klubu spolupracovníků Svazu, kteří jako představitelé zajatců udržovali spojení mezi Kyjevem a jednotlivými zajateckými tábory, pomáhali Svazu v agitačních akcích a domohli se časem značného politického vlivu. Mimo to Svaz organisoval zesílení zajatců do jednotlivých ruských zbrojních podniků i na zemědělské práce.

Duch, kterým byla Česká družina proniknuta, byl vysloveně reakční. Byl reakční již politickým charakterem a důvodem vzniku jednotky. Na tento charakter poukazovalo i nejtěsnější sepětí České družiny s církví. To se projevilo v uvedených již názvech obou pluků, ve svěcení praporu jednotky ruskými popy i v přechodu mnoha příslušníků Družiny na pravoslavnou víru.

Politická situace a reakční duch, kterým byla jednotka proniknuta, způsoboval, že její řady rostly jen nepatrně. Uvedli jsme již, že čs. brigáda dosáhla k 1. prosinci 1916 počtu 5750 mužů. Byl to výsledek velmi žalostný, uvedeme-li, že v té době bylo již v carském Rusku na 250 000 českých a slovenských zajatců. Důvody toho jsou – vedle brzdicí činnosti neschopné carské administrativy – zcela pochopitelné. Zajatci, kteří většinou dobrovolně přecházeli frontu v naději, že se setkají s bratrským přijetím, byli záhy hluboce rozčarováni. Dobrovolný přechod a slovanský původ jim v zajateckých táborech, vedených germanofilskými carskými důstojníky, spíše škodil než prospíval. Časté byly i takové výtky se strany těchto důstojníků, že dobrovolným přechodem fronty jednali proti přísaze. Za takových okolností zajatci pojalí přirozenou a oprávněnou

něnou nedůvěru k carskému režimu i k vojenské akci Svazu, který v carském režimu viděl svou oporu. Nebyli ochotni prolévat krev za zřízení nepřátelské ruskému pracujícímu lidu. A toto své smýšlení dávali najevo tím, že raději zůstávali v zajateckých táborech.

Ti, kteří se dali zlákat agitací nebo už nemohli snést život v zajateckých táborech, sjížděli se v létě 1916 k čs. záložní rotě do Kyjeva. Byl mezi nimi i Jaroslav Hašek.

Hašek podal přihlášku do vojenské jednotky na jaře 1916, hned po 21. dubnu, kdy Svaz získal právo agitovat po všech zajateckých táborech. Slova agitátorů o tom, že v Rusku existuje vojenská jednotka z českých a slovenských dobrovolců, která v řadách ruské armády bojuje proti Rakousko-Uhersku za samostatnost českého a slovenského národa, jej přímo vzrušila. Uchvátila ho myšlenka branného odboje proti habsburské monarchii; ihned se přihlásil. O důvodech vzniku jednotky, o jejím charakteru, o cílech, kterým slouží, o tom, zda touto cestou je možné Rakousko-Uhersko rozbít, nepřemýšlel; sžíravá protirakouská nenávisť u něho přehlušila vše. Na něho tak jako i na ostatní dobrovolce jistě působilo to, že se pro tuto cestu jako jedině správnou vyslovovali v „Čechoslováku“ i „Čechoslovanu“ mluvčí sociálně demokratických a národně socialistických zajatců. Proto neváhal.

Ti ze zajateckého tábora v Tockoje, kteří se přihlásili do čs. vojenské jednotky, byli přeřazeni do IV. zajateckého praporu. Hašek, kterého by málokterý z jeho předválečných známých poznal, vystupoval s nebývalou energií. Horlivě agitoval pro vstup do jednotky, neváhaje při tom navštěvovati i nemocné v tylovém baráku. Skupinku přihlášených, na niž se masa ostatních zajatců dívala nevráživě, ustavičně navštěvoval a posílval svou vírou a humorem. Jeho energie nezůstala nedocněna; Hašek se stal pomocníkem ruského velitele uvedeného praporu a přesídlil posléze i do jeho kanceláře.¹

Počátkem června 1916 – přesné datum není známo – vyrazila skupina dobrovolců ještě ve zbytcích rakouské uniformy, ale již pod dvěma českými prapory, ze zajateckého tábora na nádraží v Tockoje. Na nádraží je doprovázela ruská ozbrojená stráž s nasazenými bodáky, která s nimi jela přes odpor dobrovolců až na místo určení. Po dlouhotrvající cestě přes Kiněl,

¹ Tyto skutečnosti jsou v článku M. Šešína: Před dvaceti lety . . . (Ze vzpomínek na Jaroslava Haška), Národní osvobození č. 122, 24. května 1936.

Samaru, Penzu a Tambov dorazil transport do Kyjeva. Byv okázale uvítán, odešel za zpěvu českých písní do kasáren záložní roty v Pečerské ulici.

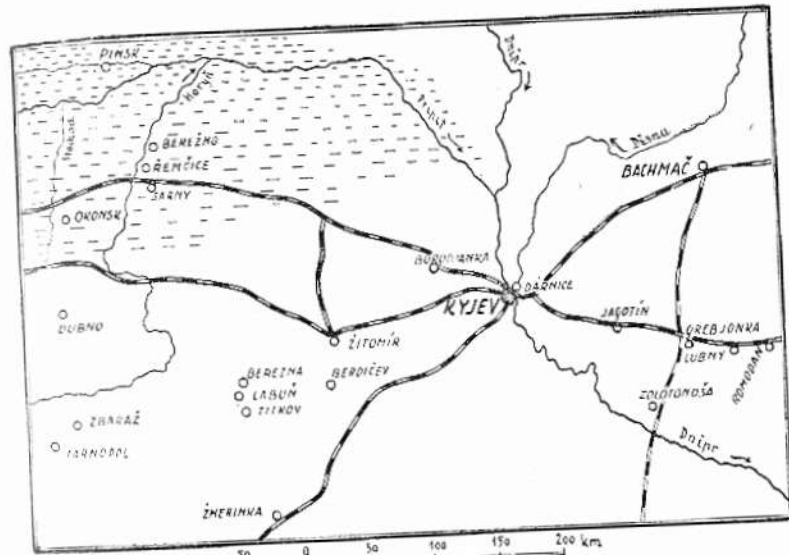
Poměry, které panovaly u záložní roty v Kyjevě, byly žalostné; „spíše odpuzovaly nové dobrovolce než by je získávaly.“¹ Přijíždějící dobrovolci byli nuceni „energicky sjednávatí nápravu“.² Hašek však neměl možnost se s těmito poměry blíže seznámit; hned po příchodu do Kyjeva předstoupili dobrovolci před lékařskou komisi, která Haška k jeho nemalému roztrpčení uznala neschopným vykonávat řadovou bojovou službu. Všech 81 dobrovolců bylo sice 29. června 1916 zařazeno do záložní roty, Hašek však do její nebojové složky.³ Zatím co většina dobrovolců zůstala u náhradní roty v Kyjevě, aby dokončila výcvik a mohla být odeslána na frontu, Hašek podle služebního příkazu odjížděl ke štábu 1. pluku.

Štáb 1. pluku byl tehdy v Berežnu, vesnici ležící severně od Sarn v oblasti pínských močálů. V přilehlém úseku fronty vykonávala výzvědnou službu většina příslušníků 1. pluku. Berežno byla malá vesnice s dřevěnými domky. Jedinou zděnou stavbu představoval velkostatek na jejím okraji. V něm byl ubytován štáb 1. pluku.

Jaroslav Hašek byl přidělen do plukovní kanceláře jako písař. Kancelář byla vlastně zasklená veranda, po jejíž celé délce se táhl dlouhý stůl, přeplněný různými akty, které Hašek vyřizoval neobyčejně pomalu. Nevěnoval své práci příliš pozornosti,⁴ neboť ho zřejmě nebavila.

V této funkci však Hašek dlouho nepobyl. O jeho vstupu do jednotky byli informováni vedoucí pracovníci Svazu, kteří znali jeho schopnosti i jeho nenávisť k Rakousko-Uhersku a kteří se rozhodli svěřit mu mnohem významnější a odpovědnější úkoly. Tak již 12. července 1916 byl Hašek odvolán ze své dosavadní funkce a služebně převeden ke správě Svazu čs. spolků na Rusi.⁴ Ač po tomto rozhodnutí fakticky 1. pluk opustil, byl formálně v jeho seznamu veden dále. Jeho jméno se objevuje i v několika pozdějších rozkazech 1. pluku, a to až do 26. úno-

ra 1917, kdy byl „jako přidělený ke Svazu čs. spolků v Rusku vypsán ze stravného u záložního praporu“.¹ Znovu se s ním jako s příslušníkem 1. pluku setkáváme až o dva měsíce později, kdy byl za trest přeložen na frontu k uvedenému pluku. Příslušné rozkazy 1. pluku byly až do konce února 1917 vydávány štábem pluku, jenž 15. srpna 1916 přesídlil z Berežna do

Mapka oblasti v níž působil 1. pluk

Okonsku (80 km západně od Sarn) a odtud později do Remčic (15 km severně od Sarn). Poněvadž Hašek byl veden od 12. července 1916 do 26. února 1917 v rozkazech pluku pouze formálně, bylo by mylné se domnívat, že se stále zdržoval pouze v těch místech, v nichž byly jednotlivé rozkazy vydávány. Jako funkcionář Svazu nebyl vázán na místo, kde byl 1. pluk, nýbrž mohl se podle svých služebních dispozic volně pohybovat.

Jaroslav Hašek, byv vyžádán správou Svazu čs. spolků na Rusi, začal pracovat v zajateckém odboru Svazu,² a to v Klu-

¹ F. Šteidlér: Československé hnutí na Rusi, str. 26.

² VÚA, Haškův „poslušný spis“; též rozkaz 1. čs. pluku č. 690 ze 7. července 1916 (AVHÚ, rozkazy 1. čs. stíel. pluku, krab. 1).

³ A. Kříž: Dobrý voják Jaroslav Hašek (Od Zborova k Bachmači, Praha 1938, str. 65—66).

⁴ Rozkaz 1. čs. stíel. pluku č. 733 z 19. srpna 1916 (AVHÚ, rozkazy 1. čs. pluku, krab. 1.).

¹ VÚA, Haškův „poslušný spis“.

² M. Šešín: Před dvaceti lety... (Národní osvobození č. 128, 31. května 1936).

bu spolupracovníků Svazu. První dva měsíce vykonával funkci emisáře náborové komise. Zdržoval se v Kyjevě, jezdil po blízkých zajateckých táborech a agitoval mezi zajatci po vstup do čs. brigády. Na frontu v této době zajížděl jen zřídka. Služební činnost mu však ponechávala dosti volného času, aby se mohl věnovat práci, jež znamenala pro něj vše a jež přinášela nesmírnou podporu a pomoc vojenské akci Svazu: své literární spolupráci s kyjevským „Čechoslovane“.

Tato spolupráce, již Hašek věnoval bez zbytku svůj všestranný talent, začala patrně ještě za jeho pobytu v zajateckém táboře Tockoje. Spolupráce s „Čechoslovane“ se stala hlavní osou Haškovy práce v čs. legiích. Od počátku července 1916 začal Hašek na stránkách časopisu uveřejňovat své první práce.

Forma literárních příspěvků, které se objevovaly – třeba i několik najednou – téměř v každém čísle „Čechoslovana“, byla dvojitá; byly to buď humoristické feuilletony a povídky, uveřejňované pod čarou a podpísované jeho vlastním jménem, nebo články vážného obsahu a rázu, jež svědčily o všestranném rozhledu a vzdělanosti autorově a jež Hašek podpisoval jako dr. Vladimír Stanko. Politický charakter obou druhů jeho příspěvků byl však týž. Hašek v nich odhaloval reakční a utlačovatelský charakter habsburské monarchie a vyzýval české a slovenské zajatce do boje proti Rakousko-Uhersku.

První Haškovův feuilleton vyšel v 17. čísle „Čechoslovana“ z 10. července 1916. Jmenoval se „Osud pana Hurta“ a zesměšňoval – patrně na základě osobních Haškových zkušeností ze zajateckého tábora v Tockoje – opatrné české zajatce, kteří odmítali vstoupit do čs. brigády. Hned v příštím čísle „Čechoslovana“ ze 17. července 1916 – Čechoslovan vycházel jednou týdně – vyšla však Haškova povídka, která vzbudila rozruch i za hranicemi carského Ruska. Jmenovala se „Povídka o obraze císaře Františka Josefa I.“ a vyprávěla o mladoboleslavském papírníkovi Petiškovi, který se na začátku války snažil nejrozumnější způsoby, ale vždy marně prodat zásobu podobizen rakouského císaře. Podle souhlasných svědectví dosáhly již tyto první Haškovy práce nesmírné popularity jak u příslušníků čs. brigády, tak i v zajateckých táborech.

Haškovu „Povídku o obraze císaře Františka Josefa I.“ však nečetli jen Češi a Slováci v Rusku; „Čechoslovan“, v němž byla uveřejněna, se dostal patrně prostřednictvím misse rakouského Červeného kříže do rukou rakouských úřadů. Do Rakous-

ka tak došla první konkrétní zpráva o Haškově činnosti v ruském zajetí. V korespondenci, která na základě toho začala probíhat mezi příslušnými vídeňskými vojenskými úřady a pražským policejním ředitelstvím, se konstatovalo, že Hašek je „spolupracovníkem časopisu „Čechoslovan“, vycházejícího v Kyjevě,“ a že feuilleton je „velcezdrádného a majestát urážejícího obsahu.“¹ Uvedený feuilleton však zdaleka nebyl poslední, kterého si rakouské úřady všimly.

Za půl druhého měsíce, od poloviny července do začátku září 1916, napsal Hašek do „Čechoslovana“ šest feuilletonů a statí. 24. července byla uveřejněna jeho „Povídka o záruce“, v níž ostře napadá a zesměšňuje ty české a slovenské zajatce z řad důstojníků a poddůstojníků, kteří zůstali i v zajetí věrni Rakousku a kteří si vymýšleli nejrůznější výmluvy pro to, aby nemuseli do čs. brigády vstoupit. Jsa pevně v zajetí názoru, že cesta, kterou nastoupili čeští a slovenští starousedlíci v Rusku, je jediné správná a že jediné ona může vést ke zničení Rakousko-Uherska, psal v závěru povídky: „Všichni vstupují do české armády bez podmínek. Podmínky se kladou jen nepříteli. A jdou ti hrdinové bez záruky, jako děti staré Sparty. Ti otcové, kteří mají doma děti, jdou bojovat za dobro svých synů, za lepší budoucnost, aby tomův novému pokolení nebyly známé políčky německých důstojníků a nadávky a aby matky těch budoucích generací nevyplakaly si oči při vzpomínce na všechny ty drahé, milé hlavy, které by padly k vůli zcela cizím zájmům nějakých paralytiků z rodu Habsburků a Hohenzollernů.“

Další jeho povídka, „Bilance válečného tažení hejtmana Alserbacha“, vyšla 7. srpna 1916. Hašek v ní pranýřuje nelidské zacházení rakouských důstojníků s mučivstvem a humoristickou formou ukazuje, jak se vojáci v zajetí vypořádávají s těmito svými bývalými nadřízenými.² V témž čísle, použiv pseudonymu dr. Vladimír Stanko, uveřejnil článek „Nad starými novinami“. Tento článek stejně jako stat „Věc utlačovaných“ (Čechoslovan č. 23, 21. srpna 1916) a „Panování Františka Josefa“, věnovaná dvouletému výročí České družiny (Čechoslovan č. 24, 28. srpna 1916), ukazuje Haška jako nacionalistu, nenávidícího vše německé a maďarské. „Český tisk z roku 1891 konstatuje,“ psal v článku „Nad starými no-

¹ VÚA, I. R. 91.

² Uveřejněna Ž. Aněkem v Haškových „Povídkách, satirách a humoreskách“, Praha 1955, str. 213–216.

vinami“, „že Rakousko mělo čerpat z neštěstí královéhradeckého poučení pro všechnu svou budoucnost. Zdravý rozum rakouský byl by mžikem postihl, jakými drahami má se nadále brátí politika Rakouska, že má doma především uspokojit český národ znovuzřízením starobylého státu českého jakožto nejpevnější hrady proti nájezdům Prusáctva, v zahraniční politice své že má hledět odtrhnout Rusko od Pruska a získati si poznovu bývalého přátelství vedle přátelství Francie... Místo s Čechy vyrovnalo se Rakousko o překot s Maďary a svěřilo v těch dobách svou zahraniční politiku Maďaru...“ Heslo *Viribus unitis*, psal v článku »Panování Františka Josefa«, neznamená „nic jiného, než: Němci a Maďari se spojenými silami proti Čechům.“ Hašek, neznaje podstatu a příčiny světové války a dívaje se na události očima buržoasního nacionalisty, nechápal, že vládnoucí německá a maďarská třída je něco jiného než německý a maďarský pracující lid. Zásadně nenáviděl Němce a Maďary jako celek bez ohledu na jejich postavení a třídní příslušnost. Doporučoval legionářům zabíjet na frontě prostě německé a maďarské vojáky, kteří trpěli válkou tak jako čeští a slovenští vojáci, kteří bojovali rovněž za zájmy jim cizí, kteří i v mírových dobách byli utlačováni a vykořisťováni vlastní vládnoucí buržoasií a šlechtou a posléze v posledním roce války se zbrani v ruce vystupovali proti těm, kteří je vrhli na jatka světové války. Jeho nacionalní protirakouská nenávisť šla tak daleko, že neviděl, že čeští a slovenští dobrovolci podporují svým bojem tehdy nejreakčnější evropský politický režim, carské samoděržaví. Zdůrazňování toho, že celý český národ, kterýžto pojem chápal Hašek bez jakéhokoli vztahu k třídám, bojuje – pokud může – proti Rakousko-Uhersku, nebylo zcela objektivní; česká buržoasie, jak je známo, za války těsně spolupracovala s vládnoucími rakouskými kruhy a podílela se na válečných ziscích. Jsa v zajetí buržoasní ideologie, Hašek dokonce v závěru článku „Věc utlačených“ výhružně psal: „Naše pomsta přejde na všechny, kteří nechápou a nechťí býti přesvědčeni o nutnosti spolupůsobení všech národních sil. My přivedeme s sebou do Čech všechny ty, kteří za našeho povstání proti Rakousku pracovali proti nám a kteří nešli s námi. A doma uděláme nad nimi krátký, ale hrozný soud. Zrealisujeme Macharovy šibeničky a šibenice a kdyby můj vlastní bratr jevil austrofilské smýšlení, sám mu hodím smyčku na krk.“ Tak se i Hašek podílel na nacionalistické výchově čs. legií v Rusku. Sám nebezpečí, jež z tohoto nacionalis-

mu pramenilo, včas upozoroval a vyvodil z něho důsledky. U masy legionářů zůstal však nacionalismus a šovinismus zakořeněn a pozdější výchovou se ještě prohloubil. Tento nacionalní šovinismus se stal pláštikem, pod nímž se dalo pozdější vystoupení čs. legií proti sovětské vládě.

Jednou z nejzdařilejších prací, kterou Hašek v tomto období – do počátku září 1916 – napsal a která je založena na základě skutečných událostí, je feuilleton „Po stopách státní policie v Praze“. Byl uveřejněn ve 23. čísle „Čechoslovana“ z 21. srpna 1916 a ukazoval praxi rakouských bezpečnostních orgánů.¹ Uvádíme jej pro jeho závažnost i pro to, že události, které popisuje, měly svou dohru v Rusku.

„Po stopách státní policie v Praze

I.

Bylo to v době, kdy císař František Josef I. měl opět přijet do Prahy, aby klepal kladívkem na základní kámen k nějakému mostu. V české otázce se totiž starý monarcha specialisoval výhradně na mosty. Přijel, zaklepal na kámen, poznamenal: „To jest zajímavé, že tento most vede s jedné strany na druhou,“ na to ještě řekl: „To mne česí, že jste Těší“ a po takové návštěvě měl vždy celý český národ dojem, že ten starý pán má paralysu.

Byly to takové slavné doby, kdy státní policie v Praze vyvíjela dalekosáhlou činnost a zavřela z restaurace „U dvojky“ starého chromého harmonikáře Kučeru, který před nějakými třiceti lety před projektovanou návštěvou císaře vydal se pěšky z Prahy do Vídně a tam se někde vrhl pod koně císařova kočáru při jeho projíždce, aby si vymohl audienci, neboť měl fixní ideu, že musí dostat trafikku, když mu italská kule u Custozzy přerazila nohu. Místo trafiky dostal na základě „prügelpatentu“ pět dní, pak pozorovali asi měsíc jeho duševní stav na jedné vídeňské psychiatrické klinice a pátrali, zdali si nedopisuje s podezřelými lidmi za hranicemi. Když zjistili, že neumí psát a že je úplně přičetný, dopravili ho na hnanecskou stanici a odtud již šel normální cestou šupcem do Prahy, kde

¹ Uveřejněn v knize Pod věchýtkem humoru (usp. V. Lacina), Praha 1949, str. 117—124.

na památku své nezdařené audience u císaře pána složil na harmoniku píseň:

*„Mě ve Vídni nic nelíbí,
je to samý blázinec
a velká menažerie,
o jemine, o jemine . . .“*

Tu písničku hrával a zpíval po třicet let „U dvojky“ a kdykoliv měl císař pán přijet do Prahy, odvedla vždy státní policie harmonikáře Kučeru do „čtyřky“ na policejním ředitelství, takže život Kučerův byl jakousi matematickou formulí a on měl dojem, že císař František Josef I. má strach z něho, ze starého Kučery, a to mu vždy dodávalo nové životní síly.

Pražská státní policie velice se zajímala též o potulného fotografa Netečku, který bloudil po ulicích Prahy v starém ošumělém haveloku, s velkou černou zamaštěnou vázankou a s hroznou hřívou lví pod obrovským širákem. Vyhlížel jako loupežník z Abbruz. Ten muž vláčel stále s sebou sešlý, rozbitý fotografický aparát, stokrát snad přeražené a stokrát snad svázané motouzem dřevěné nohy stojanu a láhev rumu.

Kdysi před lety při císařově návštěvě prodral se špalírem a pronikl, hrozný svým zjevem, až k samotnému mocnáři, ke kterému prohodil: „Není líbo dát se vyblejsknout? Račte se tvářit co možná přívětivě.“

Byl okamžitě odstraněn a na policejním ředitelství pomalu v separaci vyprchávaly z hlavy jeho sny o titulu dvorního fotografa. Policejní lékař vydal mu pěkné svědectví, že je alkoholik, dědičně zatížený, neškodný idiot. A tak mohl se opět Netečka vrátit do lidské společnosti, dál bloudil Prahou, fotografoval staré paláce, pil rum u památníků naší staré slávy a kdykoliv přijel císař pán do Prahy, putoval Netečka za mříže, referuje tam o své aféře druhům v neštěstí prostívkami slovy: „Von nechce, abych ho fotografoval.“

Před návštěvou císařovou v Praze bývaly totiž separace policejního ředitelství pravidelně plny. Státní policie si nevybírala. Zavřela všechny potulné brusiče, kteří mají tak hloupé řemeslo, že brousí nože, jako kdyby ty nože brousili jedině na císaře pána.

Z oken na ulici musely být odstraněny květináče, aby nespadly snad císaři pánu na hlavu. Pro italského prodáváče zmrzliny, který nevině točil klikou přístroje na zmrzlinu, přišli detektivové a odvedli ho do separace, kde již ležel na pryčce

drožkář Macek, podezřelý tím, že jednou před léty v „Černém pivovaru“ vyhrál v nějaké tombole sádrový odlitek císaře Františka Josefa I., dával mu připíjet, vedl s ním dlouhé řeči a na konec mu urazil hlavu, kterou pohodil na oddělení „pro pány“. Dokázal sice, že byl opilý tak, jak to zákon vyžaduje, ale byl přece veden v evidenci, stejně jako hubatá květinářka z Uhelného trhu, která před každou ohlášenou návštěvou císařovou v Praze vykřikovala, že to císaři pánu pěkně poví do oblíčeje, jak s ní zachází magistrát.

V těch dobách mívala tedy státní policie plné ruce práce, aby dokázala veřejnosti, co to znamená slovo: „Milovaný mocnář“. S jednou návštěvou císařovou v Praze spojena jest i tato obdivuhodná detektivní historie, vyjadřující důvtip státní policie, její kombinace a její nezdar.

II.

Na Žižkově vycházel v těch památných dobách časopis „Chudás“ a „Nová Omladina“. Oba názvy vystihovaly program. Psával jsem tenkrát do těch časopisů články, ve kterých jsem si dělal legraci ze slavných úřadů a přicházel na besedy s vydavatelem těch časopisů redaktorem Knotkem, který nyní rediguje „Ostravský Deník“.

Tenkrát, když měl císař přijet do Prahy, měl na programu i návštěvu Žižkova. Soudil jsem, že císař pán chce usmířit Žižkováky, kteří nikdy nejevili nějakých sympatií k habsburskému rodu a v tom smyslu hovořili jsme jednoho odpoledního dne u redaktora Knotka v jeho bytě, když přišel administrátor „Chudase“ Kalina, provázený nějakým zasmušile vyhlížejícím mužem.

„Přátelé,“ pravil Kalina s nadšením, „naši redakci navštívil tento pán, já se s ním nemohu dohodnout, neboť je to Talián. Přijíždí z Ruska.“

Zasmušilý host přistoupil k nám blíže, když byl se před tím opatrně rozhlédl kolem. „Jsem,“ řekl italsky ledovým hlasem, „Pietro Perri, dítě Florencie. Politicky činným v Oděse. Utekl. Pronásledován úřady. Caramba! Těžká cesta přes hranice. Porco maladetto! Prosim o pohostinství. Budu pracovati. Přijede císař, porco maladetto!“

„To je pěkná věc,“ řekl jsem redaktoru Knotkovi, „patrně nás asi všechny zavrou.“

„Caramba“, mluvil dále Pietro Perri, „psal jsem již ve vaší

redakci ostrý článek proti císaři. Německy napsal, madona mia. Třeba něco provést. Chystáte něco? Nedůvěřujete? Madona mia. Dokumenty na hranicích ukradli.“

Redaktor Knotek mezitím poznamenal ke mně, že italština Pietra Perriho je trochu podivná, načež Pietro Perri odpověděl: „Zapomněl mnoho italsky, žil v Rusku. Utekl, porco mala-detto.“ „Umíte rusky?“ „Zapomněl, Ital, dítě Florencie, carramba.“ A Pietro Perri počal mluvit německy. Mezitím přišlo několik známých, básník G. R. Opočenský s Rosenzweigem-Moirem.

Němčina Pietra Perriho byla jako jeho italština. Bylo v ní tolik příbuzného k češtině, jako když slovo za slovem překládáš.

„Pardon,“ ozval se Pietro Perri, když v tom smyslu mluvil jsem k Moirovi, „jazyk český neznám. Ani slova nerozumím. Těžká řeč. Neměl příležitost.“

Opočenský počal bručet píseň: „Milion paží“ a Pietro Perri řekl: „Pěkná píseň, caramba, milion hände im dunkl falteten, Madona mia.“

Vstal jsem a vyzdvihuje šálek s čajem, pronesl tento přípitek česky: „Nechť žije Pietro Perri. O půl šesté zatáhnem ho do koupelny a tam ho podřezem.“

Pietro Perri zbledl, vytáhl z kapsy hodinky a třesa se na celém těle, zakoktal německy: „Necítím se zde bezpečným. Jest mně špatně, odejdu. Budu spát venku.“

Vzal klobouk. Řekl jsem: „Pietro Perri, přítel Rosenzweig-Moir vás bude doprovázet a půjdete k němu na Vinohrady spát. Nevím, co se vám zde nelíbí. Doprovodím vás na Žižkov.“

Šli jsme. Na chodbě upustil, vytahuje šátek, Pietro Perri z kapsy několik patron do revolveru. Podal jsem je s poznámkou, že jest to typ „buldog 16.“

„Mám dobrý revolver,“ odpověděl Pietro Perri, vytahuje z kapsy starý revolver systému „lefoche“. Měl smůlu. Patrony „buldog“ nevejdu se nikdy do revolveru „lefoche“. Po cestě na rozhraní Žižkova a Vinohrad doporučil jsem Moirovi vřele Pietro Perriho. „Rozumím“, řekl Pietro Perri, „neumím česky, tuším.“ A utřel si pot s čela.

Druhého dne přišel Rosenzweig-Moir zřejmě rozčilen do redakce „Chudasa“. „Pietro Perri mně zmizel z bytu“, hlásil rozechvěle, „šel jsem si pro cigarety a když jsem se vrátil, byl již Pietro Perri pryč. Mé papíry byly na stole přehrabány a

mně se ztratil svazek dopisů, obsahující korespondenci s paní Mlíčkovou.“

To byla velmi vážná věc, neboť paní Mlíčková ve dvanácti dopisech upomínala Moira o zaplacení nějakých večerů, krému na boty, rozbitého cilindru a zmizelého plivátka, kterým v tom bytě hleděl se Moir zachránit před zmrznutím.

A tak Pietro Perri zmizel s těmi dokumenty, zanechav po sobě v našich rukou jen rukopis svého článku, který den před tím napsal hroznou němčinou v redakci. Jednu větu si pamatují: „Nejlepší by bylo použít návštěvy císařovy k tomu, aby nikdy se již neodvážil přijeti do Prahy.“

Část rukopisu uchoval u sebe administrátor Kalina, onu nevinnou část, druhou, pro kterou jsme mohli dostat 20 let, jsme spálili právě včas, neboť večer byla vykonána v redakci policejní prohlídka úředníkem státní policie. Prohlídka byla bezvýsledná, ačkoliv prohlédli i klec s kanárkem.

III.

Za dva dny nato objevil se v redakci „Chudasa“ a „Nové Omladiny“ nějaký nešťastný člověk. Měl hlavu obvázanou tak strašně, jakoby mu ji rozmačkalo parní kladivo. Z celé hlavy bylo viděti jen jedno oko a špičku nosu. Nikdy jsem neviděl tak ideálně obvázanou hlavu. Nešťastný muž mluvil hlasem tichým, že přichází ze severu, kde pracoval politicky mezi českým dělnictvem na dolcích. Vyličil nám své utrpení. V Bruchu ho zřezali němečtí nacionalové. Musíme něco udělati. Ukradli mu dokumenty na jméno Matějček. Přichází k nám s prosbou, abychom mu zaopatřili nějaké místo, jemu, oběti surového násilí německého. Jest ochoten vše vykonati.

„Teď má přijet císař,“ prohodil významně a dál se rozhovořil o tom, že bude třeba vystoupiti. Může nám dělati třebas sluhu v administraci nebo kolportéra. Je cele náš. Má hlavu úplně rozbitou. A podával nám a tiskl ruce.

Všiml jsem si, že ten nešťastný mladý muž s rozbitou hlavou má ruce úplně studené a chladné. Člověk s rozbitou hlavou má přece horečku. A pak ten jeho hlas a nápadné chování. Vzal jsem stranou redaktora Knotka a žádal ho, aby dal nešťastnému muži pětku zálohy na jeho kolportérské práce, aby nám potvrdil podpisem příjem, poněvadž potřebuji jeho rukopis. Nešťastný muž podepsal: „Stvrzuji tímto příjem deseti korun, Mířička.“

„Vy jste tuším řekl dříve, že se jmenujete Matějčíček.“ Ubožák zakoktal, že se mu ukradly dokumenty. „Proto tedy nevíte, jak se jmenujete,“ pravil jsem, „to je přirozené a víte, že jsme již váš rukopis někde viděli? Kalino, sundej mu obvaz s hlavy.“ Když Kalina po úporném zápase s nešťastníkem strhl mu obvaz s hlavy, objevil se před námi – Pietro Perri. Klekl před námi. Počali jsme mu mačkat prsty a vyklubovati ruku, dotazující se, jak se vlastně jmenuje. Mučili jsme ho dle starých krásných vzorů španělské inkvisice. „Já jsem Alexandr Mašek,“ vykotal ze sebe mučený. „a jsem ve službách státní policie. Neubíjejte mne, já vám všechno povím. V kapse u kabátu najdete u mne papírek s receptem, jak se vyrábí pumy. Ten měl jsem někde nenápadně zastrčiti. Večer bude u vás opět policejní prohlídka a oni ho mají najít. Já mám 190 korun měsíčně a mám za vás dostati tři sta korun.“

Alexandr Mašek, sloup státní policie pražské, dal se do pláče. „Kdo vám obvázal hlavu?“ „Pan doktor Prokop na ředitelství.“

Abychom zjistili, zdali skutečně se jmenuje Mašek, došel Moir na policejní ředitelství to vypátrati. Přišel klidně do místnosti, kde se scházejí detektivové a ptal se, není-li tam pan Mašek. „Mašek odešel na Žižkov do Táboritské ulice,“ řekl mu tam nějaký pán velmi prozíravě. Když se Moir vrátil, pustili jsme zmučeného Maška, který nevěřil ani svým očím, že nebude zabit.

Vyžádal si ještě od nás potvrzení, že byl od nás prokouknut, a to k vůli tomu, aby ho vícekrát mezi nás na Žižkov neposílali. To potvrzení jsme mu vystavili. Znělo:

Policejnímu ředitelství!

Stvrzujeme tímto na žádost Alexandra Maška, agenta státní policie, že týž byl námi objeven a zjištěn jako Pietro Perri i jako z práce na severu propuštěný a ztýraný český dělník Matějčíček – Mířička. (Následovaly podpisy).

Od té doby jsme měli pokoj od státní policie.

Alexandr Mašek byl zapleten též do antimilitaristického procesu. Jednou ho poznali v Hyberské ulici v Praze a zmlátili ho tak, že ho odvezli do nemocnice.

Policie rozšířila o něm zprávu, že Alexandr Mašek dotrpěl někde v Jičíně a že mu nějaká jeptiška zatlačila oči.

Alexandr Mašek zůstal však na živu a nalézá se nyní v Rusku, kde velice se zajímá o českou otázku. Slyšel jsem, že jest zavřen a že má býti pověšen.

Bude-li pověšen, kladu mu tuto vzpomínku do hrobu.“

Dozvuky tohoto feuilletonu spočívaly v tom, že detektiv Mašek byl v té době skutečně v Rusku. Byl tam poslán rakouskými úřady jako zajatec; měl v Rusku provádět špionáž a podávat zprávy o těch, kteří vystupovali proti Rakousko-Uhersku a dávali se zapsat do čs. brigády. Hašek, který se s ním opravdu seznámil tak, jak to ve feuilletonu napsal, ho však odhalil. A Maška nezachránilo ani to, že se rychle stáhl až do Taškentu, kde se stýkal s českými a slovenskými zajatci. Na výzvu „Čechoslovana“ byl Mašek zatčen¹ a dopraven do žitomířské věznice. Oficiální zprávy pak potvrdily, že za ústupu čs. legií z Ukrajiny v únoru 1918 byl legionáři „detektiv Mašek z Prahy zabit bez soudu.“²

Období od září 1916 do února 1917 Hašek většinou trávil na frontě u 1. pluku, jehož jednotky bojovaly v pinských bažinách na Bílé Rusi v oblasti řeky Stochodu. O jeho pobytu tam svědčí již to, že naprostou většinu jeho článků z tohoto období tvoří jeho dopisy z fronty. Hašek byl v té době již patrně zproštěn funkce emisara zajateckého odboru Svazu a stal se spolupracovníkem „Čechoslovana“. V této funkci dlel často i v Kyjevě; pohyboval se tedy v tomto období výhradně mezi Kyjevem a zmíněným úsekem fronty. Jeho činnost nabývala tehdy všestranného rázu. Vedle své spolupráce s „Čechoslovanem“ pomáhal jako funkcionář Svazu přímo mezi vojáky na frontě řešit otázky, kterými dobrovolci žili a z nichž nejžehavější byla otázka důstojnická.³ Hašek v tomto sporu zastával stanovisko, že každý dobrovolce bez ohledu na to, zda v rakouské armádě byl nebo nebyl důstojníkem, si svou hodnost v brigádě musí vysloužit od piky. Sbíral v tomto období materiál a psal svého „Dobrého vojáka Švejka v zajetí“. Pracoval na dějinách čs. brigády; sám o tom 17. října 1916 napsal: „Polovičku prá-

¹ Čechoslovák č. 26, 25. června 1917.

² Čechoslováci ve válce a v revoluci, Moskva-Kyjev 1919, str. 149.

³ M. Šešín: Před dvaceti lety . . . (Národní osvobození č. 128, 31. května 1936).

ce mám již za sebou a za tři neděle budu hotov s celými dějinami českého vojska až do dnešní doby.¹ Nic bližšího však, bohužel, o této jeho práci není dosud známo.² Byl prvním, kdo bezprostředně za frontou mluvil k českým a slovenským vojákům, zajatým v oblasti Stochodu. Mluvil jako slavnostní řečník při různých oficiálních příležitostech. Jeho jméno nabývalo váhy a byl na ně brán stále větší zřetel v samotném Svazu. Při tom všem Hašek zůstal stále skromným člověkem. Je známo, že za svých přechodných návštěv v Kyjevě spal s oblibou v redakci „Čechoslovana“ na balících novin.³

Nejdůležitější složkou Haškovy činnosti zůstala jeho literární spolupráce s „Čechoslovane“. V období od počátku září 1916 do konce února 1917, do výbuchu ruské únorové revoluce, napsal Hašek do tohoto časopisu sedmáct feuilletonů a článků, nehledě na jeho projevy k zajatcům a na projevy při různých oslavách, které byly rovněž otiskovány. Jak jsme se již zmínili, převážnou většinu jeho příspěvků tvořily dopisy z fronty. Líčil v nich události na frontě, život a náladu českých a slovenských dobrovolců a jejich boje. Věnoval pozornost i jednotlivým rotním časopisům a se zvláštní náklonností psal o „georgijevských kavaleriích“, o těch českých a slovenských dobrovolcích, kteří obdrželi řád sv. Jiří. Také tyto příspěvky jsou prosyceny nacionalismem; Hašek si ještě ani zdaleka neuvědomoval, že boj „proti odvčkým nepřátelům Čech“, že boj „českých pluků na frontě, stojících s vintovkami v ruce proti Rakušákům a Němcům“⁴ nemůže vést k samostatnosti českého a slovenského národa. Správně chápal odpor českého a slovenského lidu v zázemí i českých a slovenských vojáků v rakouské armádě proti Rakousko-Uhersku a správně poukazoval na to, že tuto utlačovatelskou monarchii je nutno rozbit, ale cesta, kterou ukazoval, byla nesprávná. K tomuto závěru došel sám Hašek až později. V té době si ještě neuvědomoval, že Dohoda včetně carského Ruska nebojuje za samostatnost malých národů a že neusiluje o rozbití Rakousko-Uherska, nýbrž že vede

¹ Čechoslovan č. 33, 30. října 1916.

² Podle svědectví těch, kteří Haška znali, Hašek psaní dějin brigády pouze předstíral a všechen čas, vyhrazený mu velitelstvím na tuto práci, věnoval koncipování svého Švejka v zajetí. Poněvadž se v leģionářském archivu žádné dějiny brigády nezachovaly (zachoval se však naopak strojem psaný rukopis Dobrého vojáka Švejka v zajetí), lze soudit, že toto vysvětlení je pravdivé.

³ J. Jesenský: Cestou k slobodě, Turčanský Sv. Martin 1933, str. 130.

⁴ „České vojsko“, Čechoslovan č. 36, 20. listopadu 1916.

válku imperialistickou a loupežnou a že ve válce tohoto charakteru pomáhají jí čeští a slovenští dobrovolci. Hašek nepovažoval za nutné pozastavit se nad tím, že ruské reakční vládnoucí kruhy usilovaly koncem roku 1916 v důsledku narůstající revoluční situace v zemi o uzavření separátního míru s Rakousko-Uherskem – čímž by domnělý boj českých a slovenských dobrovolců za svobodu okamžitě končil. V této souvislosti je nutno se zmínit o tom, že Hašek zcela podlehl buržoasní české zahraniční propagandě a že mezi dobrovolci argumentoval zprávou „o odpovědi spojenců Wilsonovi a oficiálně v ní prohlášené samostatnosti Čechů a Slováků.“¹ Zbožné přání tu bylo otcem myšlenky. V uvedené odpovědi dohodových státníků Wilsonovi z 10. ledna 1917 byl vysloven tento požadavek: „Osvobození Italů, Slovanů, Rumunů a Čechoslováků z cizí nadvlády.“ Tato slova byla však jen taktickým tahem, který měl zastřít loupežné cíle války před pracujícím lidem dohodových zemí a neměl se samostatností české a slovenského národa nic společného. To nejlépe dokazuje ten fakt, že o rok později se ve Wilsonových 14 bodech z 8. ledna 1918 o Rakousko-Uhersku hovořilo v 10. bodu takto: „Obyvatelům Rakouska-Uherska, jejichž místo mezi národy si přejeme vidět chráněno a zajištěno, má se poskytnout nejsvobodnější příležitost k autonomnímu vývoji.“ Z této formulace zřejmě vyplývá, že Dohodě nešlo o rozbití Rakousko-Uherska, nýbrž nejvýše o rozšíření práv jednotlivých národů v rámci habsburské monarchie.

Jedním z nejzajímavějších Haškových dopisů z fronty je jeho báseň, uveřejněná v 39. čísle „Čechoslovana“ z 11. prosince 1916. Zněla:

„České vojsko

Mně odpusťte ten dopis veršovaný.

Dnes patnáct let, kdy první psal jsem básně na krásné oči jakés slečny Hany.

Ty básně žádný sazeč nikdy nevyšázel, můj redaktor je klidně do koše jen házel.

V ten jubilejní den vždy verše pracně tvořím a redaktory s nimi do umdlení mořím.

¹ Haškův článek „Na přední posici a na frontě“, Čechoslovan č. 4, 29. ledna 1917.

Kraj zapad sněhem. Na frontě hřmí děla.
Vichřice hvízdá v stromů koruně.
Výbuchy granátů se krajina chvě celá.
V Rakousku změna na trůně.

V Polesí kolem naše ohně planou
lovecké z dále zazní fanfáry,
kde naše roty chodí na čekanou
na Austriáky, Němce, Maďary.

Pak za večerů v chatách při svitu jen loučí,
se různé luští problémy,
Rakousko s mapou Evropy se loučí,
proň není místa na zemi.

Nedávno u pluků se slavný pohřeb konal,
starého Frantu v chladný kladli hrob.
S oprátkou na krku. Nám líto, že dřív skonál,
než dožil by se ještě horších dob.

A od chochlušek, dívek Malé Rusi,
učí se hoší motat konopí.
Až vrátíme se, v praxi se to zkusí
a na kom, každý pochopí.

My doma tolik přátel vždy jsme měli
a různých přítelíčků, jemine.
Pár tuctů šibenic a oprátek vlak celý,
však odměna ty pány nemine.

O čem dál psát? O pomstě naší kruté?
Louč dohořívá, třeba jít spát.
Kolébku naší české revoluce,
naš Kijev zdravte nastokrát.

V poli, 23. listopadu 1916.“

Také tento Haškův dopis z fronty měl své politické důsledky. Dovědělo se o něm c. k. vídeňské ministerstvo války a zavedlo proti Jaroslavu Haškovi za jeho nepřítomnosti trestní řízení. V těchto soudních spisech je Hašek výslovně jmenován jedno-
ročním dobrovolníkem. V relacích pražského policejního ře-

ditelství a c. k. místodržitelství v Praze bylo konstatováno, že v „Čechoslovanu“ uveřejnil známý Jaroslav Hašek několik básní „vesměs vlastizrádného a revolučního obsahu.“ Uvedená báseň byla jako důkaz Haškovy činnosti přeložena nejdříve z češtiny do němčiny a v Praze pak z německého překladu zpět do češtiny, takže vyšla v nemožné zkomolenině.¹ Mimo to této básně používaly rakouské úřady i při jiných příležitostech, aby dokázaly protirakouský postoj Čechů a Slováků za hranicemi.²

Vedle těchto dopisů z fronty uveřejnil Hašek od počátku září 1916 do konce února 1917 v „Čechoslovanu“ i několik feuilletonů. Tři z nich, „Tragedie c. k. šikovatele Henry Hallera od 13. pěšího pluku“ (Čechoslovan č. 5, 5. února 1917) a „Skrčenci a krčenečkové“ („Čechoslovan“ č. 6, 12. února 1917) se týkaly českých a slovenských zajatců, kteří váhali vstoupit do řad čs. brigády. Feuilleton „Kolik kdo má kolem krku“ („Čechoslovan“ č. 7, 19. února 1917) odhaloval vyšetřovací metody pražské státní policie, s nimiž se Hašek osobně seznámil.

Zajímavý je projev Jaroslava Haška k zajatým Čechům v oblasti Sarn z 30. října 1916. Tento projev, který dokresluje mnohostrannou činnost Haškovu v tomto období, byl otištěn v 35. čísle „Čechoslovana“ z 13. listopadu 1916. Hašek v něm ostře napadá Rakousko-Uhersko, přemlouvá zajatce ke vstupu do čs. brigády a v rozporu se skutečností – o tom se šíře zmíníme ještě později – tvrdí, že „celá rozumná Evropa ničeho jiného si nepřeje než rozbití Rakouska.“ Zajímavé je, že tento projev je jedním z mála projevů z celého období jeho činnosti v čs. legiích, v němž se Hašek šíře dotýká úlohy náboženství a církve. Píše: „Politickým ideálem Rakouska bylo mítí pokud možno co nejširší massy otupělé klerikalismem a nepřemýšle-
jící o ničem, neboť církev to zakazovala. S kazatelen snažili se zachovat Rakousko a katolicismus měl být jedině pomůckou, jak vtlouci do hlav úctu a otrockou poslušnost k mocnáři. Kostely měly zachovat disciplínu v národě. Katolická víra a kazatelny byly stejně takovou zbraní, jako všechny ty para-
grafy, týkající se existence onoho soustátí.“ Je zřejmé, že Hašek znal dobře úlohu katolické církve. Tuto úlohu také kriti-
soval, aniž však viděl – lépe řečeno, aniž chtěl vidět – reakční

¹ VÚA, I. R. 91.

² Na př. v Dotazu německých poslanců . . . , díl II., str. 236—237.

úlohu pravoslavné církve v Rusku. Ani za své pozdější činnosti v řadách čs. legií, již po únorové revoluci, se o úloze pravoslavné církve téměř nikde nezmiňoval. To není náhodné. Vykládat toto stanovisko Haškovo obavou z carské censury by bylo mylné. Haškovo stanovisko pramenilo z toho, že za sporů, které se v tomto období rozvinuly v hnutí Čechů a Slováků v Rusku, hájil bez výhrad stanovisko reakčního Svazu čs. spolků v Rusku. O bližších důvodech tohoto jeho postoje se hned zmíníme. V podstatě však jeho postoj pramenil z toho, že Hašek v zájmu boje proti Rakousko-Uhersku byl ochoten obětovat vše, i svůj někdejší vyhraněný protiklerikální postoj. Proto ani zdaleka neprotestoval proti tomu, když čeští dobrovolci přecházeli z katolické církve do církve pravoslavné. Proto v článku „Panovník, který se posadí na české bajonety“ („Čechoslovan“ č. 37, 27. listopadu 1916), který je věnován korunovaci Karla I., následníka Františka Josefa I., bez rozpaků psal: „My nechceme mít na trůně českém Habsburka. Proto jsme vyzdvihli revoluci, abychom povalili habsburskou dynastii a na český trůn povolali člena slovanského velkého rodu Romanovců.“

Jméno Haškovo se koncem roku 1916 stalo již tak známým a populárním, že si od něho nakladatel V. F. Švihovský, vydávající „Čechoslovana“, vyžádal i několik příspěvků do připravovaných kalendářů na rok 1917. Pro kalendář „Velký Čechoslovan“ napsal Hašek básně „Po přísaze českého vojáka v Rakousku,“ v níž líčí protirakouskou náladu přísahajících vojáků, a pod pseudonymem Dr Vladimír Stanko článek „Nároky na samostatnost zemí českých ve světle ruského státního práva“, v němž se pokusil nalézt právní podklad pro osamostatnění českého a slovenského národa. V malém „Kapesním kalendáři Čechoslovana“ uveřejnil básně „Českému vojsku“, oslavující boj čs. brigády, a pod zkratkou J. H. „Stručný přehled našeho boje za českou samostatnost,“ v němž vyšel od událostí z let 1526 a 1620, stručně vylíčil historii útlaku českého národa v rakouské monarchii, přešel k „velké světové válce Rakouska-Německa proti Slovanům a jejich spojencům“ a vyzvedal odpor českého lidu proti válce, přechod českých a slovenských vojáků na ruskou stranu a historii výstavby čs. vojenské jednotky v Rusku až do současné doby. Celý článek byl proniknut neopodstatněně optimistickým duchem, pramenícím ze zmíněné již odpovědi dohodových vládnů Wilsonovi z ledna 1917.

Také pro kalendář na rok 1918 napsal Hašek básně „Českým revolucionářům.“¹

V této době, v období od září 1916 do února 1917, vznikly uvnitř hnutí Čechů a Slováků v Rusku těžké spory. Do těchto sporů ve stále větší míře zasahoval i Jaroslav Hašek. Je proto nutno stručně se zmínit o jejich vzniku, průběhu a charakteru.

Uvedli jsme již, že spory uvnitř hnutí Čechů a Slováků v Rusku existovaly již od jara 1915. V souvislosti s II. sjezdem Svazu čs. spolků na Rusi koncem dubna 1916 se vyhranily dva směry v tomto hnutí, jež byly reprezentovány jednak skupinou kyjevskou, kterou tvořili zbohatlí čeští a slovenští starousedlíci, těšící se podpoře reakčních carských kruhů, a která také na uvedeném sjezdu obdržela většinu hlasů, a jednak skupinou petrohradskou, v níž význačné funkce zaujímal bývalí zajatci, jež jako mluvčí českých a slovenských zajateckých mas usilovala o povalení monopolního postavení kyjevské skupiny a obracela své zraky k Masarykově pařížské Československé národní radě. Sympatie carských kruhů byly ovšem na straně skupiny kyjevské; petrohradská skupina v tehdejší situaci se nemohla prosadit, neboť reakční carská vláda zaujímalá k Masarykovi stanovisko zamítavé.

Pařížská Čs. národní rada si však uvědomovala význam toho, že v carském Rusku je zdrcující většina všech českých a slovenských zajatců. Proto se pokusila vejít ve styk se Svazem čs. spolků na Rusi, který dosud jednal úplně samostatně, nezávisle na Čs. národní radě, a vyslala do Ruska počátkem července 1916 svého místopředsedu poslance J. Düricha.

Po Dürichově přijejdu do Petrohradu vyslovila petrohradská opoziční skupina okamžitě požadavek, aby řízení všech záležitostí Čechů a Slováků v Rusku bylo odevzdáno z rukou Svazu Dürichovi. Podle těchto návrhů měl si Dürich sám jmenovat poradní orgán jako pomocný sbor. Tyto návrhy narazily ovšem na odpor se strany Svazu. Mluvčí Svazu byli ochotní jistou reorganisační přijmout, dokonce i postavit Düricha do čela hnutí, bezpodmínečně však žádali, aby se jeho poradním sborem stala dosavadní správa Svazu, posílená několika příslušníky petrohradské opozice. Tím by fakticky Svaz udržel moc ve svých rukou. Petrohradská opozice se ovšem vyslovila proti tomu; rozvířily se ostré spory a vzájemné osočování.

¹ Kalendář není u nás znám. Cit. dle Čechoslovana č. 51, 17. prosince 1917.

Koncem srpna 1916 se zdálo, že tyto spory přece jen skončí vzájemnou dohodou. Stalo se tak poté, když na schůzi v Kyjevě se proti politice Svazu ostře vyslovili zajatci a příslušníci čs. brigády. Tomuto tlaku Svaz poněkud ustoupil; po Dürichově příjezdu do Kyjeva došlo k oboustrannému jednání, kterého se účastnil i Štefánik, projíždějící s francouzskou diplomatickou misí přes Rusko do Rumunska. Jednání vyvrcholilo kompromisním vyřešením sporů, podepsáním t. zv. „kyjevského zápisu“ z 29. srpna 1916. Podle tohoto zápisu byl Dürich postaven do čela hnutí Čechů a Slováků v Rusku; současně byly z pravomoci Svazu vyňaty vojenské a zajatecké záležitosti a převedeny do kompetence Čs. národní rady v Paříži.

Tato dohoda zůstala však jen na papíře. Svaz ji v další práci neuznával, sabotoval ji a dále podstatně zasahoval do vojenských i zajateckých záležitostí. Koncem roku 1916 se mu dokonce podařilo převést na svou stranu i samého Düricha. V intencích Svazu se Dürich v té době hodně stýkal s reakčním ministerským předsedou Stürmerem a ministrem vnitra Protopopovem, kteří spolu s carem pracovali na uzavření míru s Německem proponovaným na jaro 1917, aby se mohli vypořádat s narůstajícím revolučním hnutím v zemi. Věc došla dokonce tak daleko, že se Dürich snažil úplně odtrhnout od Čs. národní rady v Paříži a usiloval se svou poradní skupinou o vytvoření nezávislé a samostatné Národní rady pro Rusko. Proto se poměr petrohradské opoziční skupiny k němu prudce změnil; petrohradští spolu se zajateckým Klubem spolupracovníků Svazu zaujali proti němu i proti Svazu nesmiřitelně nepřátelské stanovisko. V prvních měsících roku 1917 docházelo mezi oběma skupinami k dosud nejostřejším sporům, jak se to výrazně projevovalo na stránkách petrohradského „Čechoslováka“ a kyjevského „Čechoslovana“.

Snaha získat Čechy a Slováky v Rusku hrála v Čs. národní radě v Paříži tak významnou roli, že do celého sporu považoval v té době za vhodné zasáhnout sám Masaryk. Aby carským úřadům dokázal, že se s jeho strany nemusí ničeho obávat, že své někdejší názory na carské Rusko podstatně změnil, napsal do petrohradského tiskového orgánu reakčního ministra vnitra Protopopova „Russkaja volja“ 4. ledna 1917 v článku »Delenda est Austria«: „Forma nezávislosti (českého státu – J. K.) může být různá. Dynastie ruského původu by byla nanejvýš populární. Snad by se ukázala dostatečnou personální unií s Ruskem. V každém případě musím zdůraznit, že všechny

naše politické strany jsou naprosto rusofilské. Zdůrazňuji to proto, že bylo veřejně projevováno, jakoby moje kniha o Rusku směřovala proti Rusku. Není tomu tak: moje kniha směřuje vůbec proti absolutismu, ale nyní není kdy přítit se o vnitřní otázky v Rusku a jestliže takoví lidé jako Kropotkin, Plechanov, Burcev a jiní hájí Rusko, můžeme připojit se k nim s otevřeným srdcem. V každém případě chceme Rusku zůstativiti iniciativu ve všech slovanských otázkách. Kdyby Rusko uznalo snad žádoucnějším dáti Čechům neruskou dynastii, musili bychom ovšem naléhat, aby to nebyla dynastie německá.“¹ Tak se Masaryk smiřuje s členem romanovského rodu na českém trůně a snaží se připravit v carském Rusku půdu pro činnost Čs. národní rady. Ovšem carské kruhy měly vůči pařížské Čs. národní radě trvalou nedůvěru. Bylo zřejmé, že v případě, kdyby se petrohradské opoziční podařilo prosadit Čs. národní radu, carské úřady by v odpověď na to zarazily dobrovolnickou vojenskou akci a patrně by dosavadní čs. brigádu úplně likvidovaly.

Definitivní rozuzlení vleklých sporů přinesla ve prospěch petrohradské skupiny teprve ruská únorová revoluce.

Jaroslav Hašek hájil v celém tomto období vzájemných třenic a osočování nekompromisně politickou linií starousedlického Svazu čs. spolků na Rusi. Jsa stoupencem kyjevské skupiny, kritisoval ve svých článcích opoziční stanovisko skupiny petrohradské. Důvody, které ho k tomu vedly, je možno sledovat v jeho článkách.

Veřejně vystoupil Hašek ve prospěch kyjevského Svazu po prvé počátkem září 1916, a to článkem „Čím jsme povinni ruským Čechům“, otištěným ve 25. čísle „Čechoslovana“ ze 4. září 1916. V tomto článku Hašek typicky idealisuje skutečnost. Aniž znal skutečné důvody vojenské akce zbohatlých Čechů a Slováků usedlých v Rusku, v rozporu se skutečností tváděl, že ruští Čechové se již před válkou připravovali k zápasu za samostatnost českého a slovenského národa; ruští Čechové prý očekávali, že „dostaví se jednou doba, kdy oni budou vésti první ránu proti Rakousku v české otázce.“ To, v čem viděl velikost ruských Čechů, Hašek konkrétně formuloval takto: „Silnicemi, vedoucími do Ruska, valily se zástupy českých lidí v rakouských uniformách. Byly již beze zbraně. Ručnice a bajonety zaházeli čeští vojáci do okopů. Velká le-

¹ Vyšlo též v Čechoslovanu č. 1., 21. (8) ledna 1917.

genda o Rusku začala se zvolna vyplňovat. Ale ti čeští lidé, přicházející celými bataliony zajatců do Ruska, byli bezradní, stejně jako byli bezradní v Čechách, když vypukla válka. Odhodili jsme zbraně, ale více nic. Vyšli jsme otupělí ze závěsů dělostřeleckých ohňů, myšlenkově ochabělí. Byli jsme duševními nevolníky. Měli jsme vědomí, že nesmíme bojovat s Ruskem, ale více nic, dále jsme nemysleli v tom prvním zmatku, způsobeném změnami okolností a poměry. Ale byli tu ruští Čechové, kteří nedobrovolné emigranty předváděli před nové obrazy politického zápasu... Nikdo nepopře, že tof vůdčí myšlenka ruských Čechů: odboj proti Rakousku pomocí zbraně, že ruští Čechové ukázali massám svých krajanů z Čech jediné možnou cestu k dobytí naší samostatnosti. Kdo bude psát dějiny této doby, vyhledávaje duševní pohnutky, které způsobily historické události a naši samostatnost, pohnutky, pro které vzniklo naše hnutí, musí konstatovati, že nebyla to jen hříčka náhody, že to vše vzniklo v Rusku... Přišli jsme sem neinformovaní, roztržštění. Bylo třeba, aby nám někdo ukázal cestu. Prostá psychologická korekce. Učinili tak ruští Čechové. Kdo založil České vojsko? Kdo informoval cara Hosudara o našich tužbách po samostatnosti? Kdo finančně podporoval celé naše hnutí v jeho začátcích? Ruští Čechové. Spravedlivá historie zaznamená, čím jsme povinni ruským Čechům za to vše, co vybudovali a k čemu dali podnět... Tím větší musí být naše vděčnost těm, kteří první zdvihli český prapor a vzali na rameno vintovky k jeho obraně."

Obraceje se pak proti petrohradské skupině a zajatcům především z řad Klubu spolupracovníků Svazu, kteří svým úsilím podílet se na vedení akce přerůstali Svazu přes hlavu, uváděl v tomtéž článku, podepsaném pseudonymem Dr Vladimír Stanko: „A my, kteří jsme sem do Ruska přišli, šli jsme za nimi. Ruský Čech byl dobrý lodivod, znal všechna úskalí, na která by nezkušený lodník, neznalý proudů, mohl narazit. Za těchto okolností dostali jsme se o hodně kupředu ke konečnému cíli. Jsem přesvědčen, že to vše musí mít poctivý český člověk na paměti a že žádný řádný Čech nebude napodobovat ty, kteří nechtějí a nikdy nevidí, co jest velkého ve vystoupení ruských Čechů a kteří tvrdošijně hledají vše, čeho snad tam není a chtějí se státi z čista jasna velkými, opakující nějaké paličské nechutnosti. Lidé ti jako by chtěli pokračovat i zde, v těchto vážných dobách, v malicherných osobních sporech, zapomínajíce, že *nebýtí ruských Čechů, oni sami byli by neunesli*

nikdy do zápasu o českou samostatnost sílu, pohotovost a organizaci. A tak bez hluku, tiše, skromně ruští Čechové vystoupili s myšlenkou odboje. Pravili: spojme se, pojďme společně a zachraňme vlast...“

Z těchto slov zřetelně vysvítá, proč se Hašek postavil proti petrohradským na stranu kyjevského Svazu. Boj proti Rakousko-Uhersku se zbraní v ruce stal se pro něho záležitostí, před níž vše ustupovalo do pozadí. Tomuto boji věnoval všechny své síly, celý svůj všestranný talent. Ruští Češi byli prvými z českého živlu v dohodových státech, kteří přistoupili k organizování české vojenské jednotky; to si Hašek plně uvědomoval, a proto se bez výhrad za ně postavil. V akcích ruských Čechů viděl jen ty nejčestnější „duševní pohnutky“; tak jako české a slovenské dobrovolce ani Haška nenapadlo, že by tyto pohnutky mohly pramenit ze sobeckých materiálních zájmů českých starousedlíků v Rusku. Ani dobrovolníci ani Hašek si neuvědomovali, že starousedlická vojenská akce, finanční podpora této akce a domnělý boj za samostatnost národa měly zbohatlým Čechům umožnit proklouznout se zdravou kůží úskalími světové války. Na druhé straně podléhal Hašek natolik své protirakouské nenávisti a nekritickým všeslovanským myšlenkám, že zcela v politické linii Svazu s klidným svědomím připouštěl personální unii Čech s carským Ruskem a člena romanovského rodu na českém trůně. Jedno je však nutno přičíst Haškovi k dobru: jeho ideový zápal pro věc. Zatím co funkcionáři Svazu podnikali zmíněné kroky z důvodů ryze osobních, z obavy před možnými represáliemi se strany carských úřadů, z obavy před konfiskací majetku, provádějící tak politiku ctností z nouze, Hašek vstupoval do hnutí z důvodů ryze ideových bez ohledu na osobní výhody či nevýhody.

V obraně zájmů Svazu pokračoval Hašek i později. Dálo se tak už nikoli ve formě vážných článků, nýbrž ve formě veselých feuilletonů. Tyto feuilletony vyšly v lednu 1917, těsně před ruskou únorovou revolucí. Jedním z nich je feuilleton „Baráčnická krev pana Potužníka“, uveřejněný v „Čechoslovane“ 15. ledna 1917. Hašek v něm nikoho nejmenoval; pro zasvěcence však bylo zřejmé, že je namířen proti petrohradské opozici. Proto také Hašek v poznámce říkal: „Vztahuje-li někdo tento článek na sebe, prosím za prominutí.“ Pana Potužníka líčil Hašek jako typ maloměšťáka, kterého „bavil jenom život spolkový, poněvadž tam se mohl uplatnit svou zásadní opozicí.“ Touto zásadní opozicí a pomlouváním rozbil

všechny spolky, které v městečku, v němž žil, existovaly. Jeho podkopnou práci v Rusku líčil Hašek takto:

„Když se pan Potužník dostal do ruského zajetí a jakž takž se usadil, prohlásil se za rozhodného Čecha. „Já jsem rozhodný Čech“, pravil, „považuji za svou povinnost pracovat v našem hnutí.“

A pan Potužník vzpomněl si na svou činnost spolkovou ve staré vlasti.

„Víte,“ mluvil jednou, „zde se dějí podivné věci, víte on ten Svaz . . .“ Nevěděl, co by dále řekl, ale to stačilo, aby se v tom úzkém kruhu počalo říkati: „Ale co Svaz, víte, on ten Svaz . . .“

Za měsíc přišel s jinou devisou: „Víte, Svaz, to je těžká věc, my potřebujeme něco jiného.“

Ustavila se Národní rada (Dürichova – J. K.) za spolupracovníctví Svazu. Jakmile se o tom pan Potužník dověděl, poznamenal: „To je všechno hezké, ale víte, ta Národní rada, my v zájmu pokroku a neodvislosti . . .“

Dívali se na něho s údivem a počali říkati po něm: „Ale víte, ta Národní rada . . .“

A pan Potužník jim krásně vysvětlil, že je největší hloupostí chtít něco budovati . . . Jaképak budování. Hezky do toho řezat, a to má vždy nějaký výsledek.“

Tak se Hašek díval na činnost petrohradské oposice. S posic starousedlického Svazu viděl v jejích členech pouhé kariéristy a rozbíječce jednoty založeného Svazem. Nelze pochybovat o tom, že v oposici kariéristické živly byly, avšak pouze takovýto výklad nepostihoval podstatu věci.

Obdobné stanovisko zaujímal Hašek i ve feuilletonu „Když se zametá“, uveřejněném ve 4. čísle „Čechoslovana“ z 29. ledna 1917. Bylo to uprostřed nejprudších bojů mezi Petrohradem a Kyjevem, v době, kdy oba tábory používaly proti sobě nejhunsnějších klevet, pomluv a osobních útoků. Hašek v tomto feuilletonu popisoval politickou praxi časopisu „Metařské zájmy“, což byl jiný název pro petrohradský „Čechoslovák“. Aníž si toho byl sám vědom, používal v tomto článku vůči redaktoru „Metařských zájmů“, jímž nebyl myšlen nikdo jiný než Bohdan Pavlů, téže metody, kterou se snažil petrohradskému protivníku vytýkat. Uváděl, že časopis se specialisoval na „pomlouvání pořádných lidí.“ Pramenilo to z toho, uvádí Hašek, že „naš redaktor chtěl se dostat do dějin. Stejně jako Herostrates, když zapálil chrám bohyně Diany . . .“ U něho

„Istivost jest příznakem malicherného ducha . . . , chce prostě disgustovat upřímnou práci a zakrývá to po jezovitsku pláštěm morálky, očisty . . .“ V závěru vyslovuje Hašek přesvědčení, že touto metodou spěje uvedený redaktor k politické sebevraždě.

Tímto článkem se Hašek zapojil do pomluvných polemik mezi petrohradskou a kyjevskou skupinou. Fakt, že Hašek se dal do polemiky tohoto typu strhnout, lze vysvětlit jediňe nebyvalým stavem napětí mezi oběma proudy, napětí, v němž se osud Svazu pod údery Petrohradu a zajateckých mas stával nejistým. Mimo to je tento Haškův feuilleton zajímavý tím, že byl podle svého charakteru přímou přípravou pro jeho pozdější významný článek „Klub českých Pickwicků“.

Pokusili jsme se ukázat, jaké důvody přiměly Haška k tomu, že se v tomto období postavil nekompromisně do řad Svazu čs. spolků na Rusi, jak bojoval proti petrohradské oposici, jak pomáhal bránit zájmy Svazu. To všechno však ještě plně neosvětluje Haškovo stanovisko. Rozhodujícím faktorem, jemuž Hašek podřizoval vše ostatní, byla otázka existence dobrovolnické čs. brigády, byla otázka ozbrojeného boje proti Rakousko-Uhersku. Nejzřetelněji toto jeho stanovisko vyniklo v době, kdy spory byly vyhnány na ostří nože, koncem února 1917, těsně před výbuchem únorové ruské revoluce.

Zmínili jsme se již o tom, že Hašek svou neúnavnou prací získával jak v řadách dobrovolců, tak i v samém Svazu stále rostoucí popularitu a vážnost. Koncem roku 1916 se již účastnil i schůzí správy Svazu i diskusí mezi představiteli obou proudů. Svaz totiž neměl nepřítelů jen v Petrohradě, nýbrž i v samém Kyjevě, a to v Klubu spolupracovníků Svazu, který hájil totéž stanovisko jako petrohradští. Hašek jako příslušník Klubu byl jedním z mála jeho členů, kteří plně stáli za kyjevským Svazem. Jedna z obvyklých nekonečných diskusí se konala večer 27. února 1917 (podle nového kalendáře 12. března). Podle jejího stručného zápisu, z něhož zřetelně vyplýval sporný ústřední problém, probíhala takto: „Schůzka v Kyjevě. Rozhodný okamžik. Delegát Svazu vrátivší se z Petrohradu prohlašuje: „Buď se zřeknete prof. Masaryka a bude povoleno vojsko, anebo se ho nezřeknete a odpovědnost leží na vás.“ Mlčení, tichá porada. Pak v diskusi vystoupili jednotliví přítomní. Názory se jako vždy různily. Patejdl, člen Klubu a přívrželec Petrohradu, prohlašoval: „Dražší než vojsko je nám čest a jednota našeho hnutí s prof. Masarykem v čele.“

Obdobně se i jiní řečníci vyslovali proti tomu, „aby vojenská otázka byla postavena co prvý axiom.“ Proti těmto názorům i proti Masarykovi vystoupil za Svaz Jaroslav Hašek. „Hašek hájí proti Dýmovi myšlenku českého vojska, i kdyby se snad měl sám Masaryk proti němu stavěti – pryč s Geslerovým kloboukem. (Výborně. Veliký dojem.)“¹

Průběh schůze přesvědčivě ukazuje hlavní důvod, který Haška udržoval na straně carofilského Svazu. V této diskusi, probíhající mezi stoupcem Svazu a členy zajateckého Klubu spolupracovníků Svazu, kteří se vymkli Svazu z rukou a spolupracovali s petrohradskou opozicí, Hašek hájil posice Svazu proti Masarykovi proto, že s existencí Svazu byla spjata existence vojenské jednotky, že s existencí Svazu byl spjat boj se zbraní v ruce proti Rakousko-Uhersku. Hašek si uvědomoval, že případné vítězství petrohradské skupiny by narazilo na odpor carské vlády, která by se nerozpačkovala v odvetu celou vojenskou akci i jednotku likvidovat. A otevřený boj proti Rakousko-Uhersku, o němž věřil, že je jediné správným a jemuž podřizoval všechno ostatní, byl hlavním cílem Haškovy neúnavné a mnohostranné činnosti v této době. To byl hlavní důvod, který v hnutí Čechů a Slováků postavil Haška do řad pravice a který jej přiměl hájit zájmy Svazu.

Posice kyjevského starousedlického Svazu se v té době však již stávala neudržitelnou. Ještě týž večer, na konci zmíněné schůze, „se ozvalo zaklepaní na dveře. Hostitel J. Jindříšek vychází, vrací se vzrušen: „Pánové, v Petrohradě je revoluce, Miljukov je zahraničním ministrem...“²

Mohutnými demonstracemi koncem února 1917 svrhl ruský pracující lid, vedený bolševickou stranou, carské samoděržaví. Ovoce tohoto vítězství se však zmocnila buržoasie. V Rusku byl nastolen buržoasní řád v čele s Prozatímní vládou, hodlající pokračovat dále v imperialistické válce. Vedle Prozatímní vlády však vznikly sověty dělnických a vojenských zástupců, převážně ještě menševické, které představovaly vládu dělnických, vojenských a námořnických mas. Od března 1917 v Rusku existovalo dvojvládí. Politika bolševické strany směřovala k získání většiny v sovětech; odhalujíc imperialistickou politiku Prozatímní vlády, orientovala lid na svržení panství buržoasie, na provedení socialistické revoluce.

¹ F. Zuman: Osudné rozhodování, Praha 1927, str. 15—16.

² F. Zuman: Osudné rozhodování, str. 15.

Únorová revoluce přinesla prudkou demokratisaci politického života v Rusku. Měla dalekosáhlý vliv i na hnutí Čechů a Slováků. Základní opora starousedlického Svazu čs. spolků na Rusi, carismus, padla. Situace se pronikavě změnila ve prospěch petrohradské opozice a zajateckého Klubu spolupracovníků Svazu, ve prospěch pařížské Čs. národní rady, již v té době v Rusku reprezentoval Štefánik. To vycítil i sám kyjevský Svaz; hned po revoluci se, ač nerad, zřekl Düricha a uznal svoji podřízenost Masarykově Čs. národní radě. 21. března bylo publikováno Štefánikovo prohlášení o vyloučení Düricha z Čs. národní rady. 29. března odvolali Maxa a Chalupa, předseda Klubu spolupracovníků Svazu, jménem 180 zajateckých táborů své dřívější projevy důvěry Dürichovi. Éra vlády Svazu čs. spolků na Rusi zřejmě končila.

Ač prakticky Svaz své vedení už ztratil, formálně stál i po únorové revoluci stále ještě v čele hnutí Čechů a Slováků v Rusku. K tomu, aby vedení ztratil i formálně, bylo třeba rozhodnutí sjezdu. Sjezd – v pořadí již třetí – se sešel ve dnech 23. dubna – 1. května 1917 v Kyjevě. Starousedlický Svaz byl v naprosté menšině; zatím co za zajateckou skupinu se sjezdu účastnilo 141 delegátů a za vojsko 86 delegátů, kolonisté měli pouhých 55 delegátů. Druhého dne po zahájení byla sjezdem za nejvyšší orgán zahraniční akce uznána pařížská Čs. národní rada v čele s Masarykem. Bylo rozhodnuto zříditi v Rusku třicetičlennou Odbočku Čs. národní rady. Sídlem Odbočky byl stanoven Petrohrad; v Kyjevě zůstala pouze komise vojenská a zajatecká. Svaz čs. spolků na Rusi existoval dále, ale jeho činnost byla omezena jen na vyřizování konsulárních záležitostí českých a slovenských starousedlíků.

V období od únorové revoluce do konce dubna 1917, do III. sjezdu, kdy Svaz formálně stál ještě v čele hnutí Čechů a Slováků v Rusku, prakticky však už do chodu událostí nezasahoval, ztrácel spolu s ním půdu pod nohama i „Čechoslováns“ a Jaroslav Hašek.

Hašek, zřejmě svou spoluprací se Svazem a současnou politickou situací přivedený do úzkých, psal v období uvedených dvou měsíců do „Čechoslována“ pouze články vážného obsahu. Je na nich vidět snahu vyhnout se současným ožehavým problémům. Týkají se většinou dalšího rozvíjení vojenské akce, příštího uspořádání poměrů v českém státě a obsahují nenávistné výpady proti Německu a Rakousko-Uhersku. Opustil v nich ovšem své dřívější názory o personální unii Čech s car-

ským Ruskem, o nastolení člena rodu Romanovců na český trůn.

Článek „Temná síla“, uveřejněný v 11. čísle „Čechoslovana“ z 15. března 1917, obsahuje pouze suchá fakta o životě a úloze Rasputina. V závěru článku vítá Hašek únorovou revoluci těmito slovy: „Rasputin byl pouze symptomem nemoci ruské říše. Ta nemoc vězela na carském trůně. Prvního března udělán smělý řez přes carský trůn a Rusko naráz ozdravělo, svrhnuvši se sebe navždy vládu různých těch koňských zlodějí a temných sil.“

V článku „Republikánský program v Čechách“, uveřejněném v 15. čísle „Čechoslovana“ z 29. března 1917, Hašek propagoval republikánské zřízení příštího českého státu a zdůrazňoval, že se „nemůže k tomu dospět jen činností parlamentní. Je třeba jít jinou methodou, a tou je revoluce. Jak ji úspěšně provést, ukázalo v těchto dnech Rusko, kde násilně svržen starý řád . . .“ Hašek ovšem se stále mylně domníval, že tuto revoluci v Rakousku provede čs. zahraniční vojsko; nepostřehl, že ruský únorový převrat byl způsoben revolučním hnutím lidových mas. Kdyby tuto skutečnost aplikoval na poměry v Rakousko-Uhersku, musel by dospět ke správnému závěru, že nositelem české revoluce nemůže být hrstka zahraničního vojska, nýbrž masý pracujícího lidu uvnitř habsburské monarchie.

Ostrý protiněmecký článek „Na Valhallu“, bohatě historicky fundovaný a uvedený Haškovým pseudonymem dr Vladimír Stanko, vyšel v 16. čísle „Čechoslovana“ z 9. dubna 1917.

Je zřejmé, že z těchto povšechných Haškových článků nelze soudit, jakou politickou linii zaujímal v období od únorové revoluce do III. sjezdu Svazu: zda stál ještě v řadách starosednického Svazu, či přešel již na pozice pařížské Čs. národní rady. To však zřetelně vysvitne z jiných dokumentů.

Na manifestační veřejné schůzi, konané 26. března 1917 v sále obchodního učiliště v Kyjevě, byl jedním ze slavnostních řečníků i Jaroslav Hašek. Schůze měla zhodnotit dosavadní hnutí Čechů a Slováků v Rusku a najít nové společné perspektivy práce. Ze schůze byl odeslán pozdravný telegram ministru zahraničí Prozatimní vlády a petrohradskému a moskevskému sovětu dělnických a vojenských zástupců. O vystoupení Jaroslava Haška na schůzi se v zápisu praví toto: „Předseda uděluje slovo dobrovolníku československé brigády spisovatelí Jaroslavu Haškovi, který v krátké rázné řeči vyzývá shromážděné, aby všichni seřadili se v jeden mocný blok, vel-

kou českou stranu republikánsko-demokratickou, pro kterou mluví již celá naše historie. (Bouřlivý souhlas). „V nejbližších dnech“, praví spisovatel Hašek, „budou již zahájeny práce k utvoření české republikánsko-demokratické strany, jež bude podporovati Národní radu pařížskou. Strana bude trvati na principu volby do všech odboček Rady a naším heslem je, že víra a nadšení dobudou každé Bastilly.“ Na to navrhuje shromáždění, aby se usneslo jednomyslně na odeslání tohoto telegramu prozatimní ruské vládě: „Čeští revolucionáři – republikáni v Kyjevě prosí svobodné Rusko, které povalilo dynastii Romanovůch, o osvobození zajatých Čechů revolucionářů, aby mohli se zúčastniti činné práce na povalení dynastie Habsburků.“ Návrh Haškův jest jednomyslně přijat. Řečník končí provoláním slávy českému revolučnímu vojsku první Československé republiky.“¹

Z tohoto projevu je zřejmý Haškův opatrný postoj. Zcela jasně se vyslovuje pro republikánské zřízení v příštím československém státě a pro další existenci a rozšíření čs. brigády. Méně jasně hodnotí již současnou situaci. Avšak z jeho slov, že je nutno spojit se v jeden blok, v jednu republikánsko-demokratickou stranu, která bude *pouze podporovat* pařížskou Čs. národní radu, která jí tedy nebude úplně podřízena, vyplývá, že Hašek ještě neuznával monopolní postavení této Masarykovy pařížské instituce.

Obdobné stanovisko zaujímal i ve svém článku „Naši pulometčiči“, uveřejněném v 17. čísle „Čechoslovana“ přesně v den zahájení III. sjezdu, 23. dubna 1917. Hašek v něm popisuje život, nálady a obsah časopisů, vydávaných kulometnými oddíly čs. brigády. V zahalné formě – ústy kulometčičů – útočí proti petrohradským. Píše, že v kulometných oddílech slyšel říkat: „Nač to štvání v našich řadách? Postavte štváče před strojní pušku a za pár minut bude pokoj a půjde se opravdově za naším jediným cílem.“ Podobně, popisuje časopisy kulometných oddílů, konstatoval: „Články jsou bolestnou analysou české společnosti, v níž hynou charakter, zaniká svědomí, jen aby se mohly nasytiti nízké soukromé vášně a ambice.“ Nelze pochybovat o tom, že také tato slova jsou mířena do petrohradského tábora.

Nejzřetelněji a naposledy dal své svazové stanovisko najevo ve vynikající satíře „Klub českých Pickwicků“.

¹ Čechoslovan č. 15, 29. března 1917.

Tato Haškova práce vyšla v časopisu „Revoluce“ v den zahájení III. sjezdu, 23. dubna 1917. „Revoluce“, nazývaný se „nezávislým politickým týdeníkem“, vycházela v Kyjevě a byla mluvčím těch, které ruská revoluce přinutila k ústupu z politické arény. Byla namířena proti novým proudům v hnutí Čechů a Slováků v Rusku, proti petrohradské opozici, proti pařížské Čs. národní radě a později proti Odbočce čs. národní rady. Hašek v uvedené satíře otevřeně vylil své nitro a naposled vystoupil v úloze obránce Svazu, vybíjeje tak bez ohledu na následky dusnou atmosféru, v níž poslední dva měsíce žil. Zdá se, že i tu byl veden ústředním motivem, obavou o dobrovolnické vojsko, jehož osud byl za éry Prozatímní vlády až do 22. dubna 1917 stále nejistý. Hlavní a bezprostřední důvod napsání této satiry spočíval v tom, že Hašek byl spolu s jinými dobrovolci, kteří zaujímali stanovisko Svazu, nucen v době příprav k III. sjezdu pod nátlakem čs. brigády opustit Kyjev. Satira je zaměřena proti předsedovi zajateckého Klubu spolupracovníků Svazu Chalupovi a proti členům Klubu Patěldovi, Kudelovi, Šebovi, Papouškovi a Fišerovi, kteří po III. sjezdu zaujali vesměs význačné funkce v Odbočce Čs. národní rady. Svým ostřím však především směřuje proti hlavně petrohradské opozice, redaktorovi Bohdanu Pavlí. Uvádíme ji jako politický doklad té doby, jako jednu z mistrných Haškových prací a jako důkaz toho, že Hašek ani za tak těžké situace neztrácel svůj optimismus a humor.

„Klub českých Pickwicků“

Rozhodl jsem se napsat román o klubu spolupracovníků Svazu, který by záhadu české politiky naučil ne-li poznávat, tedy alespoň tušit. Román ten vyjde až po válce, aby doma u nás každý se zálibou a potěšením sledoval ty prosté duše, které zčista jasna ze stolové společnosti na Podvalné ul. v Kyjevě čis. 1 chtěly si utvořit vládu nad českými věcmi a provedli pravou politickou kopnickiádu, poněvadž si počínali rafinovaně chytře.

Prozatím seznámím zdejší čtenáře s jednotlivými figurkami románu, začínaje s předsedou klubu českých Pickwicků, s p. Chalupou.

Mluvíte-li s tím pánem, napadne vám okamžitě, že jste takového pána již někdy viděli. Vzpomenete si jistě, že jste

se někde doma ve venkovských hostincích setkali častěji s pánem toho druhu, který živě hovořil, vtipkoval do neumdlení, hovořil o všem možném, namluvil toho plno do všech čtyř stěn. V rohu za ním visela přitom lovecká puška, neboť takový pán musí být i sváteční střelec. Jsou to typičtí soudcové malých okresních soudů, zachovávající ovšem staré vlastenectví, přitom jsou provinciálními buržoy, kterým doma nikdy nenašlo se něco dělat proti státu. Dopoledne soudili chudáky a odpoledne byli všemožnými amatery. Fotografovali, malovali, hráli divadlo, chodili na hon, vypili svých pár sklenic piva denně, vykládali své obvyklé anekdoty a zůstali stále při všem diletanty. U nich bylo všechno sportem, jen když se jejich jméno ve společnosti nějak objeví, byť to bylo i na pohřbu. Dříve však jejich jméno nedostalo se dále než přes hranice dvou okresů a proto dnes, kdy nad nimi nejsou jejich představení, shledávají nejpříhodnější dobu, aby své jméno rozšířili do nejširších mas.

Pěstují i zde politiku svých začouzených hospod venkovských, politiku kuželníků, politiku ochotnických spolků, přelhávají sami sebe, že jsou politiky, přelhávají nejširší vrstvy a přitom zůstávají stále v politice diletanty. Neinformovaným širokým vrstvám líbí se jejich divadelní vystoupení, ale kritik napíše, že politická úloha, kterou si sami vybrali, v jejich podstatě utrpěla fiasko, poněvadž se příliš *osobně vmucovali* a ukazovali v ní jen svou osobní ctižádost, což je na úkor kusu, a že hráli jediné k vůli tomu, aby jejich jména lepili ceduláři z klubu spolupracovníků Svazu, chci říci z klubu českých Pickwicků, na plakáty.

Po nějakém vnitřním procítění není ani stopy. Nejhezčí přitom je, jak se první osobě nového románu podařilo zavést šťastnou rukou i do naší revoluční politiky mysliveckou latinu.

V soukromých hovorech vykládá ovšem zahořkle pessimisticky, že nepodaří-li se mu, aby jeho jméno přišlo do dějin, že se věnuje divadlu. Za poslední čtvrt roku projezdil klubovní příspěvky do Petrohradu, což bývá vždy veřejně kvitováno slovy v Čechoslováku: „Včera vrátil se z Petrohradu do Kijeva předseda spolku spolupracovníků Svazu.“ „Včera přibyl z Kijeva do Petrohradu předseda spolku spolupracovníků Svazu.“ To je patrně strašně důležité v české revoluci, po jaké trati jezdí bývalý střelec pan Chalupa v Rusku. A tak celý vývoj jeho ideových směrů, politického proudu a celý úchvatný tok

jeho revolucionářského ducha dá se vtěsnat do této bilance:

z Kijeva do Petrohradu 1246 verst,
z Petrohradu do Kijeva 1246 verst,
z Kijeva do Petrohradu 1246 verst,
z Petrohradu do Kijeva 1246 verst

A zas: Z Kijeva do Petrohradu 1246 verst, z Petrohradu do Kijeva 1246. To dělá 7476 verst. Bude pomalu na té trati populárnější než kterýkoliv agent s gumovými podpatky. „A proč to děláte?“ tázal se ho kdysi jeden známý. Chalupa pyšně vytáhl z kapsy číslo „Čechoslováka“ a ukázal na tuto tištěnou zprávu: „Předseda klubu spolupracovníků Svazu vrátil se z Petrohradu do Kijeva.“

Je tak krásné číst o sobě a vidět sebe vytištěna v novinách. Ty časy jsou pryč, kdy člověk, když chtěl své jméno vidět vytištěné, musel si dát natisknout visitky. Dnes k tomu stačí známost s „Čechoslovákem“.

Prozrazují též, že jedna kapitola románu Klub českých Pickwicků má název: „Předseda klubu Chalupa na poradách v Petrohradě u p. B. Pavlů, přítele známého německo-rakouského špiona barona von Schelkinga.“

Přicházíme nyní k druhé figurec románu, k panu JUDr *Patejdlovi*. Podává všude neobyčejně plasticky smutný stav rozháranosti v české politice, který klub spolupracovníků zavinil. Poněvadž rozšiřuje zprávy, že Svaz s Dyrýchem, Stürmerem, carem a carevnou vládli nad Ruskem, myslí a je přesvědčen, že on způsobil s Petrohradskými státní převrat a revoluci v Rusku. Při obědě často položí náhle nůž a vidličku a volá: „Takhle to už dále nemůže jít.“ Čekáte nějakou velkolepou koncepci a tu on po vědeckém zdůvodnění neobyčejně přesvědčivě naznačuje: že má dostat k obědu mňiň rajské omáčky a víc knedlíků. Když začne hovořit, vypadá to, jako by vstal z mrtvých nebo mluvil se záhrobím. Pracuje na knize: „Páté přes devátelalovská logika“, která je pro pochopení ducha oposice dokumentem obzvláště cenným a informovat nás bude o všech možných úskocích k zeslabení politického nepřitele. Když se dostane do řečnického zápalu, čekáte s ustrnutím, že si začne svlékat vestu, aby na sobě spáchal harakiri. Vypravuje se, že jednou, když si nemohl vymyslet nic proti Svazu, odmítal tři dny potravu. Dělá dojem asketa a žertovně jest zvan členy klubu „Donem Quichotem“. Dulcineu z Tobosy zastupuje v tom případě Bohdan Pavlů a Sancho Panza je

maličký Šebor. – Jezdí také z Kijeva do Petrohradu za svou vidinou a v této revoluční činnosti urazil doposud 2492 verst. Velmi málo proti p. Chalupovi, ale zato si uhnal větší chřípku, která má jistý vliv na jeho politickou agitaci. Když kýchně, tu nikdo z klubovních přátel nesmí říct „pozdrav pán bůh“, ale: „Pryč se Svazem!“ Načež on utírajíc si nos odpovídá „a s Dyrýchem!“ Rád se přirovnává k obroditelům Ruska s tím toliko rozdílem, že o těch dřív již věděl celý národ, kdežto o něm věděl doma jen úzký kruh jeho klientů z prohraných procesů.

Velmi zajímavou postavou v románu bude Dr. *Kudela*. Hlavním rysem politické, ethické a umělecké snahy Dr. Kudely je, že evangelíci mají na všechno patent. Jeho politické přednášky jsou visionářské rozhovory duše o mysteriu všehomíra. Když se vzpomíná, což nebývá na dlouho, zahlubá se v tajemné mlčení, aby za chvíli opět upřel svůj mystický zrak do věčnosti a povznáší se k tušení nepochopitelných zásad všehomíra, že on, Dr. Kudela, zůstane přece jen konec konců v tomto nekonečném kosmu politickou nulou. Piše-li hanlivé dopisy o politických protivnících do zajateckých táborů, tu je jeho obsah úmyslně prostý, až příkré úsečný, aforistický. Libuje si při tom v nedopověděných větách, otázkách a výkřicích. Přemlouvá též lidi, aby mu věřili, a jeho vystupování připomíná na indické fakiry, stínové obrázky a na jezovitské kazatele. Schází mu jediné, aby si před shromážděním vrátil do těla hřebíky a nosil jezovitský širák. V politickém boji operuje s pověstmi, překrucováním fakt a s hloubavým citem, přesvědčivostí a poctivostí rozšiřuje nejrozmanitější nepravdy. Při tom všem s nevinností dítěte, obávajícího se, že na jeho pohledu se pozná, že rozbil skleničku marmelády, neřívá se také nikomu do očí.

Vysvětluje to však tím, že se obává, aby ho někdo z jeho politických odpůrců neupal a on nezaspal českou revoluci.

Zavedl do politiky tak zv. „postranní intriky“, zač mu slíbena místo v Č. S. N. R.

Bilance jeho veřejné činnosti znamená dvě roztrhané podrážky, které prošoupal na agitačních cestách po Kijevě proti Svazu a proti Dyrýchovi.

Vyhlédl si místo pro svůj pomník v Pardubicích, kde nyní stojí pomník bratří Veverků. Ti jsou totiž vynálezci ruchadla a poněvadž byli agrárníci, proto pomník půjde dolů a na jeho místě bude státi pomník Dr. Kudely. To je jeho logika. Propaguje též pravoslavlí a klerikarismus a jeho nejepochálněj-

ším dílem literárním je adresa, provázející darovanou ikonou 3-mu pluku.

Představím nyní další osobu románu p. Šebu.

Byl doma bankovním úředníkem a nestaral se o politiku, poněvadž vypočítával v bance tabulky úmrtnosti pojištěnců. Pořádal výlety zábavného zpěváckého spolku „Lyra“ z úřednictva banky, které nezpívalo, vyhrál o dovolené první cenu v kuželkách v Ledči nad Sázavou a byl společensky vítaným, poněvadž znal mnoho kupletů a solových výstupů. Jeho znalost kabaretu jeví se i dnes ve veřejné jeho politické činnosti. To není politický řečník, mající náležitě politické vzdělání, to je jiskřivý konferencier, meloucí páte přes deváté. Politické vystoupení p. Šeby jest vždy velkým kabaretním představením. Představíme-li si pak, že na tomto poli pracuje již od dob studentských, a že je autorem překrásné písně: „A my máme legraci s harmonikou tahací“, před našimi zraky objeví se celá jeho postava v nedostižné kráse. Nedostižně umělecky jest však založen jako opozičník. Nalézá v negaci a popírání pravdy rozkošný souhrn uměleckých snah. Vedl doma opoziční bankovního úřednictva, kde byl matematikem, proti malým porcím papíry z restaurace „u Bigalských“. Když si jednou zlámal nohu, tvrdil lékař, který ho obvazoval, že si zlomil nohu. Používal každé příležitosti, kdykoliv se třeba jen dva sešli, aby jim vysvětlil, že nemají pravdu. Když mu řeknete, že je slon největší zvíře, divoce vyskočí, zatřese svými dlouhými vlasy, řekne: „To se ale mýlíte“ a počne vás přesvědčovat široce dlouze o pravém opaku, takže nakonec připustíte, že je slon přece jen menší než blecha. Privil jsem, že byl matematikem: to znamená, že si vypočetl, že může vychrlit za minutu pohodlně sto slov proti Svazu, což dělá za posledních šest měsíců při denní čtyřhodinové opoziční protisvazové agitaci, 4,320.000 nadávek. Z toho se již několik tisíc velmi snadno uchytí a 4,320.000 nadávek nedá se tak lehce do sjezdu vyvrátit. Zavedl kromě toho s p. Chalupou, Kudelou a jinými písemnou nadávkovou kampaň do táborů pod firmou Svazu, na svazovém materiálu a papíru, dále kampaň hektografovou, kampaň letáků. Při tom jest i on velmi logický ve svém tvrzení, že Svaz nepracuje, poněvadž spolupracovníci Svazu veškeré úřední hodiny strávili štváním proti němu, místo aby jako úředníci vykonávali své povinnosti v širším rozsahu. V tom vidět jeho vysokou idealistickou tendenci a touhu po pravdě. Pracuje na knížce „Výběr politických myšlenek Chalupy,

Kudely, Šeby a Papouška.“ Až vyjde, opatřte ji dětem a způsobilíte jim nezapomenutelnou radost a připravíte jim ušlechtilý požitek.

Přicházíme nyní k panu Papouškovi.

Papouškové (Psittacini), čeled' šplhavců (scansores), význačná velkým zobákem: hořejší čelist je pohyblivá a sahá hákovitě přes dolejší kratší čelist; papoušek má nohy krátké, silné, způsobilé k lezení a vratiprstem opatřené. Papouškové nezřídka přepadávají vzdělaná pole, činíce na nich velké škody. Papouškové jsou ke svým opatrovníkům zlostní, zlomyslní a potměšilí. Způsobilost jejich k napodobení všelikých zvuků jest veliká. Některé druhy se ochočují. P. Papouška ochočil si Boh. Pavlů a chová ho jako oblíbeného společníka v Kijevě. Pan Papoušek neliší se nijak ode všech druhů papoušků. Má též velký nos, o čemž se přesvědčil jednou, když se podíval do zrcadla a poněvadž někde četl, že slavní mužové mají velké nosy a že cesta ke slávě vede přes politiku, věnoval se pěstování politiky. Poněvadž jeho hlava nemá však příliš značného objemu, musí šetřit vlastními myšlenkami a proto hlavně papouškuje to, co mu sdělil Bohdan Pavlů. Patří mezi papoušky koktavé. Rozhodne-li se však mluvit, začne svou řeč promyšleně pomalu: „Já“ – Čekáte půl minuty a slyšíte: „mám“ – Delší pomlčka, působící neobyčejně úchvatně a poté po deseti minutách: „cenu“ a po pěti minutové přestávce: „na běh“. Jeho přátelé vysvětlují tím jeho pomalou mluvu, že ho jako miminko pustila služka hlavou na zem. On sám říká: „To – nevdá – neboť – mohu – si dobře – rozmyslit – každé – slovo – mluvim-li – s pausami.“ Proto nebývá vyslán jako slavnostní řečník klubu, a neposílají ho též zpracovávat delegáty z brigády, od toho je Dr. Kudela nebo Šeba. Ale co řekne, má tak vznešené chmurnou krásu a jest hluboce pravdivé. Když řekne: „Já – jsem – včera – jel – elektriku“, tu přidíváte, že opravdu jel a že k vám byla řečena jasně a prostě slova velkého muže. Jeho řeči nabudou plné ceny jen úplným, souborným vydáním. Nikdo nedovede tak pevně zvolat na schůzích: „o – ho!“ A což kdybyste ho viděli jezdit na bruslích! Umí též vystříhovat z papíru různé ornamenty a když udáte rok svého narození, uhádne, kolik je vám let. Myslím, že je přímý potomek Jana Papouška, theologa nar. ke konci XVI. století, který zůstavil po sobě několik pojednání polemických, mezi nimi „Quodlibetum pragense“, ve kterém dokazuje, že na základě pouhého zdravého rozumu neprovede nikdo nic

a sotva co kde svede. A to je též politickým programem jeho potomka, studujícího filosofie Papouška. Aby přidal české revoluci romantiky, dopisuje si s Bohdanem Pavlů, kterému je co nejvroucněji oddán, pomocí tajných značek.

Tim přicházíme k nejtajemnější postavě klubu českých Pickwicků, k „doktorovi“ *Fišerovi*.

Zahalen v tajuplné mlčení vchází on do společnosti. Kolik záhady dřímá v tom mladíkovi! Připadá vám jako osoba z detektivního románu „Falešný hrabě“. Počínali si ho vážit teprve od té doby, když komisi v Kijevě tajuplně se představoval jako nejvyšší vůdce české věci na Rusi a proto také nemohl jí sdělit své jméno. Jest tak sám záhadný, jako jeho doktorát. Šel do zajetí jako mladý studující medicíny a sotva ujel několi verst po ruské dráze, stal se z něho lékař. Namítnete, že tedy by všichni konduktéři na ruských drahách mohli se stát také doktory, když jezdí sem a tam. Jste na omylu, neboť on se vydává za doktora jedině z důvodů politických. U nás neoprávněné přísvojování si lékařského diplomu trestávalo se vězením, ale v politice je tomu jinak. Zajatecké otázce přece nejlépe může rozumět doktor medicíny. Obvyčejný medik tolik netáhne. „Doktor“ *Fišer* slouží výborně k celkové charakteristice doby a Klubu, jehož je členem. A jeho nejvyšším revolučním činem bylo, že za vážného onemocnění Štefánika při jeho pobytu v Kijevě, vydává se za lékaře, chtěl ho léčit. Z toho je vidět, že se neleká ničeho a že je neméně odvážný než ten holič v Samaře, který provedl císařský řez na jedné paní, vydávaje se za diplomovaného lékaře. Paní zemřela, holič šel na katorgu, ale „doktoru *Fišerovi*“ slíbili, že se dostane za člena do ČSNR. „Jen odvalu a ještě odvalu,“ napsal *Horký* a dle toho se řídí tento mladičkový studující medicíny, tajemný „nejvyšší vůdce české věci na Rusi“. Poslední dobou houževnatě tvrdí, že rozvodněním Dněpru je vinen předseda Svazu *Vonrák*, poněvadž by se byli málem na Slobodce utopili tři zajatci.

Končím prozatím řadu portrétů z nového románu a podotýkám, že historie „Klubu českých Pickwicků“ co do látky bude sahat až na dobu nejnovější a bude vyplněna bohatě zásobeným výčtem jmen i odstínů směrových a bude jakousi obhajobou klubu spolupracovníků Svazu, kterým se vytýká, že strávili všechnen čas jedině štváním, nechávajíc otázku naší revoluční akce vojenské úplně stranou. Oni nebyli nikdy politiky a proto jim to odpusťte.“

Pokud víme, tato *Haškova* práce knižně u nás ještě nevyšla. *Z. Ančík*, který ji zná, charakterisuje situaci, v níž vznikla, takto: *Hašek* se dostane „do rozporu s Odbočkou Československé národní rady v Rusku, v jejímž čele stojí *T. G. Masaryk*, a napíše proti představitelům odbočky v časopise „Revoluce“ satiru Klub českých Pickwicků, pro niž je souzen a přeložen na frontu.“¹ Hned dále pak hovoří o tom, že *Hašek* přešel do Rudé armády. Čtenář tak nabývá dojmu, že *Hašek* v této době již prohlédl machinace budoucí Odbočky Čs. národní rady, že odhalil její buržoasní ráz a její protilidové ledví, že ji prostě kritisoval z posic dělnické třídy. Tento dojem je nesprávný. *Hašek* v uvedené satirě kritisoval budoucí členy Odbočky Čs. národní rady nikoli zleva, nýbrž zprava, z posic starousedlického carofilského Svazu čs. spolků na Rusi. To je objektivní skutečnost, na které nic nemůže změnit to, že jeho kritika v mnoha směrech byla oprávněna, že mezi kritisovanými – a to se týkalo hlavně *Bohdana Pavlů* – byli kariéristé, kterým jejich vlastní osud byl mnohdy důležitější než osud českého a slovenského národa.

Uveřejnění satiry mělo pro *Haška* neobvykle těžké následky. Se všech stran se na něho vrhli ti, kteří byli v satirě jmenováni, i ti, kteří se jí cítili dotčeni. Ačkoliv Odbočka zdůrazňovala demokratické řešení všech problémů a možnost diskuse o nich, *Haškovy* názory nehodlala trpět. „Takový „svobodný český tisk“ chcete zaváděti do svobodných Čech, pane *Hašku*?“, bouřil „Čechoslovák“ 30. dubna 1917. *Hašek* byl okamžitě zbaven všech svých funkcí, funkce dopisovatele „Čechoslovana“ i funkce člena zajateckého Klubu spolupracovníků. Podle rozkazu 1. pluku č. 981. byl spolu s dobrovolcem *Ivanem Hájkem*, jenž musel rovněž pod nátlakem delegátů čs. brigády opustit před III. sjezdem Kyjev, odvelen se zpětnou platností od 23. dubna 1917 na frontu k 7. rotě 1. pluku.² Aby si pak mohl uvědomit moc nového vedení v českých záležitostech v Rusku, putoval z trestu s místa na místo. Od 7. roty byl 4. května 1917 převeden do brigádního spojovacího oddílu,³ odtud 17. května 1917 do kulometného oddílu záložního prapo-

¹ *Z. Ančík*: O životě *Jaroslava Haška*, str. 74–5. Formulace je nepřesná i v tom, že nemohla být namířena „proti představitelům odbočky“, neboť ta v době, kdy satira byla uveřejněna, ještě neexistovala.

² AVHÚ, rozkazy 1. čs. střel. pluku, krab. 2.

³ AVHÚ, rozkazy 1. čs. střel. brigády, krab. 4.

ru brigády,¹ odtud 24. května 1917 ke kulometnému oddílu 1. pluku² a posléze 15. července 1917 do kanceláře 1. pluku jako písař.³ V této době se pohyboval v oblasti Remčic, ležících v pinských močálech poblíž Šarn, kde, jak jsme se již zmínili, byl až do června 1917 ubytován štáb 1. pluku, a později v oblasti Zborova-Tarnopolc, kam byly všechny čs. jednotky v červnu 1917 staženy (viz mapku, str. 65). Zbaven všech svých dřívějších funkcí vykonával Hašek službu prostého řadového dobrovolce. Současně mu bylo znemožněno psát; první jeho článek v „Čechoslovane“ se objevil po čtyřměsíčním odmlčení 3. září 1917.

Ale to nebylo vše. Hašek, odvedený pod stráž ke štábu 1. pluku, byl uvězněn. Při prohlídce jeho věci bylo mu zabaveno několik výtisků 1. čísla „Revoluce“. Nálada dobrovolců 1. pluku byla proti němu ostře zahrocena. Snad nejlépe ji vystihuje verš, kterým jeho příchod uvítal humoristický časopis 7. roty „Šlehy“:

Z Kyjeva-li přišel k štábu,
pod okap se dostal z deště:
kdyby k němu stráž nedali,
dostal by snad bití ještě.⁴

Za svůj článek v „Revoluci“ byl pak 16. května postaven v Remčicích před soud, jež tvořil komitét 1. pluku.⁵ Hašek byl přinucen sám svůj článek číst a k jednotlivým problémům podávat členům komitétu vysvětlení. Po té mu předseda komitétu navrhl, aby podepsal předem připravené omluvné prohlášení, jež mělo být zasláno k uveřejnění redakci „Čechoslováka“, „Čechoslovana“ a „Slovanského věstníku.“ Prohlášení, jež Hašek podepsal, neslo datum 15. května 1917 a znělo: „Hluboce lituji urážek, jichž jsem se dopustil vůči členům-spolutpracovníkům Svazu pod článkem „Klub českých Pickwicků“ v „Revoluci“ ze dne 23. dubna 1917, číslo 1., zejména hluboce lituji nemravného útoku proti osobě B. Pavlů, člověka ryzího a čestného a prosím uražené pp. pracovníky Svazu:

¹ Tamtéž, rozkaz č. 129.

² AVHÚ, rozkazy 1. čs. střel. pluku, krab. 2.

³ Tamtéž, rozkaz č. 1052.

⁴ Cit. V. Menger: Jaroslav Hašek, zajatec č. 294217, Praha 1934, str. 269.

⁵ Ličeni s Haškem (AVHÚ, 1. střel. pluk, krab. 47).

Chalupu, Dra Patejdla, Dra Kudelu, Šebu, PhC Papouška i MUČ Fišera za odpuštění. Jako důkaz opravdové lítosti podávám to, že veškeré styky s redaktorem Skokanem i skupinou „Revoluce“ přerhnuji a odcházím na front.“¹ Nadto byl Hašek odsouzen na týden do vězení. Tento trest si také podle svědecktví předsedy plukovního komitétu odpykal.²

Ač toto Haškovo prohlášení bylo zasláno všem českým listům v Rusku, petrohradský „Čechoslovák“, jehož redaktorem byl sám Bohdan Pavlů, je neotiskl. „Revoluce“ měla jistě pravdu, když v komentáři k Haškovu prohlášení konstatovala, že se „patrně samotnému p. Pavlů toto ‚vysvědčení zachovalosti‘ zdálo příliš neočekávaným, a přešel-li je mlčky, tu osvědčil slušnou porci dobrého vkusu a žurnalistické mazanosti.“

Jinak se v tomto komentáři „Revoluce“ loučila s Haškem jako spolupracovníkem. Vysvětlovala, že Haškovu satiru, ač se zdála osobní, uveřejnila po úvaze, „že je to chéf-d'oeuvre politické satiry, daru pozorovacího a humoru talentovaného autora.“ Dále pak mluví o Haškovi jako o „osobě, která nás zradila.“ Časopis však toho nelituje, poněvadž „p. Hašek s tímto extempore se politicky zabil.“ Zmiňuje-li se o něm ještě, pak pouze „v zájmu jeho posmrtné vzpomínky.“

Ačkoli Hašek v uvedené satíře kritisoval členy budoucí Odbočky Čs. národní rady zprava, se stanoviska starousedlickeho Svazu, považovali ji buržoasní představitelé čs. legií za nebezpečnou. Proto se snažili její význam, okolnosti, za nichž satira vznikla a vůbec význam Haškovy činnosti zastřít. Typickou ukázkou toho je práce Josefa Kopty, který o spolupráci s „Revolucí“ vkládá Haškovi do úst tato slova: „Proč jsem tam jako psal? Protože jsem ad a) potřeboval prachy, ad b) neměl peníze, ad c) protože ti naši spolupracovníci byli na takovou psinu jako stříženi. Když jde o umění, tak je mi to všechno fuk. A když jde o prachy, tak taky. Člověče, co myslíte? Já za to dostal dvě stě rublů.“³ Podle těchto slov byl Hašek bezcharakterní člověk, kterému šlo jen o osobní prospěch a kterému byly ideové motivy a pohnutky na hony vzdáleny. To je hrubé překrucování skutečnosti, jímž měla být diskreditována jeho mnohostranná obětavá práce v řadách čs. legií; současně s tím měl být čtenář připravován na to, jaký asi člověk opustil později čs. legie a přešel do Rudé armády.

¹ Revoluce č. 6, 15. června 1917.

² J. Čížmář: Ruské a naše vojsko v revoluci, Brno 1926, str. 35—6.

³ J. Kopta; Třetí rota, Praha 1924, str. 413.

Napsáním satiry „Klub českých Pickwicků“ končilo první období Haškovy činnosti v hnutí Čechů a Slováků v Rusku. Nadšen myšlenkou ozbrojeného boje proti Rakousko-Uhersku, jež nenáviděl, stanul Hašek od léta 1916 v řadách čs. brigády. Svou obětavou prací především na stránkách „Čechoslovana“ přinesl celému hnutí nesmírnou pomoc. Myšlenkou odboje dával beze zbytku všechny své síly. Za sporů mezi Svazem a petrohradskou opozicí jej obava o osud dobrovolnického vojska přinutila bit se za zájmy carofilského Svazu. Otázce další existence čs. brigády podřizoval všechny své politické názory, tedy i své předválečné anarcho-socialistické stanovisko. Uvěřil, že vojenská akce zbohatých českých a slovenských usedlíků v Rusku byla vyvolána opravdu snahou o osvobození českého a slovenského národa. Petrohradská opozice, proti níž v řadách Svazu bojoval, se však po ruské únorové revoluci zmocnila vedení záležitostí Čechů a Slováků v Rusku. Hašek se ocitl na okraji politického propadliště. V dubnu 1917 byl zbaven všech svých dosavadních funkcí a odeslán jako prostý voják na frontu.

Stalo se tak právě v době, kdy hnutí Čechů a Slováků v Rusku prožívalo převratné změny.

Koncem dubna 1917 po III. sjezdu přešlo vedení vojenské akce v Rusku definitivně z rukou zpátečnického Svazu do rukou pařížské Čs. národní rady. 16. května 1917 přijel do Ruska sám Masaryk, aby se osobně ujal řízení celého hnutí. Odbočka Čs. národní rady v čele s Masarykem spatřovala svůj hlavní úkol v dalším budování vojska. Prozatímní vláda dala k tomu svůj souhlas 5. května 1917, povolujíc formování celého sboru. Již v březnu byly položeny základy 3. pluku, který nesl název Jana Žižky z Trocnova. S duchem nové doby byly v srpnu přejmenovány i oba dřívější pluky, a to 1. pluk na pluk Jana Husi a 2. pluk na pluk Jiřího z Poděbrad. S pádem carského režimu ztratili svou někdejší nedůvěru k vojenské akci čeští a slovenští zajatci v Rusku; pod dojmem vytrvalé agitace se začali mohutným proudem přímo hrnout do čs. legií. Čítala-li čs. brigáda k 1. prosinci 1916 5750 mužů, pak o rok později čítal čs. legionářský sbor o dvou divisích již 40 000 mužů.

Ze zdrcující většiny vstupovali čeští a slovenští dobrovolci do čs. legií proto, aby, jak se domnívali, bojovali po boku dohodových armád za rozbití Rakousko-Uherska a za samostatný československý stát. O tom je přesvědčovali agitátoři v zaja-

teckých táborech, o tom neustále hovořilo vedení čs. legií i český zahraniční tisk. Než přejdeme k dalšímu líčení událostí, je třeba se u této otázky poněkud zastavit.

Legionářská zahraniční akce byla za předmnichovské republiky nejtěsněji spojována s dosažením samostatnosti českého a slovenského národa. Ve stovkách publikací se prohlašovalo, že první světová válka byla vedena se strany Dohody za osvobození malých národů, tedy i za osvobození českého a slovenského národa, že díky Dohodě a boji čs. legií bylo rozbito Rakousko-Uhersko a zřízena samostatná Československá republika. Takovéto hodnocení neodpovídalo však objektivní skutečnosti.

O charakteru první světové války jsme již mluvili. Nešlo v ní o boj theokracie proti demokracii ani o osvobozování malých národů, nýbrž o boj dvou imperialistických dravců, o boj za hospodářské ovládnutí světa, o boj, v němž jeden imperialistický blok se snažil srazit na kolena druhý imperialistický blok. Šlo tedy o válku s obou stran loupežnou, nespravedlivou. To, že by Dohoda bojovala za osvobození malých národů, vyvrací již ten prostý fakt, že sama potlačovala řadu národů téměř na celé zeměkouli.

Československá národní rada v čele s Masarykem zapojovala do války tohoto charakteru i čs. legie. Prostí legionáři se domnívali, že bojující po boku dohodových armád, bojují za samostatnost svých národů. Za uvedené situace však jejich boj nemohl být národně osvobozenecským bojem. O národně osvobozenecském boji by bylo možno mluvit jedině v tom případě, kdyby na jedné straně existovalo pouze Rakousko-Uhersko a na druhé straně pouze izolovaná legionářská akce. Tak tomu však nebylo. Jakmile Masaryk spojil boj legií s bojem dohodového bloku, vedoucího imperialistickou dobyvačnou válku, staly se legie součástí tohoto bloku a vedly válku téhož charakteru jako armáda francouzská, anglická či americká nikoli v zájmu českého a slovenského lidu, nýbrž v zájmu francouzského, anglického, amerického a před Velkou říjnovou socialistickou revolucí i ruského imperialismu. Čeští a slovenští legionáři, podléhající propagandě Čs. národní rady a vstupující do legií většinou s poctivými úmysly bojovat za samostatnost našich národů, prolévali tak na bojištích světové války svoji krev za cíle, které neměly s rozbitím Rakousko-Uherska a s osvobozením českého a slovenského národa nic společného.

Je nutno zdůraznit, že Masarykova zahraniční legionářská

akce představovala druhé železko české buržoasie v ohni. Česká buržoasie uvnitř Rakousko-Uherska spolupracovala, jak jsme již uvedli, po celou dobu války těsně s vídeňskými vládními kruhy. V případě vítězství centrálních mocností nevyšla by z války nikterak poškozena. V opačném případě mohla ztratit svých posic zabránit opřením se o Masarykovu zahraniční akci. Zásadním pojítkem mezi oběma proudy byla snaha nepřipustit ke slovu český a slovenský pracující lid, snaha zabránit revolučnímu hnutí zdola, které mohlo přerůst rámcem akcí pro buržoasii a její třídní postavení přípustných. V tomto směru jsou známy Benešovy depeše z Paříže, které koncem války vyzývaly českou buržoasii k udržení klidu v Čechách. Nelze v této souvislosti neuvést, že tuto politickou koncepci české buržoasie podporoval postoj sociálně demokratické strany v Čechách i za hranicemi, jejíž předáci opustili základní marxistické principy třídního boje, orientovali se na spolupráci s buržoasií a ponechali pracující masy za války jejich osudu. Předválečná oportunistická sociálně demokratická výchova umožnila Masarykovi lákat ideově desorientované a hmotně živořící české a slovenské zajatce většinou z řad dělnické třídy do legií. Díky této výchově prostí legionáři-sociální demokraté, tvořící polovinu všech příslušníků ruských legií, nejen že uvěřili heslům buržoasní Odbočky Čs. národní rady, ale podlehli propagandě buržoasního nacionalismu do té míry, že se dali strhnout k ozbrojenému vystoupení proti prvnímu socialistickému státu světa, Sovětskému Rusku.

Masarykova zahraniční akce nepočítala s českým a slovenským pracujícím lidem, který hrál rozhodující úlohu – spolu s pracujícím lidem ostatních národů Rakousko-Uherska – při rozbití habsburské monarchie a při zřízení samostatného československého státu. Otázku příštího československého státu učinil Masaryk závislou na rozhodnutí Dohody.¹ Dohodě, jak

¹ V tomto smyslu nelze souhlasit s I. Kalašnikovou, která v životopisném úvodu k Haškově sbírce povídek a feuilletonů (J. Gašek: Rasskazy – feljetyony, Moskva 1955, str. 11) uvádí: „Čeští a slovenští vojáci, vstupující do legií, chtěli bojovat za svobodu své vlasti, ale reakční vedení legií nepomýšlelo na boj za sociální a národní osvobození českého a slovenského národa. Podle jeho úmyslů legionáři měli bojovat jen za vítězství imperialistické Dohody.“ Kdyby legionářům nebylo prohlášováno, že bojují za samostatnost svého národa, pak není pochyby o tom, že zahraniční legionářská akce by byla nemožná a že by musela padnout v důsledku nezájmu českých a slovenských zajatců do legií vstupovat.

je známo, nikdy nešlo o rozbití Rakousko-Uherska. Svého úhlavního nepřítele viděla nikoli v této reakční monarchii, nýbrž v dravém německém imperialismu. Podstatnou roli v mírném postoji Dohody vůči Rakousko-Uhersku hrály „obavy představitelů francouzského finančního světa o kapitály investované v Rakousku.“² Dohodová diplomacie se takřka po celou dobu války snažila odtrhnout Rakousko-Uhersko od spojení s Německem; uvedená již nota dohodových vlád Wilsonovi z 10. ledna 1917, v níž se mluvilo o osvobození Čechů a Slováků z cizí nadvlády, byla pouhým diplomatickým tahem, který měl rakouskou vládu přimět k povolnosti. Mezi dohodovými mocnostmi a Rakousko-Uherskem docházelo k tajným jednáním o uzavření separátního míru. K těmto jednáním docházelo z iniciativy hlavně francouzské vlády a presidenta Spojených států amerických Wilsona. Wilson se „po tajném mírovém jednání dokonce snažil 15. února 1918 sjednatí mír s Rakouskem, nabízející říši finanční pomoc Ameriky kromě již řečených ústupků, zastaví-li říše válku.“³ K takovým pokusům docházelo i později. Je známo, že dohodové mocnosti se s rozpadem Rakousko-Uherska a se vznikem samostatných států na jeho troskách jen těžce smířovaly. Ještě v posledních dnech života habsburské monarchie se daly se strany Dohody pokusy zachránit toto soustátí jako dohodově orientovanou protiněmeckou a protisovětskou bariéru při životě. Od konce října jednali v tomto smyslu dohodoví diplomaté se zvláštními zmocněnci rakouského císaře Karla Mensdorffem a Windischgrätzem ve Švýcarsku, a to přes všechny deklarace a úmluvy, dané před tím Čs. národní radě. Tato jednání trvala až do 7. listopadu 1918, téměř dva týdny po vzniku Československé republiky. Teprve toho dne Francie a Anglie „prohlásily, že nejsou s to jednatí s panovníkem, který se dobrovolně stáhl zpět od vládních záležitostí a který předal svou moc dobrovolně národním státům.“⁴ Po několika dalších dnech pak „zástupci Dohody oznámili, že by každá transakce s monarchií byla nepůsobivá, poněvadž monarchie přestala existovati“.⁴ Snaha zachránit, co se dá, se projevila zřetelně i v plánu jihoafrického generála Smutse, podporovaného

¹ F. Šteidler: Československé hnutí na Rusi, str. 14.

² A. S. Kalina: Krví a železem dobyto československé samostatnosti, Praha 1938, str. 20.

³ L. Borský: Znovydobytí samostatnosti, Praha 1919, str. 30.

⁴ Tamtéž, str. 216.

Wilsonem. Smuts ještě počátkem r. 1919 „navrhoval, aby mandátovému systému Společnosti národů podléhala nejen bývalá území německých kolonií, turecké a ruské říše, nýbrž také území bývalého Rakousko-Uherska, tedy také české země“.¹ Tento plán ztroskotál o odpor italské vlády, jež se obávala možné ztráty územní kořisti z těla bývalé habsburské říše. Zasvěcený buržoasní diplomat Lev Borský komentuje proračounské snahy Dohody takto: „Dohoda se pokoušela zachránit habsburské Rakousko až do okamžiku, kdy stála před faktem, že vlastní národové říši rozbili. Ještě se pokoušela jednati s Vídní a zanechala toho teprve 7. listopadu, kdy měla už zprávy, že národní státy nejen byly prohlášeny, nýbrž se také ubránily proti protipřevratu, jako v Čechách dne 30. října. Dohoda ustoupila se svým programem zachování Rakouska teprve před faits accomplis, před hotovými činy národů bývalé říše.“² Tato fakta přesvědčivě dokazují, že rozhodujícím činitelem v rozbití habsburské monarchie nebyli dohodoví diplomati, ale lid zemí Rakousko-Uherska.

Takový byl vztah Dohody k rozbití Rakousko-Uherska. Prohlašovali-li tedy vedoucí legií prostým legionářům, že Dohoda usiluje o zničení habsburské monarchie a že oni bojují za samostatnost českého a slovenského národa, neodpovídalo to skutečnosti. Dohodové mocnosti ovšem neodmítaly lidské síly, které jim Čs. národní rada nabízela. Legionářské jednotky jim měly pomáhat rozvracet rakousko-uherskou frontu a být příkladem bojového nadšení pro vlastní rozkládající se armády. Jsouce nástrojem dohodových imperialistů, staly se legie později hlavní údernou silou v intervenci proti Sovětskému Rusku.

Boj čs. legií nemohl tedy samostatnost českému a slovenskému národu přinést. Dosažení samostatnosti bylo výsledkem boje českého a slovenského lidu proti reakční utlačovatelské habsburské monarchii. Mohutný rozmach revolučního hnutí v armádě, mohutný rozmach stávkového boje dělnické třídy a masového odporu proti dalšímu vedení imperialistické války, který po Velké říjnové socialistické revoluci zachvátil nejen Rakousko-Uhersko, ale i mnohé jiné evropské a asijské země, rozlomil okovy habsburské monarchie a vedl k vytvoření samostatného Československa. Masarykova akce neměla a nemohla mít na tuto skutečnost žádného podstatného vlivu;

¹ A. S. Kalina: Vraťme se k 28. říjnu 1918!, Praha 1938, str. 23.

² L. Borský: Znovudobytí samostatnosti, str. 217.

samostatný československý stát by byl vznikl i tehdy, kdyby ani Masaryk ani legie neexistovali. Masarykova zahraniční akce však umožnila české buržoasii převzít v důsledku oportunistu vedení sociálně demokratické strany plody revolučního úsilí lidu.

Těchto několik slov jsme považovali za nutné uvést, abychom charakterisovali celkovou politickou koncepci Československé národní rady jako orgánu, který po III. sjezdu převzal z rukou Svazu čs. spolků na Rusi vedení záležitostí Čechů a Slováků v Rusku.

Masaryk se ujal osobního vedení ruských legií v době, kdy i Rusko prožívalo převratné události dalekosáhlého významu. Buržoasní Prozatímní vláda pokračovala v imperialistické politice carské vlády. Veškerá činnost bolševické strany směřovala k tomu objasňovat ruským dělníkům a vojákům, že Prozatímní vláda je vláda protilidová, že nesplní tužby lidu a bude dále pokračovat v imperialistické válce, že lidu se nedostane ani míru, ani půdy, ani chleba do té doby, pokud bude Prozatímní vláda u moci. Současně se snažila, aby vysvětlováním a získáváním dosáhla většiny v sovětech jakožto orgánem moci dělnické třídy. Masy ruského pracujícího lidu přijímaly stále zřetelněji myšlenky bolševické strany; po rozsáhlých protivládních demonstracích museli počátkem května 1917 z Prozatímní vlády vystoupit nejreakčnější představitelé buržoasie. Intensivně pracovala bolševická strana i v armádě, přesvědčujíc vojáky, že bojují a prolévají krev za zájmy jim cizí. Ofensíva Prozatímní vlády, zahájená koncem června 1917, úplně ztroskotala; unavení vojáci odmítali bojovat. V Petrohradě na protest proti zahájení ofensívy došlo v polovici července k mohutným demonstracím dělnictva, které byly brutálně potlačeny střelbou. Prozatímní vláda přistoupila k ostrým opatřením proti bolševické straně. Na její vedoucí funkcionáře byly vydány zatykače. Strana, orientující se od tohoto okamžiku na ozbrojené povstání, byla nucena přejít do illegality. Její intensivní práce mezi masami však pokračovala. Po kontrarevolučním puči generála Kornilova, který se počátkem září pokusil za souhlasu Prozatímní vlády nastolit v Rusku reakční protilidovou vojenskou diktaturu, nastala rychlá bolševisace sovětů. V souvislosti s tímto pučem odhalily lidové masy skutečnou tvář Prozatímní vlády; sympatické lidu k bolševické straně, která pokus o kontrarevoluční puč odrazila, nesmírně vzrostly. Bolševická strana, majíc za sebou zdrcující

většinu pracujícího lidu, konala bezprostřední přípravy k ozbrojenému vystoupení. 7. listopadu 1917 byla Prozatímní vláda svržena. Všechna moc přešla do rukou sovětů. Socialistická revoluce zvítězila na jedné šestině světa.

V tomto období, v období od jara 1917 do Velké říjnové socialistické revoluce, pohybovaly se čs. legie uprostřed rozbořeného moře. Staly se svědky postupného rozkladu ruské armády, staly se svědky toho, že celé velké ruské jednotky odmítaly jít do boje. Viděly bezmocnost představitelů Prozatímní vlády a velících ruských generálů. Octly se v myšlenkově úplně cizím prostředí. Pro legionářskou masu, zpracovanou v buržoasně nacionalistickém smyslu, bylo ideálem jít a bojovat proti Němcům a Maďarům až do úplného vítězství ve válce, až do domnělého zničení Rakousko-Uherska a vytvoření samostatného československého státu. Masa ruských vojáků, unavená dlouhotrvající válkou a prosáklá bolševickými myšlenkami o tom, že válka není vedena v zájmu lidu, že je bratrovražedným bojem proletariátu v zájmu kapitalistů a statkářů obou stran, hromadně opouštěla frontu. Bylo zřejmé, že se tu srazily dva myšlenkové světy, myšlenkový svět buržoasního nacionalismu a bolševický myšlenkový svět proletářského internacionalismu. Tehdy se již v jádru střetly i dva názory na vedení národně osvobozeneckého boje: buržoasní pojetí, jež nepočítalo s vlastním lidem, nýbrž s pomocí jednoho z imperialistických bloků, za jehož zájmy nechával Masaryk legie krváčet a jež národnostní osvobození obou našich národů – nemluvě o sociálním – nikdy nemohlo přinést, a pojetí bolševické strany, jež se opíralo o revoluční boj lidových mas proti vlastní imperialistické buržoasii, o principy proletářského internacionalismu, o právo sebeurčení národů až do odtržení, o revoluční nastolení moci dělnické třídy a tím o národnostní a sociální osvobození ujařmených národů.

Čs. legie tvořily uprostřed rozbořeného ruského moře pouze nepatrný ostrůvek. Vystávala reálná možnost toho, že bolševické myšlenky proniknou i do legionářských řad. Zborovský případ, o němž se ještě zmíníme, byl vážnou výstrahou. V zájmu dohodového válečného bloku se buržoasní vedení legií v čele s Masarykem snažilo této možnosti zabránit. Používalo k tomu různých cest a prostředků.

Jedním z takových prostředků byla zvýšená snaha vedení legií o výchovu legionářské masy v duchu buržoasního nacionalismu. Tím mělo být přímo čeleno myšlenkám proletář-

ského internacionalismu. Národnostními štvanicemi byly oba české listy i projevy členů Odbočky Čs. národní rady přímo přesyceny. Pod dojmem této výchovy se legionáři dívali na bolševiky jako na kapitulanty, jako na lidi, kteří zrazují boj Dohody proti Německu a Rakousko-Uhersku, kteří nechtějí vést válku „až do vítězného konce“. Odtud byl pak již jen krok k tomu prohlásit – jak se také později stalo – bolševiky za spojence Němců a vystoupení legií proti sovětské vládě za boj proti Německu.

Ruku v ruce s tím šlo i zdůrazňování „jednotnosti“ Masarykovy zahraniční akce. Vedení legií v čele s Masarykem ustavičně legionářům opakovalo, že na nějaké rozpory teď není čas, že vše se bude řešit až doma, že v legionářské akci se „sjednotil“ celý národ, že jednotlivé strany a třídy se musí vzdát svých stanovisek ve prospěch tohoto „jednotného“ boje. To že je třeba zvláště v současné době, kdy poměry v Rusku jsou tak rozhárané. Není pochyby o tom, že prostřednictvím této „jednoty“ měla buržoasie udržet vedení zahraniční akce ve svých rukou.

Aby si toto vedení Odbočka zajistila a potvrdila dojem, že vsutku reprezentuje všechny třídy a strany, začala v rozsáhlé míře využívat pomoci pravicových sociálních demokratů. Tento taktický tah měl současně legionářské mase dokázat, že Odbočka jde v duchu revolučních událostí probíhajících v Rusku doleva. Po únorové revoluci se „Čechoslováci“ i „Čechoslováci“ počaly přímo hemžit různými prohlášeními různých sociálních demokratů-jednotlivců i různých sociálně demokratických „komitétů“ legionářů a zajatců. Tato prohlášení se ovšem plně stavěla za buržoasní legionářskou akci. Je dokázáno, že k vystoupení těchto pravicových sociálních demokratů dala podnět sama Odbočka Čs. národní rady, která jednotlivá prohlášení přímo objednávala. Pravicoví sociální demokraté, z nichž mnozí se za svou práci octli brzy na vedoucích místech Odbočky, ochotně se podřizovali všem Masarykovým příkazům a dokonce mu dovolovali, aby vystupoval jejich jménem. Pomáhali tak Odbočce desorientovat prostě sociálně demokratické zajatce a legionáře a zachraňovat její věc.

Dalším prostředkem, jak bránit pronikání bolševických idejí do řad legií, byly přímé útoky proti bolševické straně, útoky, které měly stranu v očích prostých legionářů diskreditovat. Těmito útoky se v období éry Prozatímní vlády vyznamenávaly

oba uvedené české listy. Je všobecně známo, že v čle těchto akcí stál Masaryk.

Prostředkem, jak omezit vliv revolučních událostí v legiích, byla posléze snaha legionářského vedení izolovat řady legionářů od dění v Rusku. Příkladem mohou být vojenské komitety. Rotní, plukovní a divisišní komitety, které byly v ruské armádě zavedeny již po únorové revoluci a v nichž se stále zřetelněji uplatňoval politický vliv bolševické strany, byly vrcholně samosprávné orgány vojenských jednotek se značnou pravomocí. Pod tlakem ruských událostí byly komitety zavedeny i v legiích. V jednom z nich pracoval, jak později ukážeme, i Jaroslav Hašek. Avšak na rozdíl od komitetů v ruské armádě byla činnost legionářských komitetů buržoasním vedením okleštěna především v tom, že z jejich kompetence byla vyňata jakákoli politická činnost. „Vzory bolševické“, napsal o tom sám Masaryk, „se nedaly prostě zakázat. Proto jsme na příklad omezili komitety, zavedené ostatně již za Kerenského, na úkoly hospodářské, vzdělávací a pod.“¹

Takové kroky byla nucena podnikat Odbočka Čs. národní rady, aby zabránila legionářům pochopit podstatu toho, co se dalo v Rusku. Ruku v ruce s tím šla i snaha vedení legií poskytovat Prozatímní vládě, s jejímiž několika členy byl Masaryk v těsném osobním styku, proti rostoucímu revolučnímu hnutí ruského lidu všemožnou podporu.

V souhlase s Prozatímní vládou dusily legie v oblastech svého rozložení jak před Velkou říjnovou socialistickou revolucí, tak i po ní – až do doby, kdy na Ukrajině byla nastolena sovětská moc – revoluční hnutí dělnictva i rolnictva, které, nemohouc se dočkat splnění slibů Prozatímní vlády, napadalo panská sídla a parcelovalo velkostatkářskou půdu. O tom oslavná legionářská literatura přináší nesčetné množství dokladů. Tyto akce ve prospěch Prozatímní vlády byly kryty pláštikem „udržování pořádku“ a „neutrality“. O jejich protibolševickém zaměření svědčí již ta prostá věc, že neznáme případu, kdy by legie v oblastech, v nichž sovětská moc zvítězila, vykonávaly podobné „udržování pořádku“ vůči kontrarevolučním protibolševickým živlům, které organisovaly nepokoje a vzpoury proti sovětské moci. Naopak víme, že takových spiknutí se vedení legií aktivně účastnilo.

Prozatímní vládě pomáhaly legie i tím, že se účastnily po-

tačování vzpour a odporu ruských vojenských jednotek, které odmítaly nastupovat do boje a opouštěly frontu. Také o tom najdeme v legionářské literatuře dosti dokladů. Poněvadž se vojáci opouštějící frontu namnoze stávali vůdci rolnických vzpour v zázemí, vydalo velení legií pokyny k pátrání po těchto vojácích a k zákrokům proti nim.

V souhlase s politickou linií Prozatímní vlády podporovaly legie i Kornilovův pokus o kontrarevoluční puč. 10. srpna 1917, v době bezprostředních příprav k puči, odeslal Masaryk z Petrohradu osobní pokyn velitelství čs. střelecké brigády, jimž nařizoval, aby z čs. brigády bylo uvolněno 400 dobrovolců pro elitní úderný Kornilovův pluk, v němž již 113 Čechů bylo. Zmíněných 400 dobrovolců mělo „vykonávat bojovou službu v úderných částech, a to zejména v každé rotě po 50 lidech, aby mohli sloužit jako příklad lepším elementům mezi ruskými vojáky dobrovolně vstoupivšími do tohoto pluku, a to svou chrabrostí a správným chápáním disciplíny.“¹

Takový byl vztah vedení čs. legií k Prozatímní vládě a k revolučním akcím ruského pracujícího lidu v období od jara do listopadu 1917. Byl to vztah vysloveně nepřátelský myšlenkám bolševické strany. Do tohoto politického rámce je třeba promítnout události, kterými v tomto období procházela masa legionářů a jichž byl svědkem i Jaroslav Hašek.

Jak jsme se již zmínili, procházel Jaroslav Hašek, za trest přeložený na frontu, v období od počátku května 1917 různými funkcemi u 1. pluku. Žil v tomto období v Remčicích, sídlu štábu pluku. Pronásledování, překládání z jedné funkce do druhé a různé ústrky snášel bez odporu. Jeho energie zůstala nezlomena a ač se octl na okraji politického propadliště, nevzdával se. Přeložení na frontu znamenalo u něho současně hluboký morální přelom. Článkem v „Revoluci“ se rozloučil se svou minulostí, poznamenanou spoluprací se Svazem čs. spolků na Rusi. Hašek uznal, že se ve vztahu ke Svazu mýlil. Usílil nového vedoucího orgánu, Odbočky Čs. národní rady, o vybudování mnohem početnější vojenské jednotky, která by bojovala proti Rakousko-Uhersku, ho nemohlo nechat chladným. V zájmu boje proti habsburské monarchii byl ochoten zapomenout na všechny krivdy a ostré zákroky, kterých se Odbočka vůči němu dopustila. Zúčtovav se svým minulým politickým postojem, přimkl se Hašek ideově k novému vedení.

¹ T. G. Masaryk: Světová revoluce, Praha 1936, str. 200.

¹ AVHÚ, presidium OČSNR, krab. 8.

To se stalo hned po jeho příchodu na frontu. K přechodu do tábora Odbočky jej vedly jen a jen zájmy boje proti Rakousko-Uhersku; osobní prospěch či touha po politické kariéře byly Haškovi cizí. Začal pracovat v rámci nového vedení od počátku jako prostý dobrovolník.

Jednotlivé roty čs. brigády konaly v té době výzvednou službu téměř na celé rusko-německé frontě. V rámci připravované ofensivy Prozatímní vlády byly však roty čs. brigády, jež se dobrovolně přihlásila za údernou skupinu, odvolány z jednotlivých úseků front a v polovici června 1917 soustředěny jako součást 49. armádního sboru XI. ruské armády v prostoru Jezerná, 15 kilometrů severozápadně od Tarnopole. Počátkem června opustil 1. pluk, s nímž se pohyboval i Jaroslav Hašek, prostor Remčic a pěším pochodem se přesunoval k Jezerné. V noci 22. června obsadila čs. brigáda, čítající 7000 mužů, úsek fronty jihozápadně od městečka Zborova.

V zákopech u Zborova se příslušníci čs. brigády stali svědky morálního rozkladu ruské armády, jemuž nemohl zabránit ani obnovený trest smrti ani válečné projevy Kerenského. Příslušníci brigády a osobně i Jaroslav Hašek se stali svědky naprostého krachu ofensivy Prozatímní vlády.

Trí legionářské pluky přejaly bojový úsek u Zborova po finských plucích, které se bouřily proti Kerenského rozkazům o pokračování války „až do vítězného konce“ a musely být proto z fronty staženy. O roztrpčenosti vojáků finských pluků, dychtících po míru, svědčí to, že municí, kterou měli odevzdat legionářským plukům, zakopali do země. „Zákopy,“ píše jeden účastník těchto událostí, „jsme shledali v bídném stavu; ncopravovali jich a nechávali je pustnout, nikdo jim nemohl poručit; dráty byly prostříhané, pušky poházené, zrezivělé – a strážce v zákopech nikde.“¹ Tak tomu bylo i v úsecích, sousedících s úsekem legií. „Již v předvečer útoku 28. června bylo třeba odzbrojit v VII. armádě pěší sibiřský pluk. V tytéž dny odbyla 2. gardová divise, stojící u Lucku jako záloha, vrchního velitele Kerenského výkřiky „ pryč s válkou“ a nadávkami, že bojuje pro buržoasii . . . A záložní divise, stojící za VII. armádou, odepřela první den bojů vystřídat bojující pluk s odůvodněním, že jako záloha první den nemůže být zasazena.“²

¹ Druhý pluk vzpomíná . . . , Praha 1936, str. 116.

² K. Kavena: Dějiny dělostřeleckého pluku 1 Jana Žižky z Trocnova v ruské revoluci a ve vlasti, Praha 1937, str. 50.

Legionářské pluky, prosáklé nacionálním duchem, octly se v prostředí úplně cizím, ba nepřátelském. Vojáci na frontě se bratřili, ruští vojáci navštěvovali německé zákopy, aby zhodnotili situaci a řekli si, že ruský dělník nemá důvodu střílet na rakouského dělníka a naopak. S úžasem a odporem přijímali ruští vojáci přítomnost těch, kteří nechápali, že válka nemá nic společného se zájmy pracujícího lidu. Ruští vojáci se snažili osobními rozhovory odvrátit legionáře od úmyslu prolévat krev za zájmy Prozatímní vlády. „Vojíní 82. pěší divise, která patřila k 49. armádnímu sboru a vystřídala 4. finskou divisi, přemlouvali dokonce příslušníky čs. brigády již před útokem, aby neútočili.“³ Když to nepomáhalo, zakazovali za stále napjatější situace legionářům „vstup do zákopů a konání rozvědek před německými zákopy.“⁴ Ba nescházely ani případy, kdy ruští vojáci na táborech volali, „že Češi chtějí vojnu, že je nutno Čechy uvěznit – a posluchači tleskali a přisvědčovali.“⁵

Vliv tohoto prostředí se v legiích před bitvou u Zborova projevil jen nepatrně. Agitace ruských vojáků proti dalšímu vedení imperialistické války působila jen na 2. prapor 2. pluku, který odmítl vůbec vejít do zákopů a obsadit přidělený mu úsek. Je ovšem nutno podotknout, že tento prapor netvořili čeští a slovenští zajatci nebo starousedlíci, nýbrž volynští Čechové, kteří jako ruští poddaní sloužili v ruském vojsku, z něhož byli na žádost vedení legií vyřazeni a zformován z nich zmíněný legionářský prapor. U ostatních legionářských jednotek se pak vliv ruského prostředí projevil jen dočasným popoklesem bojové nálady, z níž pramenila resoluce, žádající buď zabezpečení týlu a boků spolehlivými vojsky nebo vůbec stažení z fronty. Resoluce však odeslána nebyla.⁴

Nástupu do nových posic i bezprostředních příprav čs. brigády k ofensivě u Zborova se účastnil i Jaroslav Hašek. Dlel v těch dnech přímo v zákopech, pomáhaje všude, kde se dalo, od obnovování zákopů až po nošení vody do chladiče kulometu.⁵ Spolu s 1. plukem ustupoval později za těžkých bojů

¹ Kavena: Dějiny dělostřeleckého pluku 1 Jana Žižky z Trocnova . . . , str. 50.

² J. Měchura: Rozvědčící u Kazaně, Brno 1932, str. 15.

³ Druhý pluk vzpomíná . . . , str. 117.

⁴ F. V. Šteidler: Zborov, Praha 1922, str. 34–35.

⁵ M. Šešín: Před dvaceti lety . . . , Národní osvobození č. 128, 31. května 1936.

patrně se zbrání v ruce před nápirem rakouských vojsk od Zborova k Tarnopoli a dále na východ.

Průběh útočné akce čs. brigády u Zborova je všecobecně znám. V dopoledních hodinách 2. července 1917 dobyla za značných ztrát tři opevněné zákopové linie Rakušanů, prolomila frontu v délce 6 km a vzala přes 4000 zajatců. Bitva u Zborova znamenala jeden z mála přechodných úspěchů ofensivy Prozatímní vlády.

Zborovská bitva byla oslavnou legionářskou literaturou předmnichovské republiky hodnocena jako jeden z vrcholů zahraniční legionářské akce. Skutečnosti, které jsme v souvislosti s celkovým charakterem této akce uvedli výše, tomu však odporovaly. Legionáři bojovali u Zborova jen za protilidové zájmy imperialistické Prozatímní vlády. Prolévali svou krev za věc, která neměla s rozbitím Rakousko-Uherska a s národnostním osvobozením Čechů a Slováků nic společného. A nejen to. Vystoupení čs. brigády dopomáhalo k upevnění moci Prozatímní vlády a bylo objektivně namířeno proti zájmům zdrcující většiny ruského lidu, jenž tuto vládu stále více nenáviděl a za jejíž zájmy odmítal bojovat.

Ofensiva Prozatímní vlády skončila neúspěšně. Ve vztahu k hromadnému ústupu ruských vojsk pozbyla bitva u Zborova svého významu. Jaroslav Hašek sám na vlastní oči viděl, jak ofensiva ztroskotává. Jako účastník těchto událostí popsal své dojmy v článku „Dopis z fronty“ z 15. srpna 1917.¹ Konstatoval, že „kolísání ruské fronty z 5. července bylo v bezprostřední spojitosti s velkými demonstracemi bolševiků v Petrohradě, kteří vydali heslo pro frontu a posílali k vojsku stávkovat a odejít z okopů. Byla to jakási sabotáž ve válce, počínající sebezmrzačováním tisíců přívrženců bolševismu, kteří se stíleli do prstů a odcházeli z posic. Tato bolestná procedura stávková 5. července proměnila se v násilnou stávkou na celé řadě ruských haličských posic. Pluky, mající útočit, zdržovány byly násilím jinými pluky, které stály v záloze; provedena neřízená masová agitace mezi čerstvě přibylými prapory a konečně přikročeno k vypracovanému plánu – dobrovolnému opuštění posic.“

Čs. brigáda, jak Hašek sám líčí, se tak octla uprostřed těžkých bojů s postupujícími rakousko-německými vojsky, trvajících téměř čtrnáct dní. 1. pluk ustupoval přes prostor Jezerná-

Ostašovce-Bogdanovka oblastí severně od Tarnopole východním směrem na Zbaraž. Tíhu ústupových bojů 1. pluku nesl plně i Jaroslav Hašek.

Za této situace začalo buržoasní vedení legií nadhazovat prostým legionářům myšlenku o spojení s bolševiky s Němci. Legionářská masa, vychovávaná v buržoasně nacionalistickém smyslu, tuto myšlenku přijímala. Není pochyby, že tato myšlenka, již se vše vysvětlovalo zdánlivě přesvědčivě a přijatelně, měla legionářům zabránit pochopit smysl a podstatu událostí, odcházejících se v té době v Rusku. Sám Jaroslav Hašek v uvedeném článku, popisujícím ústup od Zborova, psal: „Nás zmocňuje se zlost, tak hrozná zlost nad tím, co ztraceno vinou zrádců podplacených německým zlatem.“ Německá ofensiva, která následovala po nezdařené ofensivě Prozatímní vlády, přý, byla vlastně společně propracovaným válečným plánem německo-rakouského generálního štábu s Leninovci.“ Byla to slova, kterých Hašek, chápající v té době průběh událostí v Rusku nikoli třídně, nýbrž z nacionálního stanoviska, později velmi litoval. Události z počátku roku 1918 ho přesvědčily o naprosté neopodstatněnosti a zhoubnosti této myšlenky. Ukázaly mu, že bolševici a ruští dělníci a rolníci dovedou bránit svou novou socialistickou vlast proti německým vojskům s nebývalým hrdinstvím, že o jejich spojení s Němci nemůže být řeči a že naopak to bylo vedení legií, které přes halasné protiněmecké proklamace boj s německými imperialistickými vojsky zrazovalo a neváhalo s nimi dokonce ani uzavírat příměří. Z toho všeho vyvodil také patřičné závěry.

Po ústupových červencových bojích byla čs. brigáda odeslána na dočasný oddych. 1. pluk odešel do městečka Berezna, ležícího 70 km na západ od Berdičeva. Počátkem září 1917 se některé části pluku přestěhovaly do blízkých vesnic Labuně a Titkova (viz mapku, str. 65). V tomto prostoru žil pluk až do 13. ledna 1918.

Jaroslav Hašek, který žil v pluku od jeho příchodu do Berezna až do polovice listopadu 1917, pracoval i nadále v plukovní kanceláři jako písař. Svou skromnou, ale příkladnou prací si získával sympatie příslušníků pluku; období jeho spolupráce se Svazem čs. spolků na Rusi patřilo již definitivně minulosti. Obětavost a píle, s níž Hašek pro hnutí pracoval, obnovily plně důvěru dobrovolnických mas k němu. Hašek, povýšený již v době příchodu 1. pluku do Berezna na desátní-

¹ Čechoslovan č. 36, 3. září 1917.

ka,¹ znovu získával politickou váhu nejen u 1. pluku, ale i v celém legionářském hnutí v Rusku. To se projevilo především v tom, že byl 26. srpna 1917 zvolen do plukovního komitétu, v němž převzal funkci zapisovatele a sekretáře.² Plukovní komitét kontroloval hospodářství pluku, vedl rotní komitety, zařizoval u pluku čítárny a divadla, vyvíjel přednáškovou činnost, staral se o tělesnou výchovu a dbal na dodržování kázně. Hašek začal v komitétu pracovat s velkou chutí. Podle jeho návrhu byla celá agenda komitétu rozdělena do čtyř odborů, do odboru finančního, hospodářského, vzdělávacího a přednáškového. Sám se stal členem vedení tří posledních odborů. Po stránce politické hájil bezpodmínečnou neutralitu čs. legií ve vnitřních ruských záležitostech (schůze komitétu 29. srpna 1917 v Berezně) a všemožně se snažil udržovat dobrý poměr mezi legiemi a ruskými obyvatelstvem (schůze 9. září v Labuni). V polovici listopadu 1917 byl pak dokonce zvolen za 1. pluk do brigádního komitétu.³ Jako řečník vystupoval opět při různých slavnostních příležitostech.

Není pochyby o tom, že Haškovu politickou posici v této době značně podepřela neobjemná kniha „Dobrý voják Švejk v zajetí“, jejíž rukopis odevzdal nakladatelství „Čechoslovana“ již na jaře 1917. Hašek v ní líčí poněkud v rozporu s názvem Švejkovo působení v rakouské armádě za světové války; zajetí Švejkovo tvoří vlastně jen závěr knihy. Tato Haškova práce, vydaná v Kyjevě, má mnoho společných tematických rysů s jeho pozdějším slavným románem. Platí to především o ústřední postavě knihy Švejkovi, který vystupuje v roli lidového filuty. Rysů, kterými se od pozdějšího Haškova románu liší, je však mnohem více. Pramení to především z rozdílných cílů obou knih. Zatím co svým pozdějším románem chtěl Hašek ukázat odpor českého lidu k reakční habsburské monarchii a k rakouské armádě i odpor lidu k imperialistické válce, šlo mu v „Dobrem vojákovi Švejkovi v zajetí“ nejen o konstatování těchto skutečností, ale ještě o něco jiného. Kniha měla být plamennou výzvou k boji proti Rakousko-Uhersku. Tomuto cíli podřizoval Hašek i uměleckou účinnost knihy, jež se po této stránce nemůže ani zdaleka srovnávat s jeho pozdějším románem. Hlavní ideou knihy je těžká ob-

žaloba habsburské monarchie. Hašek v ní kritizuje prohnílý rakouský vládní systém, ostře se vyslovuje proti degenerovanému císaři a šlechtě, líčí imperialistické záměry Německa a Rakousko-Uherska, útlak českého národa a odpor českého lidu k nespravedlivé válce. Hodnotíme-li politicky tuto knihu, musíme uznat, že to vše odpovídalo skutečnosti. Zmínili jsme se však již, že Hašek neznal v té době konkrétní cestu, vedoucí ke zničení Rakousko-Uherska. Domníval se, že Masarykova legionářská zahraniční akce je cestou správnou, že přímým bojem po boku dohodových armád je možno dosáhnout samostatnosti českého a slovenského národa. „Dobrý voják Švejk v zajetí“ sledoval bezvýhradně podporu této akce; čeští a slovenští zajatci, kteří knihu četli, měli být přesvědčeni o nutnosti svého vstupu do čs. legií, o nutnosti bit se s rakouskou armádou na frontě. Nehledě na to, že kniha právě těmito svými závěry a důsledky pomáhala v buržoasné nacionalistické výchově legionářů Odbočkou Čs. národní rady, agitovala tedy pro cestu, která nemohla rozbití Rakousko-Uherska přinést. V tom tkvěla – speciálně ovšem pro tehdejší situaci – politická slabina knihy.

„Dobrý voják Švejk v zajetí“, knížka drobného kapesního formátu v zelené obálce, získala stejně jako Haškovy feuilletony v „Čechoslovane“ nesmírnou popularitu jak u legionářů, tak i u zajatců. Zajatci obětovali i poslední rubl, aby ji mohli získat. Podle svědectví současníků „snad žádná knížka v Rusku vydaná nedodělala se takového úspěchu a rozšíření mezi českými zajatci jako tato skvělá Haškova satira.“¹

Díky této své politické činnosti mohl Hašek přistoupit k práci, po níž nejvíce toužil, k opětné literární spolupráci s „Čechoslovane“. Po čtyřměsíční přestávce začal opět psát a otiskovat své články, feuilletony a básně.

První Haškovou prací, která byla po čtyřměsíční přestávce uveřejněna, byl uvedený již „Dopis z fronty“, otištěný v 36. čísle „Čechoslovana“ z 3. září 1917. Hašek v něm popisoval neúspěch ofensivy Prozatímní vlády a bojovou činnost čs. brigád po bitvě u Zborova. A pak již nebylo téměř čísla, aby v něm Hašek neměl svůj příspěvek.

Pozoruhodné je to, že z několika desítek prací, které Hašek uveřejnil v „Čechoslovane“ a v jiných časopisech v období od září 1917 do konce února 1918, tvoří povídky humoristického

¹ Domov za války, díl V., Praha 1931, str. 78.

¹ M. Šešín: Před dvaceti lety . . . , Národní osvobození č. 128.

² Protokoly pluk. komitétu (AVHÚ, 1. stífel. pluk, krab. 20).

³ J. Šešín: Před dvaceti lety . . . , Národní osvobození č. 128, 31. května 1936.

rázu jen nepatrnou menšinu. To lze vysvětlit jediné vážností doby, převratnými událostmi, které Rusko i legie v těchto měsících prožívaly. Hašek se v těchto několika humoristických povídkách opět vracel ke svému oblíbenému tematiku, k zesměšňující kritice Rakousko-Uherska. Na činnost rakouské státní policie reagoval v jedné ze svých nejzdařilejších povídek tohoto období, a to v povídce „Škola pro státní policii“ („Čechoslovan“ č. 43, 22. října 1917). Ličil v ní úřední školení agentů státní policie i důsledky, k nimž toto školení vedlo.

Ve svých protirakouských satiricko-humoristických povídkách se Hašek nezastavoval jen u státní policie a jiných operních sloupů zpátečnického rakouského vládního režimu. Ostřím své satiry mířil daleko výše, přímo do vídeňského vládního dvora, do kruhů degenerované šlechty a samotného císaře. V jedné ze svých povídek věnoval dodatečně pozornost nástupci Františka Josefa I., císaři Karlovi. Byla to odpověď na psaní německých a českých vládních listů, vynášejících přichylnost Karlovi k českému národu. Hašek, jenž rakouské noviny docházející do Ruska pozorně sledoval, odpověděl 29. října 1917 na stránkách „Čechoslovana“ feuilletonem „Karel byl v Praze“. Z práce vyjímáme pasáž o tom, jak se Karel učil česky.

„Podle vyjádření nejvyššího dvorního komořího barona von Klanzdegg hodí se čeština nanejvýš jen do konfren, a poněvadž v císařském hradě na Hradčanech byly též konfirny, učil se arcikníže Karel česky.

Učil ho kanovník Bauer z hradčanské kapituly. Nejvyšší obtíže dělala Karlovi věta: „červený tulipán patří mezi tulipány,“ říkal: „Zervený culipán páci mezi culipány“. Češtinu chápal rychle. Za dva měsíce uměl kromě věty o tulipánu ještě větu: „kočka chody po dome, chody váš kočka také po dome?“ a během dalšího měsíce přisvojil si bystře s vrozeným důvtipem i třetí větu: „selynášská sáchrada je u pótok. Máš vy také šclynášský záchrada u pótok?“

S touto větou obtěžoval později obyvatelstvo v Brandýse nad Labem.

O Karlovi píše německé listy, že jest to pokrokový císař. Pokrok ten bylo vidět i v jeho češtině. Říkal-li jeho praůjce František Josef všude, kam přišel, známou větou: „To mne češí, že jste Teší,“ Karel byl tak upřímný a pokrokový, že ho ani

Češi netešili a když byl u osmých dragounů v Brandýse, řekl rytmistovi Grafovi: „To mne nečeší, že jste Teší.“

„Karel jest dědicem všech vzácných vlastností svého praůjce,“ píše německé listy a tak on zdědil i jeho znalost češtiny a dokonce ho i překonal, naučiv se ještě během dalšího měsíce dvěma pěkným větám: „kun sčichá ušima, sčicháte vy také ušima.“ A konečně: „vrábec skákala po strome a kocká ho sežral.“

Když se Karel naučil této poslední větě, chtěl darovat kanovníku Bauerovi z vděčnosti slečnu Mizzi Loyi.

To by byl též pěkný článek do školních čítanek pod názvem: „Jak vznešený žák se odvděčil svému učiteli.“

Nevím, jestli kanovník Bauer slečnu Mizzi Loyi přijal darem, ale jednomu redaktorovi z „Čecha“ zmínil se kdysi, že čím vyšší pán, tím větší škrob.

Když tedy Karel vnikl do tajemství českého jazyka, jednoho dne, provázen hofmistrem, komořím, maršálkem a podkoním, vyšel z hradu, aby promluvil česky s českým lidem, poněvadž to bylo v programu onoho týdne vzhledem k chystané opositi českých poslanců ve vídeňském parlamentu.

Do cesty mu přišel jakožto zástupce českého lidu policejní strážník číslo 672, stojící u vchodu do hradu. Arcikníže se ho optal zprvu německy, co tam dělá. Číslo 672 odpovědělo třesoucím se hlasem, že tam stojí, poněvadž ho tam postavil pan inspektor Zumr z Prahy IV. Karel po tomto úvodu pokračoval česky: „Zervený culipán páci mezi culipány. Kocka chody po dome, chody váš kocka také po dome?“ Pod strážníkem zatřásla se kolena a tento zástupce českého lidu odpověděl ulekaně: „Ano, vaše císařská výsosti: Naše kočka chodí také po domě.“ Karel se dobrotivě usmál a klepaje mu na rameno, řekl: „Selynášská sáchrada je u pótok. Máš vy také selynášský sáchrad u pótok?“ „Nemám, vaše císařská výsosti,“ zadrkotal policejní strážník. „To je dobře. Kun sčichá ušima, sčicháte vy také ušima?“ „Štrihám, císařská výsosti.“

A Karel řekl poslední větu: „Vrábec skákala po strome a kocka ho sežral.“ Policejní strážník se vypíal, horko projelo mu tělem a on zakoktal: „Ano, vaše císařská výsosti, kočka ho sežrala, ale já zde nestál, to se muselo stát ráno.“

Karel, usmívaje se dobromyslně, odešel s průvodcem a policejní strážník dlouho vytřeštěně se díval za nimi. Pak se naposled podíval na dlažbu, kde stál a rychlými kroky odešel ke Strahovu a v strahovských lomech zastřelil se ze služebního

revolveru, zanechav lístek, že se střelil k vůli tomu vrabcovi. Ve služebních spisích čísla 672 stojí, že se zastřelil z náhlého pomatení myslí.“

V říjnu a první polovici listopadu 1917 napsal Hašek do „Čechoslovana“ ještě několik příspěvků. V jednom z nich, uveřejněném 8. října 1917, popisoval průběh slavnosti 1. pluku, konané 28. září v den třetího výročí odchodu prvních jednotek České družiny na frontu. Za 1. pluk mluvil při této příležitosti jako sekretář plukovního komitétu sám Hašek. 12. listopadu 1917 uveřejnil ve 46. čísle „Čechoslovana“ povídku „Jak se pan Kmoníček vzbouřil,“ v níž líčil protirakouský přerod původního rakouského patriota, povoláného do rakouské armády.

V této době se však Hašek neomezoval jen na spolupráci s „Čechoslovanem“. Psal i do časopisu „Čechoslovenský voják“, určeného pro příslušníky čs. legií, který začalo vedení legií vydávat počátkem října 1917. Pro 3. číslo tohoto časopisu, jež vyšlo 15. října, napsal Hašek feuilleton „Gott strafe England“, zajímavý mimo jiné tím, že v něm mluví o svých zkušenostech ze školy jednorokních dobrovolníků u 91. pluku v Českých Budějovicích. V článku „Slabošská dekadence“, uveřejněném v tomtéž časopise 15. listopadu 1917, napadal ty české a slovenské zajatce, kteří odmítali vstoupit do čs. legií.

Haškova spolupráce s „Čechoslovanem“, která mu získávala sympatie v řadách legionářů, byla stále těsnější. Hašek stále častěji opouštěl Berezno a Labuň, sídla 1. pluku, a zajížděl v rámci této spolupráce do Kyjeva. Ve spolupráci s „Čechoslovanem“ viděl hlavní těžiště své činnosti v legionářském hnutí. Odbočka Čs. národní rady, vážící si jeho práce tak záslužné pro celou zahraniční akci, vyšla jeho tajnému přání vstříc. 15. listopadu 1917 byl Hašek převeden z 1. pluku do redakce „Čechoslovana“.¹ Stal se jedním z redakčních spolupracovníků časopisu. Pro své schopnosti a neúnavnou politickou práci zaujal pak v prosinci vedoucí místo v redakci „Čechoslovana“; počátkem roku 1918 časopis již plně ideově ovládl. V tomto období, od 15. listopadu 1917 do konce února 1918, dlel Hašek nepřetržitě v Kyjevě.

Haškův přechod od 1. pluku do Kyjeva se udál v době, kdy

¹ VÚA, Haškův kmenový list z legií (t. zv. „poslužný spis“).

v Rusku byla nastolována moc dělníků a rolníků, kdy celou zemí vítězně burácela Velká říjnová socialistická revoluce. 25. října (7. listopadu) svrhli dělníci a námořníci v Petrohradu pod vedením bolševické strany po krátkém boji Prozatímní vládu. II. všeruský sjezd sovětů, který se sešel večer téhož dne, přijal světodějný dekret o míru, který odpovídal tužbám ruského lidu, a jenž vyzýval všechny válčící státy k uzavření míru. Dekretem o půdě byla bez náhrady konfiskována velkostatkářská půda a zrušeno právo soukromého vlastnictví půdy. Půda přešla do státního vlastnictví a současně dána do bezplatného užívání těm, kteří na ní pracovali. Veškeré přírodní bohatství Ruska bylo prohlášeno za vlastnictví lidu. Později byla přijata Deklarace práv národů Ruska, zajišťující svobodný vývoj a rovnoprávnost všech národů Ruska. Zahraniční dluhy carské vlády byly anulovány. II. všeruský sjezd sovětů zvolil první sovětskou vládu, Radu lidových komisařů, jejímž předsedou se stal Lenin.

Poněvadž na mírové nabídky sovětské vlády dohodové státy neodpověděly, zahájilo Sovětské Rusko mírové jednání s Německem a Rakousko-Uherskem samo. 5. prosince 1917 byla podepsána dohoda o příměří. Již při tomto jednání prosazovala německá vláda podmínky pro Sovětské Rusko neobyčejně těžké. Sovětská vláda musela tyto podmínky přijímat, nechtěla-li vydat všanc všechny vymoženosti revoluce. Byla k tomu nucena tím spíše, že neměla ještě armádu; stará armáda se rozpadla a nová ještě neexistovala.

Do února 1918 se sovětská moc rozšířila do všech krajů Ruska. Pronikala i na Ukrajinu, kde dlely čs. legie.

Moc na Ukrajině zůstala po Velké říjnové socialistické revoluci v rukou nacionalistické buržoasní Ukrajinské centrální rady. Rada neuznala sovětskou vládu, podporovala kontrarevoluční protisovětský boj generála Alexejeva a Kornilova na Donu a chystala se vojensky vystoupit proti bolševikům. Rozdružit revoluční hnutí ukrajinského lidu se jí však nepodařilo. 24. prosince 1917 vznikla na sjezdu ukrajinských sovětů v Charkově ukrajinská sovětská vláda. Mezi povstalým ukrajinským lidem a ukrajinskou buržoasní vládou došlo k boji, jenž probíhal v neprospěch centrální rady. Mnohé ukrajinské pluky přecházely bez výstřelu na sovětskou stranu. Koncem ledna 1918 došlo již k boji o hlavní město Ukrajiny Kyjev. 8. února 1918 sovětská vojska Kyjev dobyla. Na Ukrajině byla nastolena sovětská moc.

Buržoasní Odbočka Čs. národní rady přivítala Velkou říjnovou socialistickou revoluci s neskrývaným nepřátelstvím. Zmínili jsme se již o tom, že její vztah k bolševickému hnutí byl již po únorové revoluci vysloveně odmítavý. Ač prohlásila, že legie ve vnitřních ruských věcech budou zachovávat přísnou neutralitu, její jednání neodpovídalo danému slovu. 8. listopadu večer, kdy došly první zprávy o revoluci v Petrohradě, konala se v Kyjevě narychlo svolaná schůze členů Odbočky a Svazu čs. spolků na Rusi, která měla zhodnotit současnou situaci v Rusku. Na schůzi byla přijata jednomyslně resoluce, v níž se pravilo:

„V hrozné době, rozhodné pro Rusko i demokracii celého světa, my jsme na straně těch, kteří po boku spojenců bojují za takové skončení války, které by vykoupilo všechny oběti dosud přinesené, rozdrtilo německo-rakouský militarismus, tuto poslední oporu reakce, a tak přivedlo k vybudování nové Evropy svobodných národů, řídících nezávisle své osudy.

Jsouce pamětliví toho, že vnitřní nepořádky jsou nejlepším spojencem německého násilníka, stojíme po boku těch, kdož usilují o vnitřní pořádek; jsmc proto hotoví podporovati zákonnou Prozatímní vládu, vytvořenou celým Ruskem . . .

Krajané, oznamující vám resoluci čtvrtěční schůze, obracíme se k vám s důtklivou výzvou, abyste v této obtížné situaci zachovali klid, podřizovali se nařízením zákonitých orgánů Zatímní vlády . . .“¹

Tato resoluce, jejíž přijetí bylo zřejmě způsobeno impulsním tlakem řídicích se událostí, byla nedvojsmyslně zaměřena proti bolševikům a na podporu Prozatímní vlády. Byl to jeden z mála případů, kdy se vedení legií dalo po Velké říjnové socialistické revoluci strhnout k tak otevřenému vyjádření svého stanoviska. Obvykle halilo svůj protisovětský postoj a svá protisovětská vystoupení do pláštiku „neutrality“.

Až do února 1918, v době bojů o moc na Ukrajině, zasahovaly pak legie se zbraní v ruce a po boku Prozatímní vlády a Ukrajinské centrální rady do boje proti bolševikům. Svůj protisovětský postoj dalo tak vedení legií najevo nejen uvedenou resolucí, ale i činy. Nejvýznačnějším v tomto směru bylo vystoupení 2. legionářského pluku a 1. baterie 1. dělostřelecké brigády v celkovém počtu 2500 mužů proti bolševikům v Kyjevě ve dnech 11.—13. listopadu 1917. Za těchto bojů, jež

¹ Čechoslovan č. 44, 29. října (11. listopadu) 1917.

měly potlačit povstání kyjevského proletariátu vedeného bolševiky proti ukrajinské buržoasní vládě, ztratily legionářské části dva mrtvé a mnoho raněných.

Potlačovat revoluční hnutí ukrajinského lidu, který zabíral panská sídla a parceloval statkářskou půdu, pomáhal ukrajinské buržoasii i 1. pluk, jehož řady v polovici listopadu Jaroslav Hašek opustil. Tyto policejní služby ve prospěch ukrajinské buržoasie a statkářů byla zahalovány heslem „udržování pořádku“. Již v době povstání v Petrohradě odešel 3. prapor 1. pluku a kulometná jednotka do Starokonstantinova, aby bránily před rozhořčenými vojáky štábní důstojníky XI. armády. V prosinci 1917 „Surový dostal příkaz odebrati se s 2 rotami do asi 25 verst vzdálené vesnice Ivankovo, kde jsou velké sklady cukru a zrní. Hrozilo skladům těm nebezpečí se strany sedláků, kteří se na ně chystali sami. Při příchodu 6. roty do sousedního městečka vystoupila velká tlupa ozbrojených sedlácků proti našim a 3 z nich zabila, asi 6 ranila, naši pak jich položili asi 46. Na druhý den, když přišla posila 1. a 2. roty, pověšeni byli tři z vinníků srážky a ještě několik zastřeleno a raněno.“¹ Jednotky 1. pluku pomáhaly ukrajinské buržoasní vládě rovněž při násilné rekvizici potravin. „Při jedné z nich, kde asistovala 5. a 6. rota 1. pluku, došlo ve vesnici Kotelně ke krvavé srážce s bolševickým oddílem, v níž padli 3 naši vojáci a 3 byli zraněni.“² O tom, že všechny tyto akce byly řízeny vedením legií, svědčí slova samotného Masaryka, který v „Československém denníku“ 24. prosince 1917 uvedl: „Program neutrality nepřičí se tomu, aby naše vojsko pomáhalo udržovat pořádek proti anarchii, jevící se zejména v samovolných záchvatech státního a veřejného jmění . . .“

Podobně jako 1. pluk zasahovaly až do doby příchodu sovětských vojsk na Ukrajinu proti revolučnímu hnutí lidu i ostatní legionářské pluky. Všechny tyto akce nebyly ničím jiným než počátkem cesty, vedoucí později k otevřenému kontrarevolučnímu povstání proti sovětské vládě.

Jednání sovětské vlády o mír s Německem a Rakousko-Uherskem a očekávaný příchod sovětských vojsk na Ukrajinu stavěly před Odbočku Čs. národní rady naléhavou otázku, co s legiemi. Tuto otázku si však nekladla jen Odbočka; existence čs. legií v Rusku začala po Velké říjnové socialistic-

¹ J. Kudela: Deník plukovníka Švece, Praha 1921, str. 203—204.

² Pamětní kniha 1. střeleckého pluku Jana Husí, Praha 1920, str. 35.

ké revoluci vrcholně zajímat i čelné dohodové státy, především Francii a Spojené státy americké. Jejich zvýšený zájem o legie nebyl náhodný.

Imperialistický blok Dohody přivítal Velkou říjnovou socialistickou revoluci s otevřeným nepřátelstvím. Přivítal ji tak nejen proto, že znamenala vyřazení Ruska z imperialistické války, ale především proto, že ukazovala pracujícímu lidu celého světa jediné východisko z války, že nalezala u lidových mas válčících států výrazný ohlas a že z kořene vyvrátila moc zahraničního kapitálu v zemi. Dohodové vlády začaly hledat prostředky, jak zvrátit vývoj událostí v Rusku. Jejich pozornost upoutal padesátitisícový čs. legionářský sbor.

Již 7. prosince 1917 byla v Paříži zřízena „Komise pro řešení ruských záležitostí“, jež měla za úkol podchytnout všechna cizí vojska v Rusku, mezi nimi i čs. legie, pro připravovanou dohodovou intervenci proti Sovětskému Rusku. Členem této komise byl mimo jiné francouzský generál Janin, pozdější velitel čs. legií na Sibiři a za československou sekci Beneš a Štefánik. Komise začala usilovně pracovat a přes dohodová vyslanectví v Rusku záhy dosáhla spojení s čs. legiemi. Již 20. prosince 1917 se konal v Kyjevě rozhovor mezi členy Odbočky a členem francouzské vojenské mise v Rusku Vanierem, který se živě zajímal o politický i vojenský stav legií, o jejich početnost, výzbroj, velitelství sbor a o organizaci Odbočky. Přímou v intencích uvedené komise nadhodil členům Odbočky „otázku společného náboru Poláků, Rumunů a Čechoslováků, a hovoře o výhodách jeho, naznačil, že by výlohy hradili spojenci.“¹

U Odbočky Čs. národní rady nalézal zájem Francouzů o legie příznivou odezvu. Sám Masaryk na schůzi Odbočky již 11. (24.) listopadu prohlášoval, že „bolševiky nemůžeme uznati . . . V tom případě pak, že by spojenci vypověděli válku Rusku, jest v Anglii ujednáno, že Japonsko půjde proti Rusku; kdyby toto bylo proti Rusku, půjdeme se sojuzníky.“² Jak vedení legií, tak dohodové vlády spojovala společná protisovětská nenávisť. Proto oboustranné jednání nenaráželo na velké potíže. Již 7. února 1918 prohlásil Masaryk čs. legie v Rusku za součást autonomní čs. armády ve Francii. Do legií byl zaváděn francouzský cvičební a disciplinární řád. Podle oficiál-

¹ AVHÚ, pres. OČSNR, krab. 36.

² AVHÚ, pres. OČSNR, krab. 34.

ních prohlášení měly být legie převezeny z Ruska do Francie.

Od 7. února 1918 se legie staly finančně úplně závislé na Dohodě, především pak na Francii. Do počátku dubna 1918 obdržela Odbočka přes 11 milionů rublů a desítky tisíc franků a liber.¹ Finanční závislost šla ruku v ruce se závislostí politikou. Vedoucí legií v čele s Masarykem, kteří dali legionářský sbor k dispozici dohodovým imperialistům, řídili se nadále tím, co si vlády těchto států přály. Od února se legie staly hříčkou v rukou dohodových vyslanců v Rusku. Proto mohl francouzský velvyslanec Noulens, přední podněcovatel protisovětské intervence, Šebovi, veliteli malého legionářského oddílu odjíždějícího přes severní Rusko do Francie, prohlásit 20. ledna v souvislosti s převáděním legií do francouzských služeb: „Pokud se týče té vaší devisy, že musíte zůstat za každou cenu neutrální: jak lze napřed s jistotou předpokládat, že vaše žádost bude příznivě vyřízena a vy obdržíte finance od spojenců, pak vy jako část armády francouzsko-české budete podléhat místnímu velitelství francouzskému a pak není vyloučena možnost, že bychom od vás chtěli nějakou službu, jež by podle vašeho přísného měřítka mohla být také považována za porušení neutrality vůči místním stranám.“²

Právě v den vpádu německých vojsk do Sovětského Ruska, 18. února 1918, vydal Masaryk po dohodě s Francouzi legiím pokyn opustit ukrajinskou frontu a ustupovat do nitra evropského Ruska. Na žádosti sovětských úřadů, aby se legie zúčastnily boje proti vilémovským vojskům po boku Rudých gard, nebral zřetel; legionářský sbor měl proti Němcům bojovat nikoli v Rusku, nýbrž teprve až ve Francii. O tom, kudy měly legie do Francie odjet, rozhodla Dohoda. Ve svém tajném memorandu o poměru legií k Sovětskému Rusku z prosince 1917 Masaryk uváděl, že jediné možná cesta, která přichází v úvahu, je přes Murmaňsk nebo Archangelsk; „cesta přes Sibiř“, mluvilo se v memorandu, „je pro svou drahotu vyloučena.“³ Počátkem března 1918 oznámil však náčelník francouzské vojenské mise v Rusku generál Niessel autoritativně vedení legií, že „jediné řešení, které za stávajících poměrů možno bráti v úvahu, je okamžitý odjezd legií do Sibiře.“ Dodával součas-

¹ AVHÚ, pres. OČSNR, krab. 34. Čechoslováci ve válce a v revoluci str. 158—9. Podobně jinde.

² AVHÚ, pres. OČSNR, krab. 8, dopis Šebův Masarykovi z 23. I. 1918.

³ AVHÚ, pres. OČSNR, krab. 10.

sně, že z legionářského sboru je nutno vyloučit všechny politiky nespolehlivé elementy a stvořit z něho jednolitou pevnou organizaci.¹

Na základě tohoto francouzského rozhodnutí začalo vedení legií v druhé polovině března jednat se sovětskou vládou v Moskvě o přepravu legionářského sboru přes Sibiř a Vladivostok do Francie. Sovětská vláda, jak je známo, vyšla tomuto požadavku ochotně vstříc. Vedoucí legionářské delegace v Moskvě, sekretář Odbočky Čs. národní rady Jiří Klecanda nejednal však jen se sovětskou vládou, nýbrž i s ruským kontrarevolučním podzemím, které připravovalo svržení sovětské moci. O tomto podzemním hnutí informoval podrobně v pravidelných důvěrných dopisech i Odbočku Čs. národní rady. V jednom z takových důvěrných dopisů ze 14. března 1918 psal: „Pokusy o reorganizaci vlády (diplomatický výraz pro svržení bolševiků – J. K.) s kterékoli strany nemají naděje na zdárný výsledek, a to tím spíše, že Moskvu se nepodaří udržeti v případě německého nástupu . . . Další rozhodování učiníme až na Sibiři. Zatím tedy heslo: do Sibiře, do Omska – a ne přímo do Francie.“² V přísně důvěrném dopise z 25. března naznačoval již plán, který se o dva měsíce později uskutečnil: „S linií obrannou počítá se na Volze, v horším případě s Uralem. K tomu všemu má přijíti přirozenou cestou. Ne-li, tedy převratem . . . Posice naše se uznává úplně . . . To jsou ovšem daleké perspektivy, které však při dnešní situaci mohou se státi podivuhodně blízkými . . .“³ V dalších dopisech podrobně popisoval situaci v kontrarevolučním podzemí, jednání s Angličany, kteří právě v té době vysadili v severním Rusku své první intervenční jednotky, a možnosti protisovětského vystoupení čs. legií po boku dohodových vojsk.

Tak bylo připravováno kontrarevoluční povstání čs. legií proti sovětské vládě. Zatím co dohodové intervenční jednotky měly zaútočit z okrajových částí Ruska, intervence legií měla vypuknout přímo v sovětském zázemí.

V této souvislosti se vtírá otázka, proč vedení legií nevystoupilo proti bolševikům již v únoru a v březnu 1918 na Ukrajině, proč za oblast vystoupení byla vybrána právě Sibiř. Je třeba říci, že o vystoupení na Ukrajině se velmi vážně uvažovalo. Tohoto problému se dotýkala již listopadová mezispojenecká

¹ AVHÚ, pres. OČSNR, krab. 36.

² AVHÚ, Dokumenty k vystoupení proti bolševikům, J(8)2, č. 271.

³ AVHÚ, pres. OČSNR, krab. 5.

konference v Jassách. V tomto smyslu jednal Masaryk i se známým carským reakčním generálem Alexejevem, který od listopadu 1917 bojoval na Donu proti bolševikům, a s jinými předními činiteli ruské kontrarevoluce. Než od tohoto úmyslu bylo nutno upustit především proto, že i v legiích začala narážet ohlas Velká říjnová socialistická revoluce. Podle pozdějšího Masarykova prohlášení by bylo vystoupení na Ukrajině znamenalo, že by se byl v souvislosti s bojem proti bolševikům rozpoutal i boj uvnitř legií, boj prostých legionářů proti zpátečnickým důstojníkům. Bylo nutno brát v úvahu i to, že bolševická moc v evropském Rusku byla již pevně zakotvena, kdežto na Sibiři nebyla ještě ani zdaleka tak pevná; také počet ozbrojených sil tam byl nepatrný. Mimo to vedení legií doufalo, že se cestou na Sibiř zbaví všech nepohodlných živlů a zkonsooliduje tak řady legionářského sboru. Intervence na Sibiři slibovala tudíž mnohem větší úspěch než v Rusku evropském.

V připravované protisovětské intervenci viděl Masaryk správně vůdčí úlohu Spojených států amerických. 19. února 1918, několik dní před svým odjezdem z Ruska, uvedl na schůzi Odbočky Čs. národní rady: „Důležitou se pro nás stává Amerika . . . Musí se však ještě mluvit s Wilsonem. Tím přecházím nakonec ke své osobě. Jsem zde jak na trní. Moje místo zde již není. Měl bych jeti na západ zpracovat Wilsona. Ten všelicos ještě nechápe a já vím, co mu odpovědět. Wilson bude hrát velikou roli . . . Já při svých jednáních s Wilsonem atd. mohu se stále odvolávat na naši silnou, nezkaženou armádu zde . . .“ A aby blíže osvětlil, čeho se budou jeho jednání s Wilsonem týkat, konstatoval: „Vaníček myslí, že naše vojsko nebude na frontě (ruské – J. K.). Já myslím, že ještě bojovatí bude.“⁴

O těchto jednáních, která probíhala mezi vedením legií a dohodovými vládami a jež se týkala příprav k protisovětské intervenci, nebyli prostí legionáři pochopitelně informováni. Před nimi se stále mluvilo o tom, že hlavním cílem legií zůstává boj proti Německu a Rakousko-Uhersku na frontě. To se úmyslně zdůrazňovalo i v době, kdy sovětská vláda vedla s těmito státy jednání o mír v Brestu Litevském; sovětská vláda měla tím být v očích legionářů diskreditována jako činitel, který uzavírá mír s úhlavním nepřítelem Čechů a Slováků a který zabraňuje legiím bojovat proti německému imperialis-

⁴ AVHÚ, pres. OČSNR, krab. 34.

mu. Toto buržoasně nacionalistické protisovětské stanovisko Odbočky přejímala většina prostých legionářů. Plně se s ním ztotožnil i Jaroslav Hašek.

Jaroslav Hašek, který od 15. listopadu 1917 začal pracovat přímo v redakci kyjevského „Čechoslovana“, s obavou sledoval vývoj událostí v Rusku. Sledoval je ovšem nikoli s třídního, nýbrž vysloveně s nacionalistického stanoviska, se stanoviska boje legií proti Německu a Rakousko-Uhersku, se stanoviska toho, zda vývoj událostí v Rusku tomuto boji prospěje či ne. Význam Velké říjnové socialistické revoluce Hašek tak jako většina prostých legionářů nechápal. Rozhodujícím hodnotícím měřítkem situace v Rusku byla pro něho možnost otevřeného boje se zbraní v ruce proti Rakousko-Uhersku, boje, o němž stále ještě věřil, že představuje jedinou možnou cestu k rozbití Rakousko-Uherska a vzniku samostatného československého státu. Hodnotil-li již v létě 1917 v souvislosti s rozpadem ruské armády se svého nacionalistického stanoviska činnost bolševické strany záporně, pak se tento jeho záporný vztah k ní po Velké říjnové socialistické revoluci ještě více prohloubil.

Tak jako prosté příslušníky legií zasáhla i Haška Velká říjnová socialistická revoluce neočekávaně. Přinášela s sebou otázku, co se stane s legiemi. Hašek v této době touto otázkou přímo žil. Jednání sovětské vlády s centrálními mocnostmi o mír činilo existenci čs. legií v Rusku včetně jejich boje proti Rakousko-Uhersku v očích legionářů pochybnou. Hašek stejně jako mnozí jiní příslušníci legií ztrácel perspektivu boje. Vlnu beznaděje nezpůsobila ovšem v prvních týdnech po Velké říjnové socialistické revoluci jen situace v Rusku; způsobilo ji i vědomí, že Němci stahují své síly na západ k nové ofenzivě proti Francii i vědomí úspěšně se vyvíjejících pokusů rakouské vlády o uzavření separátního míru s Dohodou. Zdálo se, že centrální mocnosti vyjdou z boje vítězně a že celá zahraniční legionářská akce ztroskotá. Aby zachránil, co se zachránit dalo, přišel Hašek s návrhem na speciální reorganizaci čs. legií.

K tomuto svému návrhu si připravoval Hašek půdu ve 45. čísle „Čechoslovana“ z 5. listopadu 1917, a to článkem „Minulost a přítomnost“. Článek je cele věnován problémům individuálního teroru. Zabývá se v úvodu historií individuálního teroru v Rusku, a to od roku 1880, kdy byl podniknut zdarilý atentát na cara Alexandra II., až po atentáty v období

první ruské buržoasně demokratické revoluce v r. 1905. Závěry, ke kterým Hašek dospěl, formuloval takto: „Atentáty jsou vždy v revoluci na svém místě, poněvadž jsou částí boje... Teror je nezbytnou součástí národního povstání. Všichni revolucionáři vycítují, že nic jiného není tak strašné a účinné, jako tento způsob boje. Atentáty jsou stejně událostí historickou jako útok povstalců na vládní vojska. Jest to jakýsi doplněk k teorii boje, úžasný na první pohled, ale vyplývající z celého revolučního snažení jako naprosto přijatelný prostředek a forma zápasu.“

Poté Hašek přechází k líčení utlačovatelské úlohy habsburské monarchie a se stanoviska individuálního teroristy končí: „Za naši politickou prací byly i touhy po klidném vývoji, a vše, vše daro... A tak nic jiného nezbyvá a jiného východiska dnes není, než adresovat na korunované hlavy ve Vídni a v Berlíně hroznu větu, kterou řekl ruský básník-revolucionář Kaljajev: Smrt za smrt.“

Tento článek, jež Hašek uvedl pod svým pseudonymem dr. Vladimír Stanko, byl theoretickou přípravou porady, která se konala v redakční místnosti „Čechoslovana“ a která byla svolána Haškem a některými důstojníky z legií, mezi nimiž byl i poručík Švec. Na poradě měl být projednán návrh reorganizace čs. legií v teroristické skupiny; návrh měl pak být předložen Odbočce Čs. národní rady. Úkolem vypracovat předběžné stanovky organizace a řád „teroristických skupin československých“ byl pověřen Jaroslav Hašek, který proto prostudoval v několika týdnech množství patriční literatury.

Haškov návrh se skládal z několika paragrafů, pojednávajících o tom, co bude třeba činit, nepovede-li zahraniční legionářská akce k úspěšnému konci a zůstane-li Rakousko-Uhersko zachováno, nebo bude-li chtít český národ odškodnit pouhou autonomií v dosavadním rámci říše. Podle Haškova návrhu v tom případě „československý voják zamění otevřenost lstí, frontální útok – podkopem, boj tváří v tvář – zákeřným přepadáním“. Legionářské oddíly ve všech dohodových zemích se měly formálně rozejít a likvidovat. Jejich příslušníci však měli vytvořit novou tajnou organizaci pod vedením Československé národní rady. Byli povinni najít si odpovídající zaměstnání a ze svého platu finančně podporovat organizaci. Návrh předpokládal, že organizaci v každé zemi bude spravovat trojčlenné direktorium, jmenované Čs. národní radou a vybavené diktátorskou mocí. Dále návrh říkal, že proti roz-

hodnutí direktoria „není odvolání. Neuposlechnutí jeho rozkazů trestá se smrtí“. Jména členů direktoria měla zůstat neznáma; členové organizace se měli stýkat pomocí tajných hesel. Každý příslušník organizace, jemuž direktorium přidělilo úkol, si měl být vědom toho, že „jediným a nejvyšším cílem života každého člena jest zkáza Rakouska.“ Návrh zavazoval každého člena organizace „dojížděti občas do Rakouska a tam buď aranžovati nebo prováděti přímé akce na všemožné poškozování nepřátelské říše. To jest: 1. ničení železnic, vyřezování důležitých mostů a tuncly, strhávání telegrafní a telefonní vedení. 2. Ponoukati dělnictvo k stávkám, všemožně živiti sociální nepokoje, využívatí kdejakou nespokojenost lidu pro zostření nálady protivládní, protistátní a protidynastické. 3. Neustále utvrzovati národ ve víře, že za hranicemi žije velická národní armáda, která v okamžiku výbuchu vtrhne do zemí československých . . . 4. Zjišťovati spolehlivé osoby, které se za světové války jakkoliv na československém lidu provinily, a postupně je odštělovati . . . 5. Zabíjetí ministry, pronásledovati najmě mistodržitele v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a vládní pomocníky v Uhrách, odštělovati členy panovníckého rodu habsburského a pokud možno i hohenzollernského, nešetřiti jejich světské i církevní pomahače . . .“¹

Tento Haškův návrh, který byl po diskusi přijat všemi přítomnými, pochopitelně u Odbočky Čs. národní rady neprošel. Je však charakteristický po několika stránkách. Na první pohled je patrné, jak hluboce Hašek ještě žil ve své anarchistické minulosti. Typický je i pro ideovou rozkolísanost příslušníků legií v prvním období po Velké říjnové socialistické revoluci. Zdálo se, že legionářské hnutí skončí ve slepé uličce. Hašek, který tuto možnost správně viděl, nevyvodil však z ní závěr, že celá zahraniční akce šla po špatné cestě, že všechny krvavé oběti, kterých si dosud boj proti Rakousko-Uhersku vyžádal, byly zbytečné. Skutečnou cestu národně osvobozenického boje, jak ji již v této době začali správně chápat čeští a slovenští sociální demokraté v Rusku, Hašek ještě neznal. I to ukazuje, do jaké míry zůstal koncem roku 1917 myšlenkově vzdálen ideám Velké říjnové socialistické revoluce.

V období od polovice listopadu 1917, tedy od definitivního příchodu do redakce kyjevského „Čechoslovana“, až do konce února 1918 uveřejnil Hašek ve zmíněném časopise přes 20

svých prací. Byl mezi nimi i překlad čínské povídky „O bleše a císaři Ihangovi“.¹ Ráz a charakter jeho literárních příspěvků se však oproti předešlému období podstatně změnil. Dřívější nejoblíbenější typ Haškovy literární práce, protirakouská satira, jež v humoristické formě kritisovala křiklavé nedostatky rakouského vládního systému, úplně v tomto období zmizela. Jedinou výjimkou je povídka „Hořícký okresní hejtman“, uveřejněná ve 48. čísle „Čechoslovana“ z 26. listopadu 1918 a vtipně karikující chorobnou podezřívavost rakouské censury a zaslepenost rakouské propagandy. Jedinou jeho samoučelnou a nic neříkající, i když ovšem zábavnou prací z tohoto období je jeho novoroční feuilleton v 53. čísle „Čechoslovana“ z 31. prosince 1917. Všechny ostatní jeho příspěvky mají oproti předešlému období odlišný ráz, spočívající ne ovšem v tom, že by Hašek opustil protirakouskou tematiku, nýbrž v tom, že nevytváří práce humoristické, ale přechází k tvorbě vážného charakteru. Situace se vyvíjela tak, že vyžadovala ne již humoristickou formu boje, nýbrž vážné, přímé, otevřené a rozhodné slovo. A Hašek v době, kdy šlo o bytí či nebytí celé zahraniční akce, neváhal toto slovo pronést.

Ve svých pracích prosazoval Hašek především myšlenku, že boj proti Rakousko-Uhersku nesmí za žádných okolností končit. Jednání sovětské vlády s Německem a Rakousko-Uherskem o mír vyvolávalo u legionářů, kteří vývoj v Rusku a zvláště pak tento krok bolševické strany vůbec nechápali, vlnu defaitistické nálady. Hašek proti ní všemožně bojoval, používaje k tomu několika forem.

Vědomí nutnosti boje proti habsburské monarchii se snažil posílit odkazem na české dějiny. Proto sáhl k revolučnímu roku 1848. V článku „Průkopníci české revoluce“, uveřejněném ve 47. čísle „Čechoslovana“ z 19. listopadu 1917, líčil reakční úlohu habsburské monarchie a útlak českého národa v předvečer revoluce, počátky tajného spolku Repeal a jeho program a oprávněně vyzvedl úlohu Emanuela Arnoalda. Z průběhu revolučních událostí věnoval pozornost především pražskému červnovému povstání a programu českých radikálních demokratů, kteří, připravující na květen 1849 povstání, žádali rozbití Rakouska a vytvoření samostatného českého státu. Článek byl ovšem psán z ryze idealistických posic; ne-

¹ J. Kopta: Třetí rota, str. 490—493.

¹ Čechoslován č. 3, 17. února 1918. Podle názoru s. R. Pytlíka nejde o překlad, nýbrž přímo o vlastní Haškovu práci.

věnoval žádnou pozornost úloze české liberální buržoasie a za hlavní důvod pádu pražského povstání prohlašoval to, že Češi neměli armádu. Na rozdíl od roku 1848, končil Hašek, musí si každý uvědomit, „jaké plus máme dnes proti těm dobám. Naším plus je naše revoluční armáda . . . Každý Čech musí být českým revolucionářem, aby Rakousko vzalo za své.“ K vylíčení utlačovatelské úlohy habsburské monarchie použil historické látky i v článku „Před dvaceti lety“, jenž byl otištěn v též čísle „Čechoslovana“. Popisoval v něm protiněmecké bouře v Praze z konce roku 1897, jichž se jako patnáctiletý student sám účastnil.

Aby v legionářích i zajatcích posílil víru v nutnost protirakouského boje, věnoval Hašek v tomto období několik článků vnitřní situaci Rakousko-Uherska a útluaku českého pracujícího lidu za války. V článku „Proces 39 českých kovářů“ („Čechoslovan“ č. 48, 26. listopadu 1917) ukazoval hmotnou bídu a vykořisťování českého dělnictva za války a ostře protestoval proti jeho perskuci, jež se projevila mimo jiné v soudním procesu proti několika desítkám dělníků z Ringhofferovy továrny v Praze, kteří na hladové příděly potravin odpověděli stávkou. Týmž případem se zabýval i v článku „Černožluté vánoce českého dělníka“ („Čechoslovan“ č. 52, 24. prosince 1917). Na výsledku soudního procesu s dělníky z Ringhofferovy továrny, odsouzenými k mnohaměsíčnímu žaláři, dokumentoval růst revoluční nálady v Čechách a zpátečnické rakouské sociální zákonodárství. V závěru článku dokazoval, že „upravit poměry českého dělnictva může jedině samostatný český stát.“ Rostoucí revoluční protirakouské a protiválečné nálady lidu a mezi jiným i lednové generální stávky si všiml ve dvou feuilletonech („Čechoslovan“ č. 2 a 3, 14. ledna a 17. února 1918), v nichž použil jako rámce rozmluvy Hradčan s petřínskou rozhlednou. Oba tyto feuilletony jsou důležitým krokem vpřed v Haškových politických názorech; zřejmě pod vlivem lednových a únorových událostí na Ukrajině, jichž byl osobním svědkem, nemluvil již o tom, že proti Rakousko-Uhersku bojuje český národ jako celek, nýbrž začal v národu rozlišovat třídy. Začal správně vidět, že „společnost měšťáků se srdcem zaječím všela černožluté prapory na staroměstské radnici, aby udržela své vily a císařské řády“. Na druhé straně pak se „před našimi zraky vynořovala prací ztvrdlá ruka českého lidu a my jsme věděli, že až lid promluví, až udeří ta křemenná pěst, že rozrazí řetěz těch pár století společného žití s Vídní...“

V článku „Vyčistěte státní rakouskou registraturu“ („Čechoslovan“ č. 49, 3. prosince 1917) poukazyval na hospodářské vykořisťování Čech a žádal i pro český národ právo sebeurčení. Mír bez anexí a kontribucí, jak jej navrhovala sovětská vláda, byl ochoten přijmout jen tehdy, když Rakousko-Uhersko bude rozbito. Protirakouský „Feuilleton“ („Čechoslovan“ č. 50, 10. prosince 1917) popisoval katastrofální zásobovací situaci v Rakousku a pokusy o falsifikaci českých dějin se strany německých novin a časopisů. Jiný jeho „Feuilleton“ („Čechoslovan“ č. 1, 7. ledna 1918) je zajímavý především tím, že ukazuje zmatek, který v německých vládních kruzích vyvolal požadavek sovětské vlády o sebeurčení národů a požadavek míru bez anexí a kontribucí.

V rámci mírového jednání sovětské vlády věnoval Hašek rovněž pozornost návratu českých a slovenských zajatců do Rakouska. V povídce „Tragedie šikovatele Adalberta Raubeho“ („Čechoslovan“ č. 49, 3. prosince 1917) ukazoval, že takové zajatce čeká opět fronta; povídka se tak stala zároveň výzvou, nevracet se do Rakouska.

Myšlenky Velké říjnové socialistické revoluce zůstávaly však Haškovi – stejně jako zdrcující většině legionářů – v tomto období cizí. Jeho ideálem byl i nadále boj proti Rakousko-Uhersku se zbraní v ruce. Již to určovalo jeho vztah k bolševické straně. Hašek ovšem některé důsledky Velké říjnové socialistické revoluce nemohl nevidět. Psal na příklad v tomto smyslu, že „Evropou se žene vlna revoluční demokracie, kterou bude sražen každý, kdo by chtěl jí zastoupit cestu.“¹ Všiml si, že rakouská vláda se snaží konfiskovat zprávy o průběhu a významu událostí v Rusku. Dokonce „vyšlo najevo“, psal, „že byly konfiskovány zprávy c. k. meteorologické stanice o východních větrech.“² O příčinách a důsledcích těchto skutečností stejně jako o hlubokém významu bolševických hesel o sebeurčení národů a o míru bez anexí a kontribucí však blíže neuvažoval. Je rovněž známo, že Hašek se již v prosinci 1917, když začaly proskakovat první zprávy o cestě legií do Francie, s tímto rozhodnutím neztotožňoval, poukazuje na to, že do legií bude zaveden bezduchý francouzský disciplinářní řád a že demokratické vymoženosti dobrovolců (komitety, sjezdy a j.) budou odstraněny. V této souvislosti se přimlouval

¹ „Černožluté vánoce českého dělníka“, Čechoslovan č. 52, 24. prosince 1917.

² „Feuilleton“, Čechoslovan č. 50, 10. prosince 1917.

za to, aby legie zůstaly v Rusku. „Tolik jsme se nazvanili o slovanství,“ zdůrazňoval v soukromých rozhovorech v prosinci 1917, „a v nejhorší době necháme Rusko na holičkách?! Napřed jsme my potřebovali Rusko a teď Rusko potřebuje nás. Měli bychom pomoci ruskému lidu.“¹ Požadavek, aby legie zůstaly v Rusku, diktovala Haškovi ovšem nikoli snaha pomáhat Velké říjnové socialistické revoluci, postavit se po bok bolševikům, nýbrž, jak jsme uvedli, jeho protifrancouzské stanovisko, jeho slovanské cítění, včde k za to, že před několika lety umožnilo Rusko rozvinout zahraniční legionářskou akci a především pak jeho nesmiřitelný protirakouský postoj. Toho, aby ztotožňoval ruský lid s bolševickou stranou, byl Hašek ještě dalek. O tom nejprůkazněji svědčí serie jeho protibolševických článků z prosince 1917 a z ledna 1918.

Skrytých protisovětských narážek používal Hašek v tomto období i v protirakouských článcích, které jsme již uvedli. V mnoha svých příspěvcích, věnovaných téměř výhradně událostem v Rusku, dával však své stanovisko najevo otevřeně.

První z jeho takových prací byl vánoční „Feuilleton“ („Čechoslovan“ č. 52, 24. prosince 1917). Ostrě napadl bolševickou stranu za to, že zrušila vánoční svátky. Článek obsahoval řadu jiných protibolševických výpadů, psaných v duchu buržoasní Odbočky Čs. národní rady. Hašek znovu operoval tím, že bolševici jsou spojenci Němců, nezastavuje se ani před osobou Leninovou. Touž myšlenku, která, jak se sám záhy přesvědčil, vůbec neodpovídala skutečnosti, opakoval i v básni „Psaní prvnímu pluku“, uveřejněné v témž čísle „Čechoslovana“. Vyslovoval se v ní v soulase s propagandou Odbočky Čs. národní rady proti bolševikům a projevoval neskrývané sympatie ukrajinské buržoasní centrální radě, na jejímž území legie žily a která se chystala k válce se sovětskou vládou. Přesto však z Haškovy básně zaznívá tón, který vybočuje z celého jejího rámce. Na jednom místě Hašek uvádí:

„I v Austrii to pěkně pokračuje,
že lépe nemožno si přát,
na Schönbrunn z Ruska velký vítr duje,
to už je těžko zapírat.“

Hašek tedy viděl aspoň částečně vliv Velké říjnové socialistické

¹ O. Zemek: Světovým požárem, Praha 1929, str. 199.

ké revoluce na vývoj událostí v Rakousko-Uhersku. Již hlubší zhodnocení tohoto faktu by mu bylo muselo ukázat nesmyslnost všech protisovětských pomluv včetně pomluvy o spojení bolševiků s Němci. Hašek však tuto skutečnost přešel, aniž se u ní blíže zastavil.

Protibolševicky je zaměřena i jeho obšírná báseň „Co se všechno v minulém roce na světě stalo“ („Čechoslovan“ č. 53, 31. prosince 1917). Hašek opět sympaticky mluví o ukrajinské buržoasní vládě, o níž věřil, že na rozdíl od sovětské vlády bude s Německem a Rakousko-Uherskem dále bojovat. Pochvaluje si, že carský generál Kaledin sbírá na Donu vojsko proti sovětům a že ukrajinská vláda odzbrojuje bolševiky. V závěru uvedl, že nevěří na uzavření separátního míru mezi centrálními mocnostmi a sovětskou vládou.

Týmž duchem je proniknut i jeho veršovaný „Malý feuilleton“ („Čechoslovan“ č. 1, 7. ledna 1918). Je to vlastně přehled posledních událostí, odehrávajících se v Rusku a Rakousko-Uhersku. Hašek se v něm nepříznivě staví k vítěznému postupu sovětských vojsk na Ukrajině.

Odmítavý protisovětský postoj zaujímá Hašek i v následujícím veršovaném „Malém feuilletonu“ („Čechoslovan“ č. 2, 14. ledna 1918). Na rozdíl od předešlých jeho prací nalézáme však v tomto feuilletonu zcela nové rysy Haškových politických názorů. Hašek se sice neztotožňuje s úspěšně se rozvíjícím nástupem sovětských vojsk na Kyjev, na druhé straně však píše:

„Kapitalista mnohý opět ztratil
na burse jmění kdysi nabyté,
a starý rád se v chaos pestrý zvrátil,
kol sebe pláč a nárek nyní slyšíte.“

Druhé čtyřverší, význačné pro Haškův politický postoj, se týkalo ukrajinské buržoasní vlády. Znělo:

„Chce Ukrajina se světem žít v míru,
v Litevském Brestu delegaci má,
a člověk v leccos všechnu ztrácí víru
a zbude mu jen pod svícnem tma.“

První čtyřverší ukazuje, že Hašek začal poznenáhlu chápat, oč v Rusku vlastně jde. Je to jeden z jeho prvních projevů, v němž použil slova „kapitalista“, v němž se na průběh událos-

ti začal dívat s třídního hlediska. Z čtyřverší je patrné, že s opatrěním, namířenými proti kapitalistům, sympatizuje. Druhé čtyřverší svědčí o tom, jak skutečnost bortila dřívější Haškovy politické názory. O buržoasní protibolševické Ukrajinské centrální radě věřil, že je vládou protiněmeckou, že ve válce bude pokračovat a že po boku jejího vojska budou bojovat proti Němcům i čs. legie. Rada však poslala do Brestu Litevského delegaci, aby jednala s centrálními mocnostmi o mír. Hašek, který na stránkách „Čechoslovana“ dával své politické názory otevřeně najevo, přiznával, že se mýlil, že v leccos, v co dříve věřil, víru ztratil. Skutečnou svou tvář odhalila však Ukrajinská centrální rada teprve o měsíc později, kdy k boji proti bolševikům pozvala na Ukrajinu německé vojsko.

Druhé číslo „Čechoslovana“, které vyšlo 14. ledna 1918, bylo současně posledním, jež bylo vytištěno v Kyjevě za vlády Ukrajinské centrální rady. Hašek do té doby nepřišel ještě do přímého styku se sovětskými vládními představiteli, úřady a sovětskými ozbrojenými silami, nepřišel ještě do přímého styku se sovětským prostředím. S myšlenkami Velké říjnové socialistické revoluce se seznamoval prostřednictvím tendenčních zpráv buržoasní Odbočky Čs. národní rady. V lednu nesly ještě všechny jeho příspěvky, dotýkající se událostí v Rusku, protibolševický charakter. Přesto však síla událostí, k nimž byl dán Velkou říjnovou socialistickou revolucí podnět, našla neuvědomělou odezvu i u něho. Hašek začal správně chápat růst revoluční nálady v Rakousku v souvislosti s novou revolucí v Rusku. Oproti většině legionářů začal vidět, že český národ není jednolitá masa, nýbrž že má svou buržoasii, která spolupracovala s vídeňskými vládními kruhy v rozporu s míněním širokých vrstev lidu, které habsburskou monarchii nenáviděly. Základní smysl událostí v Rusku, vyvlastňování kapitalistů, rovněž postřehl. Naproti tomu jeho dřívější myšlenkovou jistotou značně otrásl fakt, že nejen sovětská vláda, ale i Ukrajinská centrální rada, v níž tak věřil, začala jednat s centrálními mocnostmi o mír. Vše to byly nepatrné počátky Haškova myšlenkového přerodu, přerodu, který byl nebyvale urychlen tehdejšími událostmi na Ukrajině.

Další, třetí číslo „Čechoslovana“, vyšlo až 17. února 1918, tedy po více než jednoměsíčním odmlčení, což bylo vynuceno válčnou situací. Sovětská vojska přešla koncem ledna 1918 k útoku na Kyjev. 8. února Kyjeva dobyla. Ve městě byla nastolena sovětská moc. Kyjev se stal sídlem ukrajinské sovětské

vlády. Čs. legie se po prvé za své existence octly v sovětském prostředí.

Nové prostředí a možnost bezprostředně se seznámit s myšlenkami bolševické strany začaly působit na mnoho řadových legionářů. Pod náporom nových myšlenkových proudů začalo kolísání uvnitř legií. Podle pozdějšího Masarykova přiznání představovala druhá polovina února 1918 nejnebezpečnější krizi, kterou kdy čs. legie v Rusku prožívaly, krizi, k jejímuž úspěšnému překonání pomohl Odbožce Čs. národní rady především vpád vilémovských vojsk do Sovětského Ruska a rychlý ústup legií z Ukrajiny. Myšlenkovou krizi neprocházeli však jen prostí legionáři, nýbrž i někteří významní pracovníci legií. Byl mezi nimi i Jaroslav Hašek.

O tom, jak na Haška působil příchod sovětských vojsk do Kyjeva a možnost bezprostředního styku s bolševickým myšlenkovým světem, svědčí nejlépe jeho báseň, otiskovaná pod názvem „Malý feuilleton“ v 3. čísle „Čechoslovana“ ze 17. února 1918. Zněla:

„Dnů bouřlivých teď prožili jsme řadu,
když o Kijev se bojovalo zas,
v těch dobách rád bych rakouskou zřel vládu,
a jak si Czernin s hlavy trhá vlas.

Je po míru a doma revoluce,
Viedeň se chvěje ve svých základech
a se všech stran v ni hromy bijí prudce,
i Berlín otrásá se ve svých zdech.

A heslo vzniklo, ujalo se s chutí,
korunovaní pláčí králíci,
do mučednických gest se vlády nutí,
„Pryč s císaři“ když zahřmí ulici.

Svět celý hoří a bouře zní světem,
a císařství již všude skonává,
a nový život našim hlásá dětem
světové záře rudá záplava.

A autorita ku podivu padá,
uniforma cena klesá zlacených
a v parlamentě nárek vede vláda
nad českým státem pro ni ztraceným.

Postupím, Schönbrunn ztrácí se v dáli
jak nepřijemná fata morgana,
a černožlutý prapor doma pálí.
Úloha říše nyní dohrána.

A všichni půjdem ruku v ruce,
jak píseň zní k nám z Omladiny let,
jak přední strážce velké revoluce
všem vybojovat nový lepší svět.“

Na Haška, jak je zřejmé, zapůsobila možnost přímého styku s bolševickým myšlenkovým světem. Je však nutno vidět, že v této básni vyzvedá pouze jednu stránku Velké říjnové socialistické revoluce, a to její mezinárodní ohlas a význam. Hašek si byl dobře vědom toho, jakou vlnu revolučního hnutí vyvolala v Rakousko-Uhersku. Tuto její stránku bez výhrad přijal. Byl to velký krok vpřed, neznamenal však ještě, že by pochopil Velkou říjnovou socialistickou revoluci jako celek. Tak prudký obrat u člověka, který ještě před několika týdny psal nedvojmyslně protibolševické články a básně, nebyl ani možný. Hašek prostě z myšlenek Velké říjnové socialistické revoluce vybíral jen ty, které se shodovaly s jeho základním politickým názorem a cílem, s cílem boje proti habsburské monarchii. V té době už zřetelně viděl, že prohlášení spojení bolševiků s Němci bylo pouhou pomluvou. Bylo již rovněž patrné, že k podepsání míru mezi sovětskou vládou a Německem asi nedojde, že se Německo a Rakousko-Uhersko pokusí řešit situaci zbraněmi. A Hašek pevně věřil, že čs. legie budou první, které se postaví německým vojskům na odpor. V otázce společného protiněmeckého a protirakouského boje se Hašek plně ztotožňoval s bolševickou stranou.

Bylo-li 3. číslo „Čechoslovana“ nesené ještě převážně starým duchem, pak jeho 4. číslo, které vyšlo 24. února 1918 a jež bylo současně posledním číslem „Čechoslovana“ vůbec, mělo již úplně odlišný charakter. Toto číslo zabořilo ostře doleva a přijalo základní principy Velké říjnové socialistické revoluce za své. Síla a velikost bolševických myšlenek přinášela s sebou nutnost důkladného přehodnocení celé dosavadní činnosti, všech dosavadních politických názorů a vytčení nových cest a perspektiv v národně osvobozeném boji.

Nový pohled na vývoj světových událostí i na Velkou říjno-

vou socialistickou revoluci otvíral před očima legionářů především úvodník uvedeného čísla „Čechoslovana“. Týkal se hodnocení světové války, vztahu k Sovětskému Rusku a boje čs. legií. Válka, pravilo se v něm, byla vyvolána „intrikami a choutkami imperialistickými“, a to přes odpor lidových mas, „které byly donuceny bojovat pro zájmy sobě cizí“. Má-li nesmyslné vraždění a ničení hmotných i kulturních hodnot přestat, musí pracující lid všech zemí jít ve stopách ruské revoluce. Voják, jemuž bude nařizováno potlačovat revoluční lidové hnutí, si musí uvědomit, „že zbraň, namířená na vzbouřence, je namířena proti němu“. Pracující lid Evropy je povolán k tomu, „aby zbořil všechny společenské a hospodářské přehrady, aby podal pomocnou ruku ruské revoluci, která nemůže se stále bít za všechny a za sebe. Uposlechne varovného hlasu dějin, aby opět nebyl zbaven ovoce svého úsilí a práce? . . . Obrovský zápas ruské revoluce volá k jeho svědomí, k jeho citu i rozumu. Zda zůstane toto volání pouze voláním na poušti? Odpověď na tuto otázku je odpověď historická. Neboť jí bude se řešit problém národů a států, problém lidu a národa, tato odpověď *dnes* rozhodne o konečném vítězství zítřka v boji se věrejškem . . .“

Po těchto obdivuhodně pravdivých slovech přešel úvodník k vytyčení úkolů čs. legií. „Nemáme tušení o všech těch nebezpečnostech,“ pokračoval, „které čekají na ruskou i naši revoluci. Naprahují na nás svou zlověstnou pěst trůny i kapitál . . . Všichni zde v nejtěžších zkouškách musíme být jedinou vnitřně pevnou armádou české věci. Společně nebezpečí, společná víra a společná vůle musí zatlačit do pozadí všechny politické spory a vynášení své politické různosti . . . Každé váhání a každé kolísání bylo by podlomením živelné síly jednotné vůle československého lidu. Při tom nemůže být žádných sporů o tom, jak se má postupovat dál. Mobilisujme celou dílnu české revoluce, ať ví pání z Vídně, že se jich ani v této chvíli nebojíme!“

Úkoly, vytyčené takto čs. legiím, byly správné a jasné: legie se měly účastnit po boku sovětských vojsk boje proti nastupujícím německým a rakouským armádám, které 18. února vpadly do Sovětského Ruska, a současně s obranou vymoženosti Velké říjnové socialistické revoluce bránit i věc českého a slovenského pracujícího lidu, jemuž cesta bolševiků ukazovala stále zřetelněji cestu k národnostnímu i sociálnímu osvobození. „Čechoslovan“ ovšem zapomněl, že není pánem legií. Buržoas-

ní Odbočka Čs. národní rady, nenávidící sovětskou vládu, jeho plány dokonale zkřížila.

Velkou pozornost věnoval „Čechoslován“ všem opatřením ukrajinské sovětské vlády namířeným proti buržoasii a statkářům. Vítal tato opatření stejně sympaticky jako řešení národnostní otázky, které se dalo ve prospěch jednotlivých národů, deptaných dříve carismem.

Značný význam měly i zprávy o levicovém hnutí Čechů a Slováků v Rusku. Prostí legionáři se tak dovídali o věcech, o nichž „Československý denník“, oficiální orgán Odbočky Čs. národní rady, vycházející od 1. ledna 1918, obvykle mlčel. Jednou z takových významných zpráv byla zpráva o průběhu schůze Čs. socialistické dělnické organizace v Moskvě, jež se konala 14. ledna 1918. Celá tato organizace, jež byla původně založena Odbočkou, přešla na sovětskou stranu. Jednomyslně přijatá resoluce o tom pravila: „Úspěch socialismu v Rusku jeví se úspěchem socialismu v celém světě a porážení ruského proletariátu bylo by porážení proletariátu celého světa. Vycházejí z tohoto základního bodu, česko-slovenský proletariát vidí v ruské revoluci nejmocnější podporu svých snah: a) jako národa (uskutečnění naší státní samostatnosti ve formě demokratické republiky), b) jako proletariátu (snaha uvést ve skutek socialistické ideje ve své svobodné vlasti)“. Jiná zpráva „Čechoslovana“ mluvila o tom, že se v Moskvě vytvořil komitét zajatců soc. dem. internacionalistů, jenž požádal sovětskou vládu o povolení formovat oddíly Rudé armády, které by bojovaly proti nepřítelům Sovětského Ruska. „Čechoslován“ rovněž oznámil, že 7. února vyšlo v Petrohradě první číslo českého časopisu „Pochodeň“, orgánu to čs. sociálních demokratů v Rusku, který vydával Věruský ústřední výkonný výbor Sovětu dělnických, vojenských a rolnických zástupců a jenž byl věnován propagaci III. Internacionály. Řadoví legionáři se tak přesvědčovali o tom, že v Rusku neexistuje pouze Odbočka Čs. národní rady, nýbrž že mezi Čechy a Slováky v Rusku existuje i silné levicové hnutí, vyslovující se pro podporu sovětské vlády a pro nastoupení té cesty, po níž šla bolševická strana.

Poslední číslo „Čechoslovana“ vyšlo v době, kdy Sovětské Rusko prožívalo smrtelné nebezpečí. 18. února 1918 vpadla po zuby ozbrojená vojska německých a rakouských militaristů do země. Za vítanou záminku jim posloužilo to, že Trocký jako vedoucí mírové sovětské delegace v Brestu Litevském přerušil

jednání o mír a současně prohlásil, že Rusko bude demobilisovat svou armádu. Tento svůj zrádný krok odůvodňoval naivní domněnkou, že přeapadení bezbranného socialistického Ruska vyvolá v Německu revoluci. Po celé délce fronty vtrhla německá a rakouská vojska do země, narážející jen na odpor dosud málo početných a slabě organizovaných Rudých gard. V této situaci zaujal „Čechoslován“ zcela vyhraněné stanovisko. „Vláda lidových komisařů,“ uvádělo jedno z provolání „Čechoslovana“, „se usnesla všemi silami vzepít se nátlaku imperialistických vojsk. Československé vojsko tímto okamžikem vystupuje proti rakousko-německým vojskům.“ V jiném provolání, obračejícím se k čs. legiím a zajatcům, se pravilo: „Hrozící nebezpečí vpádu Rakušanů, které by ohrožovalo českou i světovou revoluci, je veliké. Česká revoluční armáda budíž přední stráž revolučního hnutí. Proto musí být silnou. Všichni do české revoluční armády!“ Aby povzbudil bojovou náladu legionářů a aby vyjádřil své uspokojení nad tím, že legie budou mít opět možnost srazit se po delší přestávce s rakouskými vojsky se zbraní v ruce, psal Jaroslav Hašek ve svém „prohlášení“: „Vzhledem k chystanému vpádu Rakušanů na Ukrajinu odvolávám tímto všechny urážky, které jsem napsal proti rakouskému císaři Karlovi a utíkám před jeho hněvem do Austrálie.“ „Čechoslován“ v souhlase s míněním většiny legionářů pevně věřil, že čs. legie se postaví vpádu vojsk centrálních mocností na rozhodný odpor.

Jaký postoj a jakou politickou linií zaujima v této době Jaroslav Hašek, hlavní spolupracovník „Čechoslovana“?

Do posledního čísla „Čechoslovana“ napsal Hašek dva příspěvky. Prvním z nich je „Feuilleton“, theoreticky rozbirající otázku socialismu a myšlenkového měšťáctví. Feuilleton si všímá pouze situace v Čechách; o přímém vztahu autorové k bolševické straně a vývoji událostí v Rusku se nevyslovuje.

Hašek ve „Feuilletonu“ konstatuje třídní rozpory uvnitř české společnosti; píše, že „s vrcholů magistrátů a psacích stolů advokátních a jiných kanceláří dívají se, lidé rozkošní, širokého břicha tukem porostlého, na ty masy nesmírné českého lidu s jeho sociální obecnou bídou, vykořisťovanou obchodní a průmyslovou spekulací“. Lidí prvního typu je mnoho „po české vlasti i za hranicemi. Možno je rozdělit na dvě skupiny. Jedna skupina měšťáků kapitalistů, kteří v socialismu vidí ve své sobecké hrabivosti útok na osobní zájmy svých kaps“, druhá skupina jsou lidé, kteří nemají kapitálu, „jsou

také proletáři, ale stížení jsou *myšlenkovým měšťáctvím*. Tyto myšlenkové měšťáky především z řad inteligence si kupoval, vychovával a dosazoval do úřadů a teplých míst v Čechách, zlatý žok, aby „spílali, aniž by znali proč, socialismu, který je může osvobodit.“ Tito lidé „neviděli v socialismu zdroj nové síly, nový lepší život, oporu našeho národa.“ Do protikladu k nim staví Hašek lidové masy. „A zatím *zdola* z prostých a zdravých srdcí, silných věrou a horkých láskou, se jedinečně rodí lepší svět. V lidu jsou základy nového života. Dnes minulá dekadence, aristokratické ohrnování nosu nad demokracii . . . , socialismus přestal být utopií a stal se novou kulturní věrou, náboženstvím velké vnitřní pravdy, jež konečně může malého člověka učinit šťastným a zprostit společenského děsu. Socialismus není již ve svých praktických důsledcích romantickým snem. On ze souladu mezi jedincem a společností vytváří svou ohnivou a slavnou hudbu života. Jen vrstvy utlačeného lidu vnášejí do dnešního světa velký rys vůle, vášně nespokojenosti, energii upjatou ke konečnému vítězství. Jejich vždy tvrdý realismus je protívahou myšlenkového měšťáctví.“ V závěru vyzývá Hašek myšlenkové měšťáky, aby novým proudům rychle ustoupili s cesty.

Z feuilletonu zřetelně vyplývá, jak hluboce působil na Haška přímý styk se sovětským prostředím. Hašek, oprostuje se od svých minulých názorů, začal poznávat, že socialismus odpovídá tužbám nejširších mas pracujícího lidu, tedy i tužbám a zájmům českého pracujícího lidu a celého českého národa. Vyslovoval přesvědčení, že český pracující lid najde dosti sil, aby přes odpor skutečných měšťáků, spolupracujících s reakční vídeňskou vládou, i přes odpor myšlenkových měšťáků socialistické zásady uvedl v život. Tím ho dělil již jen krůček od správného názoru na národně osvobozenecský boj, jehož hlavním nositelem mohl být jedinečně pracující lid a především dělnická třída doma, v hranicích Rakousko-Uherska. Není pochyby o tom, že feuilleton byl do jisté míry Haškovou zpozdělí, kriticky hodnotící jeho vlastní nedávné myšlenkové měšťáctví, jak se projevilo řadou jeho protibolševických článků. Bylo zřejmé, že dny tohoto událostmi nabitého období znamenaly pro Haškovu politický vývoj tolik, co jinde roky a snad i celá desetiletí.

Bylo by však omylem na základě tohoto feuilletonu se domnívat, že Hašek již zcela pochopil vývoj událostí v Rusku, že se již zcela octl na sovětské straně. Tak tomu ještě nebylo a ani

nemohlo být. Hašek teprve vykročil na cestu, která vedla na druhou stranu. Pod dojmem železná a nevyvratitelná logika bolševických myšlenek sváděl urputný vnitřní boj, který ještě nebyl zdaleka rozhodnut. Těch nových myšlenek bylo tolik, že konfrontovat s nimi dosavadní názory a zvládnout je, bylo v tak krátkém časovém rozmezí nemožné. Hašek ovšem zásadně souhlasil s názorem, že socialismus je jedinou cestou ke světlé budoucnosti pracujícího lidu. Tento názor mu byl blízký již z doby jeho předválečného působení v dělnickém hnutí. Neznamená to však, že by již chápal konkrétní cestu, kterou je možné socialismu dosáhnout, že by chápal logiku a souvislost všech kroků a opatření, které bolševická strana prováděla.

O tom, že Hašek chápal v této době socialismus ještě abstraktně, akademicky, odtrženě od života a od dění v Rusku, jakož i o tom, že byl teprve na začátku svého politického přerodu, svědčí průkazně jeho druhý příspěvek do posledního čísla „Čechoslovana“, příspěvek, který je jeho kredem, důkazem, kam až myšlenkově dospěl a současně projevem jeho postoje k řídicím se událostem. Zněl:

„Malý feuilleton

Bouřlivé dny zas prožíváme nyní,
jak dennikářská život dnes je směs
a v zákulisí co se světa činí,
nic nevíš, a co zítra nevíš dnes.

Jen jedno víš, že celá situace
je pro kočku a krásně spletená,
a vyznat se v tom, to je těžká práce,
a myslet na to, chvíle ztracená.

A tolik víš, že tvrdým musíš býti,
na osud naplivat a rvát se klidně dál,
náš všecken hněv jen v jedno moře slíti,
smát babám se, jak dřív ses jim kdys smál.

A všichni víme, proč jsme prapor zvedli,
proč za svobodu jsem se všichni bít.
Zda cíle kariery do vojska nás vedly
a za tituly šli jsme na rozvědky mřít?

Nač revoluce dětem třeba trestů
a slavných hříček, slavných fráší řad,
i bez reglamá dokážeme světu,
že vzbouřenci jsme, vojsko barikád.

My víc jsme než jen schnané kdes masy,
jež disciplinární jen drží řád,
neznáme biče, nejsou s námi špásy,
my vzbouřenci jsme, vojsko barikád.

A militarismus, ten úplně nám cizí,
ať jakékoliv zabarvení má,
kdo seje vítr, ten jen bouří sklízí,
to zas je naše české reglamá.

Kdos šilhal také, nechápaje doby,
po poesii zlatých pohonů,
a mučednický věnec Krále zdobí,
prý oběšen byl někde na Donu.

O jeho smrti Kaledin když slyšel,
se zastřelil, jak stojí v novinách,
jen Francouz Crkal chytré z toho vyšel,
a Donem bloudil jenom denně v snách.

A naši doma? Jak se drží oni?
Tam mluví slovo dělnický náš lid,
za prohlášení, které dali loni,
se všichni, všichni jdou teď slavně bít.

Jdou proti pánům jako před sty lety,
kdy hlas náš zvučel celou Evropou,
otrocký život roztříštití kletý
a nový stvořit strašnou potopou,

v níž vše se staré bez pardonu topí
a křivda mstí se hrozně odvěká,
kdy všecken lid se k strašné pomstě vzchopí
a z krve zvedne právo, právo člověka.

My čekáme zde, srdce rychle bije,
a vojsko naše čeká na povel.

Pak obnoví se naše historie.
Tisíce vzdorných zdvihnem k nebi čel.

V prach rozdrtíme vojska císařova
a pyšných rodů zašlapeme lesk.
„Hr! Tábor!“ zazní po stech letech znova,
v požárů dýmu zbraní našich třesk.“

Charakteristický pro Haškův politický postoj v tyto dny je druhý verš básně, v němž mluví o tom, jak je situace spletitá. Je nutno přiznat, že situace opravdu spletitá byla. Hašek psal tyto verše v době, kdy vojska německého imperialismu postupovala do Sovětského Ruska. Sovětská vláda v čele s Leninem, vědoma si toho, že jsou v sázce všechny vymoženosti revoluce, připravovala horečně zemi k obraně a současně jednala s Německem o uzavření míru za mnohem těžších podmínek než dříve. Buržoasní Ukrajinská centrální rada, kterou dříve Hašek tak obdivoval, nejen že uzavřela mír s Německem a Rakousko-Uherskem, ale pozvala dokonce vojska těchto států na Ukrajinu proti vlastnímu lidu. V Kyjevě, který se stal svědkem revolučních opatření ukrajinské sovětské vlády ve prospěch ukrajinského lidu, začali čeští a slovenští levicoví sociální demokraté organisovat české a slovenské jednotky Rudých gard. Mezi legionáři začaly proskakovat zprávy, že Odbočka vydala pokyn opustit ukrajinskou frontu a odjet na východ. Vůbec otázka vedení legií a jeho poměru k socialismu začala mezi prostými legionáři vystupovat zvláště ostře.

Situace byla tedy spletená, ale nikoli tak, aby ten, kdo pochopil základní myšlenky Velké říjnové socialistické revoluce, z ní nenašel východisko. A Hašek z této situace východisko neviděl, ač o všech problémech, jak vyplývá z jeho veršů, se napřemýšlel dost a dost. Psát ve dnech smrtelného zápasu mezi starým a nově se rodícím světem o tom, že situace je pro kočku a že přemýšlet nad ní je zbytečnou ztrátou času, znamenalo nepochopení všelidského významu toho, co se dalo v Rusku. Situace vyžadovala, aby legionářům bylo řečeno jasně a nedvojmyslné slovo; toto slovo Hašek ještě nebyl schopen dát. Naopak poukazem na to, že přemýšlení o současné situaci Ruska je zbytečné, mohl prosté legionáře pouze desorientovat. Z toho také vyplývá, že levicový a přímo bolševický tón posledního čísla „Čechoslovana“ neudával pravděpodobně Ha-

šek, nýbrž jeho spolupracovník Břetislav Hula, který za několik dní rovněž přešel na sovětskou stranu.

Pevné body, o které se bylo možno v těch chvílích opřít, znal Hašek pouze dva: legie a revoluční boj pracujícího lidu doma. V básni se Hašek ještě ani slovem nezmiňuje o tom, že by bylo možné opřít se i o Sovětské Rusko, o bolševickou stranu. Ve vztahu k legiím Hašek odmítal vtírající se pochybnosti a sám sebe ujišťoval, že jejich cesta i cíl jsou správné. Odsuzuje militarismus, francouzský disciplinární řád a akci monarchistů Krále a Němečka, kteří na Donu organizovali z Čechů a Slováků černosotněnskou jednotku, která pomáhala carskému generálu Alexejevovi a Kaledinovi bojovat proti bolševikům. Vyslovuje pevné přesvědčení, že to budou legie a dělnická třída doma, jež, jdouce ve stopách husitů, rozdrť císařská vojska a rakouský žalář národů a přinesou českému a slovenskému národu republikánskou svobodu.

Tento podrobný rozbor Haškova politického profilu ve dnech, které předcházely jeho přechodu do Rudé armády, nám ukazuje, že převládajícím politickým motivem zůstávaly u něho nikoli ještě internacionální socialistické myšlenky, vyjádrěné Velkou říjnovou socialistickou revolucí, nýbrž myšlenka neúprosného boje s Rakousko-Uherskem, myšlenka, již byl Hašek ochoten obětovat vše. Tato myšlenka byla v daném okamžiku – tak jako u mnoha jiných legionářů – hlavní pohnutkou jeho přechodu na sovětskou stranu. Tato skutečnost politický význam Haškova odchodu z legií nikterak nezmenšuje. Hašek, který všechny tehdy tak ožehavé problémy hluboce promýšlel, byl by jistě později našel cestu do Rudé armády také. Situace na Ukrajině však jeho krok uspišila.

Jak jsme již uvedli, vpadla německá a rakouská vojska 18. února 1918 do Sovětského Ruska. Sovětská vláda horečně organizovala jednotky Rudé armády, které kladly nepřátelským armádám houževnatý odpor. Zdrucující většina legionářské masy se domnívala, že konečně nadešel okamžik rozhodného boje s Rakousko-Uherskem. Sovětští vojenští velitelé se obraceli na vedení legií, aby svými pluky pomohlo Rudé armádě odrazit postup nepřítele. Odbočka Čs. národní rady však na to ani zdaleka nepomýšlela. Masaryk podle plánu, předem smlouveného s dohodovými velvyslanci, vydal pokyn, aby legie opustily ukrajinskou frontu a odjely na východ k domnělé přepravě do Francie. Tento krok, který otevřel ukrajinskou frontu vilémovským vojskům, mnoho legionářů nechá-

palo. Ptali se oprávněně: proč máme objíždět celý svět, abychom s Němci bojovali ve Francii, když s nimi můžeme bojovat zde v Rusku? Hašek se nehodlal s rozkazem Odbočky smířit; stál u kolébky čs. legií a sám nesčetněkrát napsal, že byly budovány jen pro boj proti Rakousku a Německu. A nyní, v tak těžké chvíli, odmítlo vedení legií bojovat proti postupujícím vojskům centrálních mocností! To byla pro Haška politická lekce, jakých bylo málo. Sám začal poznávat, že vedení legií nemyslelo protiněmecký boj vážně; dovolovalo sice českým a slovenským dobrovolcům krváčet kdysi za zájmy ruské a dohodové buržoasie, ale krváčet za věc ruských dělníků a rolníků jim však dovolit nehodlalo. Hašek začal horečně pracovat, aby odchodu legií zabránil. 24. února, v den, kdy vyšlo poslední číslo „Čechoslovana“, se podílel na práci Československé revoluční rady dělníků a vojáků v Kyjevě, která z iniciativy českých a slovenských levicových sociálních demokratů měla legie strhnout do boje proti německým imperialistickým vojskům. Odbočka Čs. národní rady tento pokus zmařila. Legie opustily ukrajinskou frontu a směřovaly do nitra evropského Ruska. Hašek však už s nimi nebyl. Koncem února 1918 přešel na sovětskou stranu, do řad českých a slovenských levicových sociálních demokratů.